

RUCH FILOZOFICZNY

wychodzi w zeszytach objętości co najmniej jednego arkusza. Dziesięć zeszytów tworzy tom.

Wydawca i Redaktor:

Prof. Dr. KAZIMIERZ TWARDOWSKI.

Sekretarka Redakcyi: **Drka DANIELA GROMSKA.**

Czasopismo wspierają zasiłkami:

Ministerstwo Wyznań religijnych i Oświecenia publicznego,

Kasa pomocy dla osób pracujących na polu naukowym im. Dra med. Józefa Mianowskiego,

Wydział kultury Magistratu miasta stołecznego Warszawy.

Adres Redakcyi i Administracyi „Ruchu Filozoficznego“: Lwów, Mikołaja 4. Filia Redakcyi w Warszawie: Dr. Maryan Borowski, Piękna 44. — Filia Redakcyi w Poznaniu: Prof. Dr. Stefan Błachowski, Uniwersytet.

Prenumerata za cały tom wynosi 250 Mp., za połowę tomu 150 Mp. Cena niniejszego potrójnego zeszytu 75 Mp.

STEFAN BŁACHOWSKI.

VII. Kongres psychologii eksperymentalnej*).

W dniach od 20. do 23. kwietnia b. r. odbył się w Marburgu siódmy kongres psychologii eksperymentalnej. W kongresie tym wzięło udział około 250 osób, a liczba prelegentów doszła do 50, tak że obrady toczyć się musiały w dwóch sekcjach. Wielki napływ uczestników zjazdu i wielką ilość zgłoszonych odczytów przypisać należy — jak zaznaczył w przemówieniu powitalnym przewodniczący zjazdu G. E. Müller — tej okoliczności, że psychologia poczyniła w okresie wojennym wielkie postępy i że wyniki badań psychologicznych znalazły, zwłaszcza w tak zw. psychotechnice, tak szerokie zastosowanie, jak nigdy przedtem.

Nie można oczywiście w krótkim referacie zdać sprawy z całego bogactwa problematów, poruszanych na kongresie, i z ich rzeczywistych lub rzekomych rozwiązań, lecz trzeba się ograniczyć do ogólnego podmalowania tła i wycieniowania tych szczegółów, które ze względów teoretycznych lub praktycznych donioślejsze posiadają znaczenie.

Taki kompleks zagadnień psychologicznych o wielkiem dla psychologii

*) V. Kongres odbył się w r. 1912, VI. — w r. 1914. Zdaliśmy z ich przebiegu sprawę w Ruchu filozoficznym II. str. 77 i IV. str. 117.

znaczeniu poruszył w odczycie „Ueber die subjektiven Anschauungsbilder“ E. R. Jaensch. Chodzi tu o takiego rodzaju odtwórcze wyobrażenia, które w tym stopniu są naoczne, że posiadają charakter wyobrażeń spostrzegawczych. Przedmiot jakiś, n. p. obfitujący w szczegóły obraz, może przy pomocy tych odtwórczych wyobrażeń (w tym przypadku wzrokowych) być z taką dokładnością wyobrażony, że go osoba badana, mimo jego nieobecności, widzi przed sobą i poprawnie opisuje z najdrobniejszych szczegółami.

Tego rodzaju naoczne i żywe wyobrażenia odtwórcze, które Jaensch nazywa także wyobrażeniami eidetycznymi, opisane były dawniej tylko jako kuriosa, ale nie badano ich nigdy systematycznie. Znaną było rzeczą, że może się n. p. przyrodnikowi, badającemu w ciągu dnia przez szereg godzin jakiś preparat mikroskopowy, zdarzyć, że wieczorem nagle zjawi mu się w ciemnym polu widzenia obraz preparatu z wyrazistością naprawdę widzianego preparatu (wyobrażenia te określono także nazwą wrażeń powrotnych), ale nikt nie przypuszczał, że owe wyobrażenia eidetyczne występują u bardzo wielkiej ilości osobników młodzieńczych. Z biegiem lat zanikają zdolności eidetyczne, wobec czego należy je zaliczyć do zdolności charakterystycznych dla wieku młodzieńczego (i dziecięcego). Badania w Instytucie psychologicznym w Marburgu wykazały, że wyobrażenia eidetyczne zajmują stanowisko pośrednie między fizjologicznymi obrazami wtórnymi a właściwymi wyobrażeniami odtwórczymi, tworząc pierwotną, niezróżnicowaną jedność, z której dopiero wyłaniają się wyobrażenia odtwórcze i spostrzegawcze. Wyobrażenie eidetyczne czynne jest zatem w procesie tworzenia się spostrzeżeń i wywiera decydujący wpływ na formowanie się ujętego w spostrzeżeniach świata przedmiotów.

W ścisłym związku z badaniami E. R. Jaenscha pozostają badania jego brata W. Jaenscha, który przedstawił je w odczycie „Ueber psychophysische Konstitutionstypen“, wykazując, że wśród „eidetyków“ (t. z. osób, posiadających dyspozycje do wyobrażeń eidetycznych) można stwierdzić dwa typy, charakteryzowane zapomocą specyficznych znamion somatycznych, mianowicie typ tetanoidalny (typ T) i typ basedowoidalny (typ B). Najgłówniejszym znamieniem typu T jest wzmożona pobudliwość obwodowych nerwów na galwaniczne i mechaniczne podniety, ze znamion zaś charakteryzujących typ B wymieniamy: arytmie oddechową, szeroką szparę powiekową, blask oczu, protrusio bulbi i lekkie zgrubienie szyi.

Także pod względem wyobrażeń eidetycznych różnią się oba typy. Wyobrażenia eidetyczne typu T są jakby skostniałe, trudno wpłynąć na nie przy pomocy zewnętrznych eksperymentalnych zabiegów lub przy pomocy wysiłku woli, a o ile są barwne, to wykazują zazwyczaj — podobnie jak obrazy wtórne — zabarwienie dopełniające. Wyobrażenia eidetyczne typu B wykazują natomiast wysoką wyrazistość, barwność zgodną z oglądanym oryginałem i z łatwością ulegają wpływom zewnętrznym i wewnętrznym.

Ciekawą jest także rzeczą, że zażycie Calcium lacticum w stosownych

dawkach i przez odpowiednio długi czas wpływa na eidetyków typu T w ten sposób, że wyobrażenia eidetyczne i wszelkie znamiona tetanoidalne znikają, kiedy natomiast na kompleks znamion typu B wprowadzenie wapna do organizmu pozostaje bez wszelkiego wpływu. O terapeutycznej doniosłości tego odkrycia jako też o bliższych szczegółach, interesujących zarówno psychologa jak neurologa, tem śmieiej mogę tutaj nie mówić, że Jaensch ogłosił już wyniki swych badań w pracy p. t. „Ueber Wechselbeziehungen von optischen, cerebralen und somatischen Stigmen bei Konstitutionstypen“ (Zeitschrift f. d. ges. Neurologie u. Psychiatrie, tom 59, 1920, str. 104 i n). Milczeniem pominąć muszę również wywody autora dotyczące się struktury naczyń włoskowatych i ich znaczenia dyagnostycznego zwłaszcza w przypadkach zmniejszonego wydzielania gruczołu tarczycowego, gdyż są to rzeczy zbyt specjalne, ażeby w krótkim referacie mogły znaleźć miejsce.

W odczycie zatytułowanym „Das Purkinjesche Phaenomen“ wykazał W. Kollath, współpracownik Jaensch'a, że znane zjawisko Purkiniego, polegające na przesunięciu jasności w widmie w kierunku barw krótkofalowych i zachodzące wówczas, kiedy intensywność światła zmniejszamy, przystosowując równocześnie oko do ciemności, odnaleźć można także w wyobrażeniach eidetycznych, i to prawie wyłącznie w wyobrażeniach eidetycznych, wykazujących w stosunku do wyobrażonego przedmiotu zabarwienie uzupełniające.

W szerokim zakresie omawiane były na kongresie dziedziny psychologii wrażeń i spostrzeżeń. Okazuje się, że te najstarsze dziedziny psychologii bynajmniej nie są jeszcze w sposób wyczerpujący opracowane i że hasło powrotu do podstawowych eksperymentów, które przed laty dziesięciu rzucił E. R. Jaensch (w dziele Ueber die Wahrnehmung des Raumes. Lipsk 1911. str. 2) odnośnie do psychologii spostrzeżeń przestrzeni, zastosować można do wszelkich dziedzin psychologii wrażeń i spostrzeżeń. W coraz wybitniejszej mierze wychodzi przytem na jaw, że nasze spostrzeżenia, a nawet wrażenia, nietylko są zdeterminowane przez zewnętrzne podniety i odpowiadające im obwodowe przebiegi fizyologiczne, ale że zależą one w wysokim stopniu od tak zw. czynników centralnych, od ujęcia w pewne postacie, od specjalnych nastawień uwagi i t. p. Ten punkt widzenia silnie zarysował się w odczytach A. Gelba p. t. „Grundfragen der Wahrnehmungspsychologie auf Grund von Versuchen“ i W. Fuchsa p. t. „Ueber Farbenaenderungen unter dem Einfluss von Gestaltauffassungen“, w których traktowano o wpływie, jakie ujęcie treści pola widzenia w pewne postacie wywiera na bystrość wzrokową w obwodowym widzeniu, na progi podniet, na wygląd barw (nawet w kontraście współczesnym i następczym) i t. p. Za wpływem owych centralnych czynników, sięgających w elementarne przebiegi psychiczne, przemawiają badania K. Goldsteina, opisane w odczycie „Ueber den Einfluss von Sprachstoerungen auf das Verhalten gegenueber Farben“, z których wynika, że osoby cierpiące na

amnestyczną afazję, które utraciły zdolność wymieniania barw, zawodzą także przy rozróżnianiu i dobieraniu barw. Tutaj wspomnieć można także o odczycie S. Alrutza z Upsali, który starał się udowodnić, że w hypnozie widzialne są promienie w normalnym stanie niewidzialne, i o odczycie A. Guttmana, który anomalne systemy wzrokowe wyjaśnia przez kombinację zaburzeń, zachodzących w obwodowych i centralnych partyach aparatu wzrokowego (zob. *Zeitschrift f. Sinnesphysiologie*, tom 51, 1921). Ciekawy przypadek anomalii trichromatycznej, odznaczający się brakiem kontrastu i brakiem barw przejściowych, podał K. Koffka (przypadek wymaga jednakowoż jeszcze dalszych badań), a G. E. Mueller przedstawił w odczycie „Grundzuege der Theorie der Farbenempfindungen“ ostateczną formę swej teorii barw, w której obok chromatycznych przebiegów w siatkówce przyjmuje trzy sensibilizacyjne przebiegi, zależne od długości fal świetlnych w sposób podobny, jak znane trzy komponenty w teorii Younga i Helmholtza. Światło zatem wywołuje dopiero za pośrednictwem owych sensibilizacyjnych przebiegów procesy chromatyczne. Teorya ta łączy w sobie zalety teorii Younga-Helmholtza i Heringa i wyjaśnia wszelkie typy ślepoty na barwy.

O prawie Webera w dziedzinie zmysłu dotyku mówił M. v. Frey, a analizą czułości w zakresie ruchów oka zajął się Th. Erisman. O widzeniu kształtów traktował F. B. Hofmann, wywodząc, że zależy ono od dwóch przebiegów, z których jeden rozgrywa się w niższych centrach i polega na pewnego rodzaju wzajemnem oddziaływaniu pól siatkówki, drugi zaś, niejako tamtemu nadporządkowany, jest procesem centralnym. Podobnie ma się także sprawa przy binokularnem patrzeniu w głąb. Przy odczycie F. Schumanna „Die Dimensionen des Sehraumes“ ograniczamy się do podania tytułu, gdyż poruszone w nim kwestye przedstawił Schumann w pracy, noszącej ten sam tytuł co odczyt i ogłoszonej w *Zeitschrift f. Psychologie*, tom 86, 1921, str. 253 i n.

Do rzędu odczytów zajmujących się widzeniem binokularnem należy wreszcie odczyt A. Bielschowskyego „Uber Stoerungen der Fusion“. W normalnym stanie zlewają się (ulegają fuzyi) obrazy jakiegoś przedmiotu, powstające na identycznych miejscach siatkówek w sposób zgoła bezpośredni. W patologicznych przypadkach owa funkcyja zlewania się może być w rozmaity sposób zaburzona, n. p. w ten sposób, że skutkiem sensorycznych zmian w aparacie wzrokowym nie dochodzi do zlewania się obrazów, znajdujących się na identycznych miejscach siatkówek, lecz obrazy te starają się omijać siebie. W przypadkach tych można przy pomocy sztucznych środków optycznych najwyżej osiągnąć, by jeden obraz zjawiał się nad albo przed drugim, nie można zaś doprowadzić do fuzyi.

O ile spostrzeżenia przestrzeni były przedmiotem stosunkowo wielkiej ilości odczytów, to spostrzeżenia czasu znalazły właściwie tylko jednego referenta w osobie O. Kutznera, który analizował, o ile ocena czasu zależy od zewnętrznych warunków, mianowicie od długości i wypełnienia interwałów

czasowych, i od wewnętrznych warunków, mianowicie od uwagi; w odczycie O. Klemma „Ueber die Wirksamkeit kleinster Zeitunterschiede auf verschiedenen Sinnesgebieten“ nie tyle bowiem chodziło o spostrzeżenia czasu, jak o przeżycia, które powstają wówczas, kiedy w odstępach czasu mniejszych niż $\frac{1}{1000}$ sek. działają na skórę podniety dotykowe.

W tej części naszego sprawozdania krótko wspomnieć należy o tem, że W. Wirth referował prace dokonane w Psychofizycznym Seminaryum Uniwersytetu lipskiego, że A. Gruenbaum z Amsterdamu opisywał proste eksperymenty reakcyjne, dzieląc ruchy reakcyjne na naturalne i konwencyjonalne, i że R. Bujas z Zagrzebia przedstawił nadzwyczaj ciekawe badania, tyżące się fizykalnych warunków zjawiska psychogalwanicznego. Z badań tych wynika, że wychylenia galwanometru zależą bezpośrednio od zmian termicznych, zachodzących w organizmie.

Z działu psychologii pamięci, uwagi i myślenia wygłoszono pięć referatów. Th. Gruener-Hegge z Krystianii opisał przypadek niezwyklej pamięci, zasadzającej się na logicznem powiązaniu materiału pamięciowego. G. Stoerring wymienił w odczycie p. t. „Ueber Erinnerungsgewissheit“ jako kryteria, od których zależy przekonanie o trafnie dokonanej reprodukcji: jasność wyobrażenia, reprodukcję stanu, w jakim znajdowała się jaźń w chwili ujmowania przedmiotów i reprodukcję ujmowania przedmiotów. (Nawiasowo jednak tutaj muszę wspomnieć o tem, że o kryteriach subiektywnej pewności w procesie reprodukcji traktował w sposób systematyczny i wyczerpujący G. E. Mueller w trzecim tomie swego dzieła „Zur Analyse der Gedächtnistaetigkeit und des Vorstellungsverlaufes“ w rozdziale „Von der Erinnerungsgewissheit“, str. 224—376). W drugim odczycie „Ueber totale und diskrete Aufmerksamkeit“ rozważa Stoerring stosunek tych dwóch przez Meumanna rozróżnionych form uwagi do typów wyobrażeniowych.

Zapewne nie bez wpływu na rozwój psychologii pozostaną badania N. Acha, podane w referacie „Zur Psychologie der Begriffsbildung“. Ach wychodzi z tego słusznego założenia, że tworzenie się pojęć można badać tylko w takich warunkach, które sztucznie zniewalają osobę badaną do tworzenia pojęć. Ach podaje kilka takich metod, przy użyciu których dochodzi się do formowania pojęć, n. p. metodę szukania (Such-Metode), która polega na tem, że bezsensowne znaki (Gazun, Ras, taro, fal), przyczepione do większej ilości przedmiotów, posiadających grupami niektóre wspólne znamiona, eksponuje się pewną ilość razy, następnie z przedmiotów tych zdejmuje się owe bezsensowne znaki i stawia się osobie badanej zadanie wyszukania tych przedmiotów, do których przyczepione były karteczki ze znakiem Gazun. Osoba badana może tylko wówczas wykonać to zadanie, jeżeli zauważyła pewne momenty wspólne wszystkim przedmiotom, jakie były oznaczone znakiem Gazun, czyli jeżeli utwożyła pojęcie przedmiotów Gazun. W dziedzinę psychologii myślenia wchodzi również odczyt W. Benary'ego, opisujący osobę, dotkniętą ślepotą duchową,

i przebiegi psychiczne, jakie na tem tle chorobowem rozgrywają się przy rozumowaniu przez analogię.

W dziedzinę psychologii uczuć wkraczał tylko jeden odczyt K. Lewina p. t. „Eine experimentelle Methode zur Erzeugung von Affekten“. Lewin wywołuje wzruszenia w ten sposób, że jakąś obojętną czynność, n. p. czytanie wstecz bezsensownych zgłosek, przyspiesza do tego stopnia, że zaczynają się mnożyć błędy, co w osobie badanej budzi uczucia nieprzyjemne, a nawet wybuchy złości, które jednakowoż łatwo przy dalszem przyspieszeniu czynności mogą się przerzucić w uczucia wesołości i śmieszności.

Zagadnienia językowe z punktu widzenia psychologii genetycznej poruszał F. Krueger w odczycie „Ueber sprachliche Dissimilation und Assimilation“, omawiając wzajemne oddziaływania kompleksów językowych i t. zw. uchylenia mowy, oraz próby wyjaśniania tych zjawisk w językoznawstwie. Definiowaniem niektórych pojęć, których znaczenie nie jest dotychczas ściśle ustalone, zajął się W. B a a d e w odczycie „Ueber die Begriffe Arbeit, Behaviour, Funktion, Handlung, Leistung“, a R. P a u l i starał się wykryć wpływ płci, wieku i uzdolnienia matematycznego na czynność ciągłego dodawania.

Z wielkiem zainteresowaniem śledzono na kongresie wywody dwóch mowców, którzy zdawali sprawę ze swych badań psychologicznych nad kalekami wojennymi. D. K a t z mówił o psychologii amputowanych, o współpracy psychologa z lekarzem i technikiem przy konstruowaniu protez, któreby mogły spełniać motoryczną a nawet sensoryczną czynność amputowanej ręki lub nogi, i o t. zw. iluzjach amputowanych. W. P o p p e l r e u t e r przedstawił wyniki swych badań nad żołnierzami, u których na skutek postrzałów w głowę powstały ciężkie zaburzenia psychiczne. Zarazem wyświetlał on w filmie urządzenia swego Instytutu psychologii klinicznej, który w sposób dotychczas nieznanym, a pod każdym względem godnym naśladowania, łączy w sobie stację neurologiczną z psychologicznym laboratorium, szkołą ćwiczeń, poradnią zawodową i warsztatami pracy.

W szerszym zakresie niż na poprzednich kongresach zajmowano się na ostatnim kongresie psychologią zwierząt. R. S o m m e r, który uzasadniał postulat porównawczej psychologii i psychopatologii zwierząt i człowieka, komunikował swoje psychologiczne spostrzeżenia nad koniem, zajmując się bliżej niezwykłą pamięcią lokalną koni. Sommer zwrócił także na to uwagę, że przy reprodukcjach rozmaitych mądrych zwierząt, n. p. koni Elberfeldzkich, trzeba mieć także, a może nawet przede wszystkim, na oku eksperymentatorów, którzy, niejednokrotnie nieświadomie, są sprawcami owych „cudownych“ reprodukcji. Taka uwaga jest tem bardziej na czasie, że w ostatnich latach mnożą się wypadki szarlatanizmu z „mądrymi“ zwierzętami, które nawet w literaturze znajdują wierzących zwolenników. Najjaskrawszym może przypadkiem, to pies Rolf z Mannheimu, który napisał swoją biografię, umiał robić wiersze i prowadził obszerną korespondencję z ludźmi i z psami. Przewyższyła go chyba

tylko jego córka Lola, ucząca się materiału naukowego, do którego wyuczenia się dzieci szkolne potrzebują kilku lat, w ciągu kilkunastu godzin, mówiąca o krzywoprzysięstwie, rehabilitacji swej czci i tym podobnych rzeczach. Wobec takich w literaturę wnikających pseudonaukowych prądów nabierają wielkiej wagi badania O. P f u n g s t a nad psychologią psów, które określają zdolności i wpływ tresury na te zwierzęta. Wywody swoje illustrował P f u n g s t licznymi przeżroczami, przedstawiającymi działalność i efekt tresury psów wojennych. W. K o e h l e r wyświetlał przeżroczka i filmy z życia antropoidów na Teneryfie (opis odnośnych spostrzeżeń psychologicznych i eksperymentów zawiera praca Koehlera p. t. *Intelligenzpruefungen an Anthropoiden*, wydrukowana w Rozprawach berlińskiej Akademii Umiejętności, klasa fiz.-mat. Nr. I. z roku 1917), a G. R é v é s z zdawał sprawę ze swoich badań nad psychologią kur, z których wynika n. p., że zjawiska kontrastu optycznego zachodzą także w aparacie wzrokowym kur i że posiadają one zdolność odróżniania mniejszych grup ziaren od większych (tak n. p. odróżniają one 4 ziarna od 5 ziaren, 5 od 6, 6 od 8 ziaren). W odczycie „*Einige Probleme der vergleichenden Farbenlehre*“ wykazuje C. v. H e s s, że zwierzęta bezkręgowce dotknięte są zupełną ślepotą na barwy i broni swej tezy przeciwko twierdzeniu Frischa, że zwierzęta bezkręgowce są tylko ślepe na barwy czerwone i zielone.

Przechodzimy teraz do grupy odczytów, zajmujących się problematami psychologii stosowanej, zwłaszcza psychotechniki, która metody i wyniki badań psychologicznych zastosowuje do potrzeb technicznych życia gospodarczego. Współczesna psychotechnika, której ojcem duchowym jest pod niejednym względem Frederic Winslow Taylor, odbiegła w znacznej mierze od pierwotnych form t. zw. taylorizmu, stojącego na usługach kapitalistycznych tendencji wielkiego przemysłu. Dzisiejszym psychotechnikom chodzi głównie o dwie rzeczy, o to mianowicie po pierwsze, ażeby do poszczególnych zawodów dostali się tylko tacy adepci, którzy posiadają stosowne do tego zdolności, po drugie o to, ażeby wykonywanie pracy, a nawet konstrukcja narzędzi i maszyn, były z punktów widzenia psychotechnicznych racjonalizowane. Przez realizowanie tego rodzaju tendencji odnosi wprawdzie korzyści przedsiębiorca, ale równie wielkie korzyści odnosi robotnik. Na to możnaby przytoczyć liczne przykłady, ale na tem miejscu niech jeden wystarczy za wiele innych. W jednej z amerykańskich fabryk kulek stalowych było 120 kobiet zajętych sortowaniem kulek stalowych. Przy pomocy psychologicznych pomiarów, przedewszystkiem pomiarów wrażliwości dotykowej i czasów reakcji, udało się Thompsonowi wybrać z tych 120 kobiet 35 najlepszych, które po odpowiednim psychotechnicznym ulepszeniu sposobu pracowania wykonywały tę samą pracę, którą poprzednio wykonywało 120 kobiet, lepiej a nawet w czasie krótszym. Skutkiem tego zarząd fabryki podniósł im płacę o 80% i skrócił dzień roboczy o dwie godziny.

W czasie wojny psychologia w Niemczech bardzo się rozwinęła i stąd

też pochodzi, że na kongresie aż 10 odczytów było poświęconych zagadnieniom psychologii stosowanej. O zachowaniu ścisłego jej związku z psychologią ogólną mówił O. Lipmann w odczycie „Allgemeine und kritische Bemerkungen zur Begabungs- und Eignungsforschung“, przestrzegając przed jednostronnościami i zbyt niemię poleganiu na ilościowych pomiarach. O bardzo licznych zastosowaniach psychologii w technicznych gałęziach służby wojskowej (lotnicy, szoferzy, telefoniści, telegrafici i t. d.) mówił J. Rieffert, referując także dotyczące badania francuskie, angielskie, amerykańskie, włoskie i skandynawskie. W zakres zagadnień psychotechniki wojskowej wchodził także odczyt H. Rupp'a „Aus der Psychotechnik der Schallmessung“. Obraz rezultatów, jakie psychologia stosowana osiągnęła w przemyśle, nakreślił W. Moede w odczycie „Ergebnisse der industriellen Psychotechnik“, a niejako szczegółowymi uzupełnieniami całość ogarniającego odczytu Moedego były referaty, jakie wygłosili C. Piorkowski (Einfuehrung der Psychotechnik in die Gluehlampenindustrie), G. Kaffka (Zur Psychologie des Bremsens bei der elektrischen Strassenbahn nebst einer Beschreibung neuer Apparate zur Eignungsprüfung der Strassenbahn- und Lokomotivfuehrer), F. Gise (Zur Psychologie der Arbeitshand) i R. W. Schulte (Neue Konstruktionen von Apparaten zur praktischen Psychologie mit Vorfuehrungen).

Pierwotna forma taylorizmu, któremu obce były ścisłe psychologiczne rozważania, doznała z biegiem czasu takich przekształceń, że dzisiejsza forma „scientific menagement“ uwzględnia w szerokim zakresie psychologiczne metody badań. Ale obok tego prądu, który nie wychodzi poza obręb organizacyi pracy, powstał i rozwinął się pod wpływem Parsona w Bostonie kierunek psychologii stosowanej, zmierzający do tego, ażeby każdą jednostkę skierować do zawodu odpowiadającego jej zdolnościom, a conajmniej uchronić ją od wyboru nieodpowiedniego zawodu. Utworzyły się w Bostonie i w innych większych miastach amerykańskich t. zw. „Vocational guidance bureaus“, które są naukowymi poradniami dla osób pragnących obrać jakiś zawód. Kwestya ta żywo interesuje także psychologów niemieckich, a na kongresie zajął się nią G. A. Roemer w odczycie „Ueber die Anwendung des psychodiagnostischen Verfahrens nach Rorschach auf Fragen der Berufsberatung“ i H. Henning w referacie „Experimentelle Eignungspruefungen geistiger Berufe“. Henning starał się dociec, jaką strukturę psychiczną posiadają wybitni architekci, redaktorzy, literaci, przyrodnicy, lekarze, kierownicy wielkich przedsiębiorstw i t. d., w tym celu, ażeby poznać zdolności niezbędne do wykonywania danego zawodu i ażeby wytworzyć system metod, przy pomocy których można studentom doradzić obranie odpowiadającego ich zdolnościom zawodu.

Omawiane na kongresie działy psychologii stosowanej zakorzeniły się w Niemczech bardzo głęboko. Zarówno wielcy przemysłowcy jak też i robotnicy odczuli korzyści płynące ze współpracy inżyniera z psychologiem i dziś niema prawie wielkiej organizacyi przemysłowej, w którejby nie pracował fachowy

psycholog. Przemysł niemiecki dobija się wprost o psychologów, którzy częstokroć porzucają teoretyczną pracę i obejmują bardzo popłatne stanowiska psychologów fabrycznych. Ażeby wyszkolić dostateczną ilość psychologów, przygotowanych do pracy na szerokiej arenie życia gospodarczego, muszą Niemcy myśleć o reformie studium psychologicznego, i temu tematowi poświęcone były odczyty K. Marbego („Die Psychologie an deutschen Universitäten“) i W. Sterna („Richtlinien für die Methodik und Organisation der psychologischen Praxis“). Marbe domaga się, żeby psychologiczne Instytuty były lepiej niż dotychczas dotowane, żeby wszystkie wyższe szkoły posiadały katedry psychologiczne, żeby psychologia była wszędzie traktowana jako oddzielny przedmiot nauczania i żeby każdy psycholog musiał poddać się egzaminowi, zanim obejmie stanowisko psychologa w jakiegokolwiek dziedzinie życia gospodarczego. Do postulatów wypowiedzianych przez Marbego dodaje Stern nowe, tyżące się skróconego studium psychologicznego dla nauczycieli i inżynierów oraz dla sił pomocniczych (laborantów) w instytutach psychologicznych. Nie potrzeba szerzej rozwodzić się nad tem, że wypowiedziane przez Marbego i Sterna postulaty są aktualne także u nas i że od spełnienia przynajmniej niektórych z nich zależeć będzie, czy polska psychologia podoła choćby najprostszym i najbardziej pięknym wymaganiom obecnej chwili.

Następny kongres psychologiczny odbędzie się w kwietniu 1923 roku w Lipsku.

JÓZEF BEDNARSKI.

W sprawie „Podręcznika logiki ogólnej“ Wł. Biegańskiego.

W sprawozdaniu z powyżej wymienionego Podręcznika, zamieszczonem w Ruchu filozoficznym V. 9. str. 157—161 wybiegła autorka, Drka Daniela Gromska, daleko poza granice tytułem wytyczone. Nietylko poddała ocenie sam podręcznik, lecz także dzieło p. t. Teorya logiki, ba nawet wypowiedziała swe zapatrywanie co do wartości całej działalności pisarskiej Biegańskiego i uznania, z jakim się ona spotkała ze strony społeczeństwa.

W odniesieniu do tych dwóch ostatnich punktów zauważę, że ocenę całkowitej działalności Biegańskiego wyprzedzać winna analiza wszystkich dzieł, rozpraw i artykułów filozoficznych autora (a jest ich liczba poważna, z tych 24 ważniejszych wymienia Dr. Tatarkiewicz w przedmowie do B-ego Etyki ogólnej), po drugie przy ocenie zasług należy uwzględnić intencje autora i poziom umysłowy społeczeństwa, dla którego pisał. Gdyby p. Drka G. była uwzględniła szlachetne i uczciwe zamiary, które B emu w pracy przyświecały a z drugiej strony zważyła, że B. przemawiał nie do „narodu filozofów“ (lecz do „narodu analfabetów“), z pewnością byłaby nie poruszała sprawy „oficyalnej oceny“.

Poza ramy sprawozdania tego wykraczają też uwagi krytyczne, dotyczące poglądów, zawartych w „Teoryi logiki“. Sądzę bowiem, że dzieła tego łącznie z „Podręcz-

nikiem“ nie można omawiać. „Teoria logiki“ jest dziełem, należącym do zakresu logiki teoretycznej a „Podręcznik“ wchodzi w skład logiki praktycznej. Podczas gdy logika teoretyczna jest samodzielnym organizmem, opierającym się na własnej podstawie i zdążającym o własnych siłach do swoistego celu a mianowicie do prawdy, drugą porównańby można do pasorzyta (nie w złym znaczeniu), wegetującego na organizmie pierwszej, pasorzyta, który wyszukuje takie partye logiki teoretycznej, które nadają się do formalnego kształcenia umysłów ludzi młodych, t. j. uczniów. Otóż, jeżeli wymienione nauki nie posiadają identycznego celu, lecz rzeczywiście dążą ku różnym, a z wymienionych dzieł jedno należy do jednej, a drugie do drugiej nauki, natenczas nie można traktować ich łącznie, nie można oceniać wartości ich z jednego stanowiska i przy pomocy jednej miary.

Z tego założenia wychodząc, sądzę, że miejscem odpowiednim dla oceny „Teorii logiki“ jest pracownia uczonego a miarami te, któremi on posługuje się, wyznaczając danemu dziełu miejsce na drodze, prowadzącej do prawdy. Chcąc natomiast zbadać wartość „Podręcznika“, należy opuścić pracownię badacza teoretyka i przenieść się myślą do sali szkolnej, do sali, zapełnionej uczniami, których zdolności sądzenia i rozumowania „Podręcznik“ ten ma za zadanie rozwijać i kształcić.

Jeżeli z kolei zajmiemy to stanowisko i zapytamy, czy B. w „Podręczniku“ zdaje sobie sprawę z celu, do którego dążyć powinien, a dalej, czy należycie wywiązuje się z zadań, ciążących na nim — odpowiedź brzmieć musi twierdząco. Albowiem porównując wyd. I. z IV. widzimy, że cel, który jeszcze niezbyt jasno występował w wyd. I., przytłoczony wielką ilością szczegółów i rozmiarami materiału, obarczającego pamięć, w wyd. IV. wskutek skreślenia metodologii, usunięcia drugorzędnych szczegółów a rozszerzenia nauki o wnioskowaniu bezpośrednim i rozszerzenia i uzupełnienie nowego opracowania nauki o wnioskowaniu pośrednim zajaśniał pełnym światłem. Ażeby poprzeć swoje twierdzenie, zwróć jeszcze uwagę na sposób wykładu o wnioskowaniu pośrednim, które w P. stanowi partyę centralną. Autor po kilku uwagach historycznych zaznajamia z figurami syllogistycznymi. Tryby figury pierwszej wyprowadza przedewszystkiem przy pomocy „diagramów“. Przy wyprowadzaniu trybów figury drugiej i trzeciej używa już sposobu trudniejszego a mianowicie otrzymuje je przez zamianę na tryby figury pierwszej. Trybów figury czwartej autor sam nie wyprowadza, lecz poleca wyprowadzenie ich uczniowi w zadaniu XX. Teraz dopiero (a nie na czele) podaje B. prawidła sylogizmu, gdyż można je było sformułować (i uczniowie powinni ten proces powtórzyć) po ustaleniu trybów. Znanego wkońcu wiersza pamięciowego — zupełnie słusznie — w wydaniu IV. nie zamieścił. Ten sposób — o toku indukcyjnym, przy użyciu metody heurystycznej — zaznajamiania uczniów z syllogizmem, który żadnej szkody wyrządzić nie może, lecz musi przysporzyć korzyść — dowodzi, że i autor zdaje sobie sprawę z celu, do którego w P. zdążać winien, i że z zadania wywiązuje się bez zarzutu. Z tych powodów uważam naukę o wnioskowaniu pośrednim za pierwszy punkt w wykazie zalet „Podręcznika“.

Drugi stanowi forma. „Podręcznik“ nie jest zbiorem definicij rozdzielonych między części, rozdziały, paragrafy, ustępy, urozmaiconym często wycieczkami w różne dziedziny filozofii, lecz zawarty w nim materiał ściśle ograniczony jest do logiki ogólnej i podany w formie wykładów, do których dołączone są zadania. Tę formę „Podręcznika“ musimy również do jego zalet zaliczyć a to z tego powodu, że dzięki niej nie zwraca się do pamięci czytelnika i jej nie absorbuje, co czynią podręczniki pierwszego rodzaju, pamięci, której rozwój i kształcenie nie leży w obrębie zadań logiki praktycznej, lecz apeluje do zdolności sądzenia i rozumowania. Nie obarczając pamięci definicjami, wymagając natomiast niemałego wysiłku i pracy myślowej przy rozwiązywaniu zadań i przy wyprowadzaniu trybów syllogistycznych, przyczynia się do rozbudzenia i rozwinięcia zdolności rozumowania.

Należy wkońcu podkreślić jeszcze jedną dobrą stronę P. a mianowicie: autor liczy się z poziomem umysłowym czytelnika i z czasem, przeznaczonym na naukę w szkole średniej. Z każdego wykładu widać słuchacza, do którego autor przemawia. Jest nim uczeń, przyzwyczajony do pamięciowego przyswajania sobie materiału, o nierozwiniętych jeszcze zdolnościach rozumowania, uczeń, który pozostaje jeszcze pod wszechwładnym panowaniem doświadczenia zewnętrznego, który wskutek tego z niedowierzaniem przysłuchuje się wywodom o zjawiskach psychicznych a poglądy o psychicznej naturze przedmiotów logiki tylko na wiarę przyjmuje. W tem świetle oglądany „psychologiczny apsychofizm“ autora przedstawia się w mniej rażących barwach, niż autorce sprawozdania. (Sądzę, że kwestya stosunku logiki do psychologii z korzyścią dla uczniów może być roztrząsaną nie na samym wstępie nauki logiki, lecz po ukończeniu nauki psychologii). Mała też ilość godzin i rok szkolny wycisnęły swe piętno na „Podręczniku“. Autor z logiki teoretycznej uznał za partyę stosowną do kształcenia formalnego naukę o wnioskowaniu pośrednim, którą musiał poprzedzić wykładem wnioskowania bezpośredniego. Ona stanowi część centralną, punkt kulminacyjny P. i ją opracował szczegółowo bez zarzutu. Pobieżnie traktowane są wykłady wstępne, uwidaczniające powolne stopniowe wzmaganie się zainteresowania u uczniów, i końcowe, w których występuje obniżenie poziomu, spowodowane i wyczerpaniem całoroczną nauką i zbliżającym się końcem roku szkolnego.

Powyższe uwagi streszczam następująco: Autorka sprawozdania wskutek zajęcia nieodpowiedniego stanowiska przy ocenie „Podręcznika“ znalazła same tylko wady. Nie dostrzegła zaś zalet, które okazują się, gdy patrzemy nań jako dzieło z zakresu logiki praktycznej. Celem dzieł tego zakresu jest formalne kształcenie a czynią mu zadość tak zawarta w „Podręczniku“ nauka o syllogizmie, jak forma wykładu z załączonymi zadaniami. Dalsze zalety „Podręcznika“ stają się widoczne, gdy uwzględnimy czytelnika, do którego się zwraca, i czas, przeznaczony na przerobienie.

Zalety te stanowczo wymagają łagodniejszej oceny wad, których „Podręcznik“ nie jest pozbawiony a od których jako podręcznik logiki powinien być wolny. Przy obecnem jednak bardzo pospiesznem traktowaniu nauki logiki, jakie w jednej godzinie tygodniowo jest możliwe, wady „Podr.“ są prawie niedostrzegalne a zalety wyraźnie uwypuklają się. Toteż z korzyścią dla uczniów może być używany przy nauce szkolnej, prowadzonej przez fachowca, któryby usterki usuwał a z zalet użytek robił. Niefachowiec, uczący logiki, n. p. zwolennik psychologizmu a nieprzyjaciel syllogizmu, nie znajdzie w nim niczego ani dla siebie, ani dla uczniów. Dla autorów wkońcu przyszłych podręczników szkolnych dodatnie strony „Podręcznika“ Biegańskiego powinny pozostać wzorem godnym naśladowania.

DRKA DANIELA GROMSKA.

Kilka uwag o pracach logicznych Wł. Biegańskiego.

(Odpowiedź na powyższy artykuł).

Odpowiadając na powyższe wywody p. Bednarskiego, najobszerniej zając się muszę zarzutem, że wybiegłam w ocenie swej daleko poza granice, podyktowane tytułem recenzji, ponieważ wypowiedziałam swe zapatrywanie nietylko o „Podręczniku“, lecz o całej działalności filozoficznej Biegańskiego, ocenę zaś tej działalności winna wyprzedzić analiza wszystkich dzieł filozoficznych Biegańskiego.

Że szczupłe ramy recenzji „Podręcznika“ nie pozwoliłyby mi na dokonanie takiej analizy — to rzecz jasna. Jeżeli mimo to wyraziłam swe zdanie o innych książkach Biegańskiego — a miałam na myśli oczywiście tylko książki z tej samej dziedziny — uczyniłam to dlatego, że sąd mój o „Podręczniku“ wypadł tak odmiennie od wspomnianej w recenzji oficjalnej oceny twórczości filozoficznej Biegańskiego; mogło się bowiem wydać dziwnem i nieprawdopodobnem, by jedna książka pewnego autora grzeszyła w jaskrawem przeciwstawieniu do innych jego dzieł tyloma brakami. Dla usunięcia tego rodzaju wątpliwości zaznaczyłam, że „Podręcznik“ nie jest pod tym względem odosobniony, a choć twierdzenia tego w recenzji nie uzasadniłam, wypowiedziałam je nie bez owej „poprzedniej analizy“ odnośnych dzieł Biegańskiego, która na uzasadnienie takie pozwała. Obecnie, odpowiadając p. Bednarskiemu, muszę przytoczyć niektóre wyniki tej analizy, która jest pracą może mniej uciążliwą, niżby się wydawało. Wprawdzie bowiem Prof. Tatarkiewicz wymienił w Wstępie do „Etyki ogólnej“ Biegańskiego dwadzieścia pięć tytułów dzieł filozoficznych jej autora; są to jednak dzieła nietylko z dziedziny logiki i psychologii myślenia, które nas tu obchodzą, lecz nadto z dziedziny teorii poznania, etyki, filozofii przyrody i medycyny, historii filozofii; co się zaś tyczy dzieł z zakresu logiki i psychologii myślenia, zauważyć należy, że każde większe z nich wyprzedzone było szeregiem szkiców, które weszły później w formie po części zupełnie zupełnie niezmienionej w skład owego dzieła. Takimi szkicami, przygotowującymi częściowo „Zasady Logiki ogólnej“ i I. wydanie „Podręcznika“, były rozprawy: „Myślenie logiczne a kojarzenie wyobrażeń“, „Geneza pojęć“, „Istota sądu“; analogiczny stosunek zachodzi między „Traktatem o poznaniu i prawdzie“, (który również objąć mi wypadło analizą, ponieważ w znacznej mierze porusza zagadnienia z dziedziny logiki i psychologii myślenia) a rozprawką „O współczesnej filozofii przyrody“; między „Wnioskowaniem z analogii“ a rozprawką „Analogia i jej znaczenie“; między „Teorią Logiki“ i dalszemi wydaniem „Podręcznika“ a obiema wymienionemi wyżej rozprawami o analogii („Wnioskowanie z analogii“, „Analogia i jej znaczenie“) oraz rozprawkami „O wnioskowaniu indukcyjnem“ i „Czem jest logika?“. Wobec takiego sposobu, w jaki Biegański tworzył, te cztery dzieła: „Zasady Logiki ogólnej“, „Podręcznik“, „Teoria Logiki“ i „Traktat o poznaniu i prawdzie“ zawierają kwintesencję jego dorobku myślowego w odnośnych dziedzinach i sądzę, że, wykazując przytoczone w mej recenzji cechy charakterystyczne „Podręcznika“ (I. Niejasność pojęć, II. Sprzeczności i niekonsekwencje, III. Braki w uzasadnianiu twierdzeń) także w pozostałych trzech dziełach, oczyszczę się z zarzutu przedwczesnej generalizacji. Ponieważ muszę ze względu na ograniczone miejsce bardzo się streszczać, więc podam tylko kilka znamienych przykładów.

Ad I. (Niejasność pojęć).

A) Z a s a d y L o g i k i znają cztery różne, płaczące się z sobą ustawicznie pojęcia sądzenia (sądu), mianowicie: 1. Sądzenie jako czynność złożoną z trzech następujących po sobie czynności: analizy, porównywania i syntezy czyli stwierdzenia tożsamości lub różnicy (str. 135; 136/7; 151; 156; 158). — 2. Sądzenie jako czynność identyczną z trzecią z wymienionych pod 1. trzech czynności t. j. z syntezą (n. p. str. 43:..... „stwierdza ich tożsamość czyli innymi słowy sądzi“; por. 25; 136; 181*). — 3. Sądzenie jako czynność złożoną z wymienionych pod 1. trzech czyn-

*) „Syntezą“ jest dla autora „Zasad Logiki“ nietylko zarówno czynność stwierdzenia tożsamości lub różnicy jak jej wytwór, lecz jest nią zarazem sam ów stwierdzany stosunek, a więc przedmiot wspomnianej czynności stwierdzenia lub jej wytworu (str. 149; 151; 158). — O tej wieloznaczności niektórych wyrazów, mogących oznaczać czynności, wytwory i ich przedmiot, pisze Prof. Dr. K. Twardowski w rozprawie „O czynnościach i wytworach“, Kraków, 1911. § 20.

ności, do których dołącza się (pomiędzy analizą a porównywaniem) czwarta: kojarzenie (str. 149; 165, 166). — 4. Sądzenie jako czynność złożoną, w skład której wchodzi jako czynnik niezbędny przekonanie (str. 152; 154; 156; 159; 173).

B) Podobną, choć nie tę samą, niejasność pojęcia sądzienia znajdujemy w Teorii Logiki. Sądzenie jest w niej bowiem I. czynnością o „wielkiej komplikacji“ (232). Składają się na nią: a) 1. wyobrażenie podmiotu; 2. analiza; 3. kojarzenie; 4. porównanie czyli refleksja i 5. jej wynik t. j. przyznanie lub odrzucenie stosunku zgodności, który ma być „wyrażony“ w sędzie (225). — b) Składniki 1.—5. (jak pod a)) z tą tylko różnicą, że wymienione pod 4. i 5. składniki ściągnięte są obecnie w jeden składnik, a ponadto 6. „synteza skojarzonych przedstawień w pewną całość na zasadzie stwierdzonej zgodności“ (231). O tej to „syntezie“, (która w poprzednich dziełach B. była identyczna z „wynikiem refleksji“ t. j. z przyznaniem lub odrzuceniem zgodności) słyszymy już to, że „nie jest wcale cechą istotną, zasadniczą sądu, lecz raczej pochodną“ (209 cf. 211), już to, że jest „właściwą treścią sądu“ (213). — c) Dalszym niewymienionym w przytoczonych powyżej analizach składnikiem sądzienia jest „stan świadomości, który wyraża się w przyznaniu treści sądu lub sprzeciwianiu się jej“ (213) a którym jest „decyzja ważności sądu“ (234) — czyli przekonanie. (Mieszają się tutaj przekonanie z prawdziwością sądu — podobnie jak w „Traktacie“, zob. niżej —, gdy się dowiadujemy, że tę właśnie cechę sądu miał na myśli Platon, głosząc, iż prawdziwość lub błędność jest istotną cechą każdego sądu, oraz Arystoteles, twierdząc, że „nie każde zdanie jest sądem, lecz tylko takie, które może być prawdziwe lub błędne“; podobnie w przedstawieniu poglądów Marbego (215)). — II. Jako akt prosty pojmuje sądzienie „Teoria Logiki“ na str. 211, gdzie czytamy: „sąd ... z psychologicznego punktu widzenia określić możemy jako stwierdzenie zgodności lub braku zgodności pomiędzy orzeczeniem i podmiotem lub elementami podmiotu“, gdzie tedy sądzienie sprowadzone jest do 5-go z wymienionych pod I. a) składników. Na tem stanowisku słusznie powiedzieć może B. (26/7), że twierdzenie i przeczenie są „właściwie składowymi pierwiastkami aktu sądzienia“, że „to, co je poprzedza, nie jest sądem, lecz funkcją przygotowawczą“.

C) Traktat zna cztery różne pojęcia przekonania, a mianowicie: 1. Uczucie zgodności pomiędzy podmiotem a orzeczeniem sądu (200). — 2. Uczucie zgodności treści sądu (czyli syntezy podmiotu z orzeczeniem, por. str. 136; 134) z poprzedzającym poznaniem (140). — 3. Sąd stwierdzający uczucie zgodności (treści) sądu z poprzedzającym poznaniem (tamże). — 4. Sąd stwierdzający uczucie zgodności pomiędzy podmiotem a orzeczeniem (155; 140). — Podobnie też ma się rzecz z pojęciem prawdziwości. Prawdziwość bowiem jest dla autora „Traktatu“ kolejno: 1. zgodnością treści sądu z treścią poprzedzających nabytków naszego poznania (138, 139, 140 itd.) czyli z zasadami (162; 166; 174; 177; 211; 227); 2. zgodnością treści sądu z tem, co jest zawarte w treści podmiotu i orzeczenia (199); 3. pewnym stanem świadomości, a mianowicie uczuciem (135; 137; 138; 162). W tem znaczeniu prawdziwość jest identyczna z przekonaniem a wobec dwóch wymienionych wyżej „uczuciowych“ znaczeń przekonania otrzymujemy cztery znaczenia prawdziwości. Nie przyczynia się też do ułatwienia czytelnikowi orientacji fakt, że prawdziwość bywa niekiedy dla autora „Traktatu“ synonimem prawdy (tak n. p. 129; 132; 134; 142; 167), gdy tymczasem kiedykolwiek odróżnia ten sam „Traktat“ w sposób zupełnie jasny prawdę od prawdziwości (147; 148; 149; 150; 151; 194; 199; 200; 201), przyczem owa „prawda“ jako sąd stwierdzający prawdziwość lub błędność innego sądu (II. cc.) jest bądź „wyrazem poznawczym przekonania“ (147) czyli uczucia zgodności lub wiary, bądź wynikiem przeciwstawionego temu omylnemu uczuciu sprawdzania t. j. porównywania „treści“ sądu z „zasadami“ (200).

Ad II. (Sprzeczności i niekonsekwency).

A) Wyłożona w Zasadach Logiki teoria stosunków sądów w kwadracie logicznym prowadzi do jawnej sprzeczności. Albowiem: Sądy powszechne i szczególne, zarówno twierdzące jak i przeczące, są dla autora „Zasad Logiki“ sędami złożonymi (206; 213), które „wyrażają“: 1. stwierdzenie stosunku między podmiotem i orzeczeniem (206) czyli pewną treść (213; 214) i 2. pewien stopień uogólnienia (213; 214). Uwzględniając oba te momenty, interpretuje B. sądy AEIO w sposób następujący: A = zawsze S jest P; I = niezawsze S jest P; E = nigdy S nie jest P; O = niezawsze S nie jest P. Omawiając wzajemne ustosunkowanie tych sądów, stwierdza B. m. i. (215): 1. Z prawdziwością A (E) łączy się fałszywość E (A), z prawdziwością I (O) nie łączy się ani prawdziwość ani fałszywość O (I). 2. Z prawdziwością A (E) łączy się fałszywość O (I) i naodwrot z prawdziwością O (I) łączy się fałszywość A (E). 3. Z fałszywością O (I) łączy się prawdziwość E (A), a z fałszywością A (E) — prawdziwość I (O). Oznaczając prawdziwość przez +, fałszywość przez —, „łączenie się“ czyli implikację przez \leftarrow , brak implikacji przez \nrightarrow , otrzymujemy następujące symboliczne ujęcie twierdzeń Biegańskiego:

1. α $+A(E) \leftarrow -E(A)$
 β $+I(O) \nrightarrow \pm O(I)$
2. α $+A(E) \leftarrow -O(I)$
 β $+O(I) \leftarrow -A(E)$
3. α $-O(I) \leftarrow +E(A)$
 β $-A(E) \leftarrow +I(O)$

Z zestawiania sądów 2. α i 3. α oraz 2. β i 3. β otrzymujemy wobec przechodności stosunku implikacji:

4. α $+A(E) \leftarrow -O \leftarrow +E$
 β $+O(I) \leftarrow -A(E) \leftarrow +I(O)$,

które to dwa twierdzenia są sprzeczne z twierdzeniami pod 1. α i 1. β .

B) Teoria Logiki zajmuje w kwestyi sądów modalnych trzy różne stanowiska, nie troszcząc się o niemożność ich pogodzenia. Uważa tedy B. za podstawę rozróżnienia sądów problematycznych, asertorycznych i apodyktycznych: 1. subiektywne przeświadczenie o ważności sądów (299), stopień „pewności“, która, będąc stanem uczuciowym, wykazuje „stopniowanie w natężeniu“ (tamże): najsłabsza jest przy sądach problematycznych, najsilniejsza przy apodyktycznych. — 2. Na str. 295 sądy modalne pojęte są jako sądy złożone, jako sądy o sądach, ujęte w skróconą formę zdania złożonego. Każdy sąd posiada jakąś modalność, ale uczucia pewności lub wątpliwości, towarzyszące sądom, są przez nas zwykle tylko odczuwane, a nie są ujmowane w wyrazy mowy. Kiedy jednak chcemy „wyraźnie zaznaczyć“ modalność sądu, wtedy wydajemy sąd o pierwszym sądzie, o jego modalności, sąd typu „jest możliwe, że S jest P“; sądy te wyrażamy często krócej, zastępując zdanie główne przez przysłówkę, który tedy ma znaczenie skróconego sądu. — 3. Na str. 297 podstawą powyższego rozróżnienia jest „uzasadnienie“: „jeżeli uzasadnienie jest niedostateczne, niezupełne, to mamy do czynienia z sądami problematycznymi; jeżeli jest dostateczne, to sąd nazywamy asertorycznym; na koniec sąd podwójnie uzasadniony nazywamy apodyktycznym, „koniecznym“.

C) Na str. 194 Traktatu czytamy, że niema takich sądów, którymi „już przy ich powstawaniu“ towarzyszył „charakter błędności“, jej świadomość (195). Każdy sąd występuje „pierwotnie“ jako prawdziwy (tamże). W sprzeczności z tem twierdzeniem pozostaje niejednokrotnie w „Traktacie“ powracający pogląd, że sądom prawdziwym towarzyszy przyznanie, sądom fałszywym — sprzeciwianie się (140; 147).

Pogląd ten jest też sprzeczny z doświadczeniem wewnętrznym, które nam powiada, że, będąc przekonanym o fałszywości jakiegoś sądu, nie można go wydać, że więc nie tylko nie każdemu sądowi fałszywemu towarzyszy świadomość jego fałszywości, lecz żadnemu towarzyszyć nie może. Jest tedy twierdzenie Biegańskiego, że każdemu sądowi fałszywemu towarzyszy świadomość jego fałszywości, nie tylko sprzeczne z jego innemi zapatrywaniami w tej mierze, lecz jest nadto przykładem twierdzenia fałszywego, podanego bez próby uzasadnienia, należy tedy zarazem

Ad III. (Braki w uzasadnieniu twierdzeń).

Przykłady takie i poza A) Traktatem nietrudno znaleźć. Tak tedy

B) na str. 184 i nn. Zasad Logiki stara się B. nagiąć powiedzenia warunkowe (do których zalicza też sądy, wyrażające następstwo w przestrzeni lub w czasie) do przyjętej w dziele tem teorii sądu, wedle której w każdym sądzie zachodzi między podmiotem a orzeczeniem stosunek zgodności. W tym celu przyjmuje, że podmiotem sądu warunkowego jest „sąd“ warunkujący, orzeczeniem — sąd uwarunkowany, więc n. p. „Jeżeli zażyjesz lekarstwo (podmiot), będziesz zdrow“ (orzeczenie). Zgodność pomiędzy podmiotem a orzeczeniem widzi tu B. w „wzajemnem (sic!) następstwie“, tak jak gdyby istotnie zażycie lekarstwa następowało po wyzdrowieniu! Że stosunek ten nie jest wzajemny, o tem wie B., skoro w następnem zdaniu sam mówi, że wyzdrowienie jest poprzedzone zażyciem lekarstwa, wobec tego jednak odpada wzajemność następstwa, a skutkiem tego niewiadomo, na czem polega stosunek zgodności podmiotu i orzeczenia w sądzie warunkowym.

C) Zwalczając psychologizm, argumentuje Teorya Logiki (10) m. i. w sposób następujący: Psychologizm odbiera logice jej charakter nauki „normatywnej t. j. traktującej o wartości naszego poznania“*); psychologia bowiem zajmuje się związkiem przyczynowym zdarzeń psychicznych, nie oceniając ich wartości, logice zaś idzie właśnie o wartość tych zdarzeń, specjalnie zaś „zjawisk poznawczych“. Uzasadnienia tego twierdzenia autor nie podaje, a czytelnik słusznie zauważyć może, iż to, co B. nazwał tu normatywnym charakterem logiki (fakt, iż zajmują ją prawdziwość i mylnosc jako wartości sądów), nie pozostaje bynajmniej w sprzeczności z psychologizmem. Niejednokrotnie bowiem sprowadzają psychologisci różność logiki i psychologii myślenia do różnego sposobu traktowania zjawisk myślenia: logika ma je badać ze względu na ich stosunek do „prawdy“ t. j. na ich cechy prawdziwości lub fałszywości, psychologia — niezależnie od tego stosunku. Że się te dwa stanowiska istotnie pogodzić dają, łatwo się przekonać, zaglądawszy do psychologizycznych ponad wszelką wątpliwość . . . „Zasad Logiki“ Biegańskiego, gdzie czytamy (2): „...logika rozpatruje tylko taki ogólny związek między zjawiskami umysłowemi, który doprowadza do określonego celu, mianowicie — do prawdy. Pośród rozmaitych związków myśli logika wybiera te tylko połączenia, które prowadzą do wyników prawdziwych“.

Przyczyny tych niedomagań są tu — jak i w „Podręczniku“ — te same: brak starania o ustalenie terminologii i bezkrytyczne korzystanie z cudzych poglądów. Jaka jest terminologiczna dbałość Biegańskiego w omówionych trzech dziełach, wynika dostatecznie jasno z przytoczonych wyżej przykładów; dostarczają one też dowodów bezkrytycznego korzystania z cudzych poglądów. Tak n. p. wielość określeń sądenia (w „Zasadach“ i „Teorii Logiki“) sprowadzić można do momentów genetycznych: przyjąwszy bowiem w kwestyi sądenia stanowisko Murray'a, Höffdinga, Sully'ego (porównywanie istotą sądenia), każe B. za Wundtem poprzedzić to porównywanie

*) Nawiasowo zauważyć należy, że niżej (55) używa B. wyrazu „normatywny“ w jego znaczeniu zwyczajnem, mówiąc, że „postulaty“ logiki mają „charakter normatywny, nakazujący, to znaczy, innemi słowy, nie wyrażają tego, co zawsze jest, lecz co zawsze być powinno, aby cel logiki mógł być osiągnięty“.

analizie, a za Sigwartem każe nastąpić po nim syntezie. Znalazłszy się w jednym obozie z Sigwartem, przyjmuje B. także moment przekonaniowy jako niezbędny składnik sądenia; określając bliżej ten składnik, waha się znowu pomiędzy określeniem, zaczerpniętem z Jerusalema i upatrującem w niem uczucie zgodności sądu z poprzedzającym poznaniem (Die Urteilsfunktion, str. 199) a modyfikacyami tego określenia. Tymczasem jednak „nowsze badania psychologiczne“ (Binet-Simon, por. „Teoria Logiki“ 42) stwierdzają, że „istota sądu polega na stosunku naszej świadomości do przedmiotu myśli w postaci przyznania lub sprzeciwiania się“; więc B. podejmuje i tę tezę, nie troszcząc się o jej zgodność z własną teorią sądu. — W takim łączeniu niezgodnych teoryj pomocny jest Biegańskiemu fakt, że niektóre z przyjętych poglądów interpretuje opacznie: tak n. p. kiedy (Zasady Logiki, 152) „sprawiedliwość“ każe mu „wyznać“, że teoria sądu „Höflera“ (na str. 15. Traktatu przypisuje autor tę teorię „Höflera“ z większą dozą słuszności Brentanie) znana była już Arystotelesowi. Nie uchwycił też B. zasadniczej myśli teorii sądu Sigwarta, skoro, obszernie o niej referując (Zasady Logiki 146—151; Teoria Logiki 205—211), nie wspomina wcale o świadomości obiektywnego waloru subiektywnego połączenia przedstawięń, której pojęcie jest chyba czemś dla zapatrywań Sigwarta charakterystycznym. Jeszcze mniej trafna jest interpretacya Erdmannowskiej teorii copuli (stosunku podmiotu do orzeczenia sądu), którą uważa B. za teorię identyczności treści (Teoria Logiki 259 i n.), gdy tymczasem Erdmann teorię identyczności treści wyraźnie zwalcza, i to nietylko w wydaniu drugim swej Logiki (1907), autorowi Teorii Logiki (1912) nieznanem, lecz także w jej wydaniu pierwszym (ustęp 263) przez B. przytaczanem, głosząc teorię podporządkowania treści, za której jeśli nie twórcę, to przynajmniej wskrzesiciela sam się uważa (ustęp 264). Inne nieporozumienie tkwi w poglądzie „Teorii Logiki“ (277), jakoby Erdmann uważał copulę za samoistną część składową sądu, poglądzie, który Erdmann wyraźnie odrzuca (op. cit. ustęp 250, str. 240; por. też ustęp 313 str. 320; ustęp 317, str. 323).

Na inne zarzuty p. Bednarskiego odpowiem krótko:

Nie zastanawiałam się nad kwestyą zalet „Podręcznika“, ponieważ jego wady są tego rodzaju, iż — bez względu na ewentualne jego zalety — czynią go, zdaniem mojem, nieprzydatnym do użycia. Wadami temi są błędy logiczne, których żadną miarą zawierać nie powinien podręcznik logiki ani teoretycznej ani praktycznej, których logikowi popełniać nie wolno nawet w najszlachetniejszych i najuczciwszych zamiarach i bez względu na to, czy się zwraca do „narodu analfabetów“, czy do intelektualnie wysoko stojącego społeczeństwa. Czy wady te są — mimo pośpiesznego traktowania nauki logiki — „prawie niedostrzegalne“, jak chce p. Bednarski, — o tem wątpię. Zależy to może zresztą od stopnia wrażliwości czytelnika. . . . Fachowiec potrafi zapewne usunąć te — jak je p. Bednarski nazywa — „usterki“, ale nie trzeba zapominać, jak rzadko nauka logiki w szkole średniej spoczywa u nas w ręku fachowca.

Nie będę się tedy z wspomnianych wyżej przyczyn wdawała w analizę przytoczonych przez p. Bednarskiego zalet „Podręcznika“, a zauważę tylko, że dziwnie uderzyły mnie wywody Szanownego Oponenta o piętnie, które mała ilość godzin i rok szkolny wycisnęły na „Podręczniku“. Dowiadujemy się mianowicie od p. Bednarskiego, że „pobieżnie traktowane są wykłady wstępne, uwidaczniające powolne stopniowe wzmaganie się zainteresowania u uczniów i końcowe, w których występuje obniżenie się poziomu, spowodowane i wyczerpaniem całoroczną nauką i zbliżającym się końcem roku szkolnego“. Gdyby uczniowie sami byli autorami „Podręcznika“, byłoby rzeczą zrozumiałą, że rodzące się dopiero czy też opadające już ich zainteresowanie znajduje swój wyraz w pobieżniejszym traktowaniu przedmiotu. Pedagog jednak, pisząc podręcznik dla uczniów, winien raczej przeciwnie starać się o znalezienie sposobu zwiększenia

szenia i podtrzymania słabego jeszcze lub już gasnącego zainteresowania uczniów. Dostosowywanie tedy sposobu przedstawienia rzeczy do niższego w pewnych okresach roku szkolnego poziomu zainteresowania uczniów, prowadzące do obniżenia skądinąd już niskiego poziomu tego zainteresowania, wydaje mi się metodą pedagogiczną co najmniej oryginalną.

SPRAWOZDANIA.

Florian Znaniecki. *Cultural Reality*. Chicago (1919) 8°, str. XIX+359.

Ś. p. Władysław Weryho mówił mi w r. 1913, że z pośród młodszej generacji filozofów polskich dwóch zdobędzie się na stworzenie oryginalnych systemów: Jan Łukasiewicz i Floryan Znaniecki. Przepowiednie jego spełniają się. Pierwszy z nich przez swoją nową teorię wartości logicznych żegluje śmiało od logistyki ku filozofii. Znaniecki w swem najnowszym dziele daje już właściwie zwarty i jednolity system.

Systemu filozoficznego krytykować nie można, można go tylko charakteryzować jako wyraz osobowości i temperamentu filozofującej jednostki; krytyce podlegają jedynie naukowe podstawy albo próby naukowego uzasadnienia systemu. Poza charakterystyką nasuwa się przy omawianiu systemu to przedewszystkiem pytanie, z jakiej wyrósł sytuacji ideowej (pojęciu temu poświęcić może w przyszłości więcej uwagi) oraz pytanie, co wnosi nowego i korzystnego w dziedzinę myśli ludzkiej.

Jeśli chodzi o sytuację ideową, z jakiej wyrósł system Znanieckiego, i o jego tendencję, to orientuje o tem artykuł Znanieckiego p. t. „Zasada względności jako podstawa filozofii“ (Przeł. fil. T. 17. str. 436 nast.); autor podejmuje w nim próbę logicznego ugruntowania tej zasady, którą uważa za jedyną podstawę absolutnego systemu, ponieważ jest powszechną prawdą, rozciągającą się na całokształt wartości. (loc. cit. str. 442). Możliwe jest zapewne o tem — sądząc z tytułu — dowiedzieć także z rozprawy Znanieckiego, umieszczonej w „*The Philosophical Review*“ z marca 1915 p. t. „*The principle of Relativity and Philosophical Absolutivism*“. Słowo „absolutysta“ słyszałem raz z ust H. Maiera na określenie dążności filozoficznych E. Husserla i szkoły ba-

deńskiej. Absolutyzm współczesny wyrósł w filozofii jako reakcja przeciw genetyzmowi w jego obu postaciach t. j. przeciw psychologizmowi i historycyzmowi. Być może, że dzieje filozofii wogóle, w każdym razie dzieje filozofii nowszej od początku w. XVIII można rozpatrywać sub specie dwóch tych zwalczających się kierunków. W Polsce uważać dziś można znaczkowców, jeśli ich praktyka filozofowania wogóle z filozofią ma coś wspólnego — za zdecydowanych przedstawicieli absolutyzmu, grożącego w tej właśnie formie zupełnem wyjałowieniem polskiej myśli filozoficznej. W tym stanie uśmierzania Fl. Znanieckiego są bardzo pożądanem użyczeniem i zapłodnieniem filozoficznej myśli w Polsce.

Tendencja filozofii Znanieckiego jest skrajnie antiabsolutystyczna, cechuje ją genetyczne a mianowicie, historyczne ujęcie rzeczywistości. Konsekwencją tego jest oczywiście relatywizm.

Tezę filozofii Znanieckiego wypowiada właściwie tytuł jego książki, (który łatwo mógłby kogoś wprowadzić w błąd, jakoby książka ta zawierała coś w rodzaju filozofii kultury). Tytuł ten przetłumaczyłbym na język polski: rzeczywistość jako objaw kultury. „Dla ogólnego poglądu na świat zasadniczym punktem widzenia jest, że konkretny świat empiryczny jest światem w rozwoju, w którym nie można znaleźć nic absolutnego lub trwałego i że jako świat będący w rozwoju jest przedewszystkiem światem kultury a nie natury, rzeczywistością historyczną a nie fizyczną“ (str. 21). „Obraz świata, który stwarzamy, jest wartością historyczną równie względną jak wszystkie inne“ (15). „Jedyną teorią umysłu, która może być bezpośrednio oparta na danych empirycznych, jest przeto teoria, która pojmuje umysł jako wytwór kultury“ (ibid). To są najbardziej za-

a

sadnicze, podstawowe twierdzenia poglądu na świat Znanickiego.

„Lecz łatwiej jest“ — jak słusznie zaznacza autor na str. 22 — „sformułować tezę kulturalistyczną i pokazać in abstracto konieczność jej przyjęcia niż rozwinąć jej konsekwencje w konkretnym zastosowaniu do świata empirycznego“. Rozwinięciu tych konsekwencji poświęcona jest właśnie omawiana książka. Postaram się w najogólniejszych zarysach rozwinąć to przedstawić.

Świat dany nam jest jako aktualność; aktualność jest „dynamicznym centrum konwergencji rzeczywistości i myśli“. Jako dalsze zasadnicze pojęcia w analizie rzeczywistości rozwija autor pojęcia treści, konneksji międzytreściowej oraz znaczenia. Przy pomocy tych pojęć dochodzi autor do konstrukcji pojęcia przedmiotu, który w duchu poglądów Znanickiego z natury swojej jest przedmiotem historycznym. Empiryczny bowiem świat jest wogóle światem przedmiotów, które rozwinęły się historycznie i nie może zawierać niczego, coby doń nie było dodane przez czynną myśl empirycznie występujących świadomych indywidualów (133). Pojęcie działalności jako funkcji ogólniejszej i pierwotniejszej niż myśl poznawcza, pojęcie w systemach humanistycznych podstawowe, i w omawianej książce wysuwa się na plan pierwszy.

Analiza „praktycznych“ organizacji rzeczywistości stanowi najciekawszą część dzieła Znanickiego. Autor daje tu właściwie zarys ogólnej teorii działalności i wprowadza cały szereg użytecznych i płodnych pojęć. Jest niemię przedewszystkiem pojęcie narzędzia („instrument“), sytuacji i schematu. Przez sytuację rozumie autor stan dynamiczny organizacji praktycznej przedmiotów w chwili, gdy narzędzia zostały dobrane, treść, mająca być urzeczywistnioną, ustalona a kierunek realizacji określony z uwzględnieniem danej kombinacji narzędzi. Jest to moment między konstrukcją nowego przedmiotu a jego realizacją, między pomysłem a dokonaniem, które dokonuje się przy pomocy „schematów“, wprowadzających sytuację w konkretną, irracjonalną rzeczywistość. Postępem urzeczywistnienie na podstawie celowo określonej sytuacji jest realnym „procesem“.

b

Po tej analizie praktycznej organizacji rzeczywistości zwraca się autor do rozpatrywania teoretycznych prób uporządkowania rzeczywistości w rozdz. V., który stanowi właściwie krytykę podjętych z punktu widzenia fizykalnego, psychologicznego, socjologicznego i idealnego prób interpretacji rzeczywistości. Ta krytyka prowadzi do wykazania niedostateczności racjonalistycznego ideału poznania, niezdolnego do ujęcia dynamicznego charakteru rzeczywistości. Wykazanie bankructwa monizmu realistyczno-racjonalnego, dążącego do objęcia jednym teoretycznym systemem całej rzeczywistości empirycznej, jest wynikiem tych rozważań, w konsekwencji których pyta autor, czy właściwie poznanie historyczne w najszerszym słowa znaczeniu nie jest jedynym poznaniem, zdolnym odwozyc pełnię rzeczywistości. Filozofia bowiem w rozumieniu F. Znanickiego jest właściwie historią rzeczywistości.

Sens, jaki autor nadaje słowu historia, jest oczywiście bardzo szeroki i głęboki; jest ona nie tylko rekonstrukcją przeszłości lecz jej twórczą kontynuacją. To też każde dzieło historyczne jest nowym, czynnym przedmiotem kulturalnym. Aktualność reprodukcji historycznych, granice historii i sztuki, stosunek historii do nauk systematycznych (o wiele głębiej niż przez autora, klasycznie niemal ujęty przez Diltheya) — oto ważniejsze problemy poruszane przez autora. Przedmioty historyczne dzieli Znanicki na pierwotne t. zn. takie, jak nam się przedstawiają w swej konkretnej aktualności, oraz wtóre t. zn. o ile je rozpatrujemy ze względu na ich racjonalne przeznaczenie do celów techniki czy wiedzy. Wiedza staje się przedmiotem oceny z tego punktu widzenia a studium wartości, oparte na teorii twórczej działalności, stanowi łącznik między problemem rzeczywistości a problemem ujmującej ją twórczej myśli.

a

Przedstawione tu w najogólniejszym zakresie przewodnie myśli książki Znanieckiego dają wyobrażenie o bogactwie jej treści. Jeśliby poruszyć sprawę oryginalności tych poglądów, to zaznaczyć wypada, że problem oryginalności w filozofii wymagałby właściwie in extenso osobnego opracowania. Zaznaczyć tu wypada, że pogląd Hegla na rozwój historii filozofii jest czemś więcej niż metafizyczną chimerą. Nawiązywanie bowiem do czyichś poglądów oraz próby powiązania sprzecznych lub rozbieżnych zapatrywań w formie syntezy stanowią naturalną fazę rozwoju. Taką naturalną próbą jest kulturalizm Znanieckiego, będący syntezą ewolucjonizmu Bergsona i humanizmu Schillera. Momentem pobudzającym zaś rozważań, które znalazły wyraz w syntezie Znanieckiego, jest pytanie bardzo zasadnicze, jak ująć myśl, której charakter statyczno-trwały się przeważnie akcentuje, dynamiczno-ewolucyjny charakter rzeczywistości. Odpowiedzią na to pytanie jest pogląd, że ta rzeczywistość tworzy się w procesie myślenia, myśl zaś twórcza, tworząc świat, tworzy zarazem siebie samą.

W przeprowadzeniu tej zasadniczej koncepcji nasuwa się cały szereg problemów, za których poruszenie należy się autorowi wdzięczność. Przeprowadzenie jednak samo, mające wszelkie cechy dążności do „systematyczności“, nasuwa szereg wątpliwości. Nauka o systemach jest co prawda dotąd najmniej może rozwiniętą częścią historii filozofii. Pokuszono się już wprowadzić o próby klasyfikacji poglądów na świat (Dilthey), ale nad samą strukturą i budową systemu mało się dotąd zastanawiano. Istnieją na ten temat dwie tylko godne uwagi prace: E. Adickesa „Kants Systematik als systembildender Faktor“ (1887) oraz K. Groossa „Untersuchungen über den Aufbau der Systeme“. (Zeitschrift für Psychologie. T. 49). Sprawie budowy systemów i Znaniecki sam w Przegl. fil. t. 17 str. 458 poświęca cenne uwagi. Idzie tu o problem architektoniki systemów. Opisowa bowiem analiza budowy systemów

b

pod względem formalnym rzuca i na merytoryczną ich stronę wiele światła; antyetyka i symetria, to momenty, które wprowadzają nieraz zasadnicze wygięcia myśli. Gdzie są granice jasnej dyspozycji, gdzie zaczyna się upiększająca systematyzacja, to pytanie, którego trudno sobie naprzykład nie zadać w odniesieniu do V. rozdziału książki Znanieckiego.

Poza momentem struktury nasuwa się wszelako przy rozpatrywaniu systemu przedewszystkiem sprawa jego uzasadnienia epistemologicznego. System filozoficzny, mający pretensje, jeśli nie do uznania, to do respektu, winien mieć silne podwaliny epistemologiczne. Rodzaj takich prolegomenów epistemologicznych do systemu Znanieckiego stanowi jego książka „Humanizm i poznanie“. W stosunku do tej książki traktowanie zagadnień epistemologicznych w książce omawianej nie wykazuje postępu pod względem subtelności w ujmowaniu problemu. Zapewne, taka zbyt subtelność sprawia, że niektórzy z filozofów współczesnych niemieckich nie mogą wyjść z powodu hipersubtelności poza stadium przedwstępnych rozważań. Ale u Znanieckiego wielkie i śmiało podjęte myśli rzucają się czytelnikowi z tą pewnością, jaką raczej daje wiara w ich siłę przekonywującą niż przekonanie o bezsprzecznie pewnych podstawach tych poglądów. Znajdujemy nierzadko twierdzenia, sugerujące zrazu omówione poglądy pewnością tonu, z jakim są wypowiedziane, ale dające sposobność do szeregu zastrzeżeń. Teza kulturalizmu ma w sobie wiele ujmującego, lecz szanse jej uznania w świecie filozoficznym zależą przedewszystkiem od mocniejszego ugruntowania jej epistemologicznego niż to ma miejsce w cennej książce Znanieckiego.

Zygmunt Lempicki (Warszawa).

Mścisław Wartenberg. Zagadnienie czasu. Lwów, 1916, str. 56. (Odbitka z „Księgi pamiątkowej ku czci B. Orzechowicza“ t. II).

Dwie kwestye rozpatruje autor w powyższej rozprawie, epistemologiczną i ontologiczną. Na wstępie jednak zajmuje się

*

a

bliższym określeniu tego, co to jest czas. Nie można wprawdzie podać definicji czasu — jak sądzi autor —, gdyż pojęcie czasu jest pojęciem „sui generis“, nie zawiera ono żadnych cech wspólnych z innymi przedmiotami; można natomiast podać pewne cechy opisujące czas, a mianowicie to, że istotą czasu jest następstwo, że jest on wielkością rozciągłą w jednym wymiarze i wielkością ciągłą. Lecz wyliczenie tych cech pozostaje już w sprzeczności z tem, co autor powiedział o niemożliwości definiowania czasu. Z tego, że przedstawiamy sobie czas w sposób nieodpowiedni dla jego istoty pod postacią linii prostej lub ruchu punktu, wnosi autor, że czas nie da się wyobrazić, lecz tylko przedstawić pojęciowo. Jest to twierdzenie przeciwne twierdzeniu Kanta. Lecz brak dłań w rozprawie dostatecznego dowodu. Jeżeli bowiem powyższe dwa sposoby wyobrażania sobie czasu przy pomocy linii lub ruchu nie są dla istoty czasu właściwe, to jednak nie jest wykluczona możliwość jeszcze innego sposobu wyobrażania sobie czasu; należałoby tu dla ważności powyższego twierdzenia jeszcze udowodnić, że te dwa sposoby są jedynymi sposobami wyobrażania sobie czasu.

Po uwagach wstępnych, dotyczących samego pojęcia czasu, przechodzi autor do kwestyi epistemologicznego jego znaczenia. Autor odrzuca oba możliwe w tej kwestyi poglądy, mogące nam wyjaśnić, dlaczego wszystko, co tworzy przedmiot naszego doświadczenia, przedstawiamy sobie w czasie, mianowicie pogląd empirystyczny i apriorystyczny. Zbijając pogląd apriorystyczny, zwraca się przedewszystkiem przeciw Kantowi. A priori Kanta jest tu pojęte jako „prawo naturalne“ myślenia; lecz tu można mieć wątpliwość, czy takie znaczenie prawa naturalnego, psychologicznego, nadaje Kant swojemu a priori w Krytyce czystego rozumu, jak w swej rozprawie inauguracyjnej. Rozprawiwszy się w sposób negatywny z argumentami Kanta, przystępuje Autor do wykazania, że aprioryzm jest niemożliwy; dowód ten w ostateczności prowadzi nas do rozstajnych dróg, po

b

których kroczą poglądy realistyczne Autora i idealistyczne Kanta; Autor uważa rzeczywistość zmian za konieczny warunek możliwości doświadczenia następstwa w czasie, gdy tymczasem Kant sądzi, że zmiany istnieją tylko jako idealne przedmioty. I na tym rozstajnym punkcie oparta jest krytyka kantowskiej teoryi i pogląd Autora na kwestyę epistemologiczną czasu. Znajduje ona rozwiązanie we współdziałaniu czynnika empirycznego, przedmiotowego, mianowicie porządku czasowego rzeczywistych zmian i apriorycznego, podmiotowego, jakim jest syntetyczna czynność umysłu, której ostatecznym warunkiem jest jedność i identyczność świadomości.

Rozpatrując ontologiczną kwestyę realności czasu, autor uznaje realne istnienie czasu, ale nie jako substancyjalne, lecz jako akcydentalne. Nie istnieje więc czas jako odrębna realność, bo w ten sposób mógłby istnieć tylko czas pusty, a przypuszczenie takie prowadzi do niemożliwych konsekwencyj. Pod tym względem Autor zgadza się z Kantem. Lecz przyjmując akcydentalne istnienie czasu, dzięki czemu realność czasu jest zależna od rzeczy, musi Autor zwrócić się przeciwko idealistycznemu pojmowaniu czasu przez Kanta. Znajdujemy tutaj więc krytykę pojęcia „empirycznej realności“ i „objektywności“ czasu, które Autor, oceniwszy je z realistycznego punktu widzenia, stanowczo odrzuca. Podobnie wszystkie sądy syntetyczne a priori w odniesieniu do czasu uważa Autor za sądy analityczne, które o czasie to tylko mówią, co w pojęciu czasu jest już zawarte. Lecz krytyka powyższa jest oparta zasadniczo na tem, że idealizm jest niezgodny z naszym doświadczeniem i w tem leży moment budzący pewne wątpliwości. Także sprowadzenie sądów syntetycznych a priori do analitycznych przesuwają tylko kwestyę, bo jeżeli własności czasu, które te sądy wyrażają, znajdują się analitycznie w jego pojęciu, to zachodzi znów kwestya, dlaczego doświadczenie musi zawsze stwierdzać tak wyposażone pojęcie.

Przyjawszy akcydentalną realność czasu

a

związaną z realnością zmiany, zbija Autor z tego punktu widzenia ewentualne zarzuty przeciw temu pogładowi, opierające się na pojęciu trwania przedmiotów bez zmiany, na pojęciu beczasowej terażniejszości, z której momentów składałby się czas. Z tego też punktu widzenia mamy tu wyjaśnienie czasu obiektywnego, wyjaśnienie, dlaczego mimo wielości zmian rzeczywistych mamy do czynienia z jednym czasem, kwestyę stosunku czasowej zmiany do substancyjalnego bytu oraz początku czasu. Wszystkie te dociekania jednak natrafiają na pewną granicę poznawczą, gdyż sama natura czasu pozostaje czemś irracjonalnem.

Dr. K. Sośnicki (Lwów).

R. Ganszyniec. De Agathodaemone. Do datek do sprawozdań z posiedzeń Towarzystwa naukowego warszawskiego. Warszawa. Skład główny w Księgarni E. Wende-go i Ski. 1919. Str. 64.

Zajmująca historia bóstwa, które się urodziło z utartego zwrotu i fantazyi artystów. Na podstawie niezmiernej ilości cytatów źródłowych i literatury fachowej autor przedstawia dzieje tego Dobrego Duchy, który z przysłowia wyszedł a doczekał się kultu w Grecyi, Egipcie, w Aleksandryi szczególnie i wielkiego znaczenia w magii. Rozprawa interesująca i pouczająca; jedna z niewielu prac poświęconych w Polsce dziejom religii.

Władysław Witwicki (Warszawa).

Ricardus Ganszyniec. De argumentis immortalitatem vulgo adstruentibus particula prima. Cum epimetro de origine notionis animae. Posnaniae. Typis unionis iuuentutis polonicae, 1920. Str. 30.

Zbiór cytatów z brewiarza, Koranu, starożytnych filozofów, ojców i doktorów kościoła i nowożytnych świeckich autorów, z których widać, że wiara w nieśmiertelność duszy oparta była na popularnej interpretacyi snów. Zestawienie bardzo interesujące dla rozwoju pojęcia duszy podobnie jak do-datek, który wywodzi etymologię wyrazu dusza w łacinie, grece, sanskrycie i szuka genezy wyobrażeń popularnych o kształcie

b

i wyglądzie dusz zmarłych i żywych. Praca jest owocem wielkiej erudycyi autora, podobnie jak inne jego studia z zakresu hi-storyi mitów greckich i chrześcijańskich.

Władysław Witwicki (Warszawa).

PRZEGLĄD CZASOPISM.

I.

Scientia. Rok XII. Tom XXIII. Nr. LXXXIV. 6.¹⁾
E. Rignano: Psychologie et psychiatrie.

Scientia. Rok XII. Tom XXIV.¹⁾

S. Jankelevitch: Les facteurs psychologiques de la révolution russe. — *J. B. Lindsay:* Les dangers moraux de l'euthanasie. — *Lavoro Amaduzzi:* Le principe de la relativité. I. Partie: L'immobilité de l'éther et l'hypothèse concilia-trice de Lorentz. II. Partie: La formule de Lo-rentz de transformation des coordonnées et les généralisations subséquentes d'Einstein. — *H. G. Zeuthen:* Sur les définitions d'Euclide. — *J. Joteyko:* Le rôle biologique de la fatigue. — *Jean Nageotte:* La matière organisée et la vie. — *J. A. Thomson:* Le rôle et l'importance de la synthèse scientifique.

Scientia. Rok XIV (1920). Tom XXVIII. Nr. CIV. 12.

R. S. Lillie: The transmission of psycholo-gical influence in nerve and other form of li-ving matter. Str. 429—444.

Scientia. Rok XV (1921). Tom XXIX. Nr. CV. I.—CX. 6.

F. Bottazzi, E. Rignano: Le finalisme de la vie. Str. 22—40. — *A. Mieli:* Il contributo dato dai diversi paesi allo sviluppo della storia della scienza. Str. 89—100. — *Ph. Chastin:* Le rai-sonnement par récurrence et la rigueur en ma-thématique, au point de vue psychologique. Str. 111—120.

II.

Logos. Rivista Internazionale di filosofia. III (1920). 1. 2.

A. Aliotta: Preludio. Il carattere nazionale del pensiero e la collaborazione internazionale. Str. 1—10. — *A. Aliotta:* I gradi di verità. Str. 12—21. — *P. Masson-Oursel:* La philosophie comparée, véritable science de l'esprit. Str. 25—37. — *A. Giardina:* Il concetto d'individuo in biologia. Str. 38—48. — *G. Marchesini:* Il com-presso nell' educazione. Str. 50—57. — *E. No-ble:* Knowledge and the organic limitation. Str. 81—90. — *A. Aliotta:* Identità astratta ed ar-monia concreta. Str. 92—97. — *E. di Carlo:* Per la determinazione dei rapporti tra sociologia e filosofia del diritto. Str. 100—108.

¹⁾ Treści tych zeszytów nie mogliśmy podać w miejscu właściwem, gdyż doszły nas dopiero te-raz. Zob. Ruch filoz. V. 6. str. 103b, uw. 1.

a

III.

Revue de métaphysique et de morale. XXVII (1920). 1².

V. Delbos: Les facteurs kantians de la philosophie allemande de la fin du XVIII. siècle et du commencement du XIX. Str. 1—25. — R. Mourgue: Le point de vue neuro-biologique dans l'oeuvre de M. Bergson et les données actuelles de la science, Str. 27—70. — G. Davy: Durkheim (suite). Str. 71—112. — G. Marcel: Les „Principes psychologiques“ de J. Ward. Str. 113—126.

IV.

Revue philosophique de la France et de l'Étranger. XLVI (1921). 1. 2.

Emile Durkheim: La famille conjugale. Str. 2—14. — H. Beaunis: Les aveugles de naissance et le monde extérieur. Str. 15—74. — W. Riley: La philosophie française en Amérique. (C. d. n.). Str. 75—107. — Étienne Gilson: Descartes et Harvey. (C. d.). Str. 108—139.

V.

Archiv für Geschichte der Philosophie. XXV. 1—4.²

Paul Sichel: Leibnitz und Goethe. Str. 1—26. — Prof. Dr. Wilhelm M. Frankl: Arthur Schopenhauers Philosophie. Str. 27—47. — Dr. Johannes Dräseke: Zu René Descartes „Cogito, ergo sum“. Str. 48—55. — Gustav Schneider: Eduard von Hartmann als Staatsphilosoph und Politiker. Str. 63—88. — Prof. Dr. Peter Knudsen: Ist Bergson ein Plagiator Schopenhauers? Str. 89—107. — Dr. Walther Rauschenberger: Heraklit und die Eleaten. Str. 108—112. — Ludwig Stein: Tolstois Stellung in der Geschichte der Philosophie. Str. 125—141. — M. Davillé: Le séjour de Leibniz à Paris (1672—1676). Str. 142—149. — A. C. Armstrong: The development of Berkeley's Theism. Str. 150—161. — G. A. Johnston: The relation between Collier and Berkeley. Str. 162—175. — Alessandro Chiappelli: Le nuove dottrine anti-vitali dopo la guerra. Str. 176—188. — Giuseppe Furlani: Die Entstehung und das Wesen der baconischen Methode. Str. 189—206. — Dr. Günther Schulemann: Zur Geschichte der indischen Philosophie. Str. 207—220.

VI.

Logos. VIII (1919/1920). 2. 3.

Aus Georg Simmels nachgelassenem Tagebuch. — G. Radbruch: Wilhelm Meisters sozialpolitische Sendung. Eine rechtsphilosophische Goethe-Studie. — N. v. Bubnoff: Das Problem der spekulativen Mystik. — E. Frank: Wissen, Wollen, Glauben. — Anna Tumarkin: Dichtung und

¹) Treści tego zeszytu nie mogliśmy podać w miejscu właściwym, gdyż doszedł nas dopiero teraz.

²) Roczniki XXIII.—XXIV. nie doszły jeszcze Redakcyi.

b

Weltanschauung. — E. Kühnemann: Sokrates. — K. Vossler: Der Einzelne und die Sprache. — H. Falkenfeld: Kant und Kleist.

Logos. IX (1920/21). 1. 2.

H. Rickert: Psychologie der Weltanschauungen und Philosophie der Werte. — W. Sauer: Das Wesen der Ehre. — H. Glockner: Die ästhetische Sphäre. — K. Joël: Die Philosophie in Spenglers „Untergang des Abendlandes“.

VII.

Zeitschrift für Psychologie. LXXXIV (1920).

Ueber die Vorstellungswelt der Jugendlichen und den Aufbau des intellektuellen Lebens. Hg. v. E. R. Jaensch. I. Paula Busse: Ueber die Gedächtnisstufen und ihre Beziehung zum Aufbau der Wahrnehmungswelt. Str. 1—66. — Psychologische Analysen hirnpathologischer Fälle auf Grund von Untersuchungen Hirnverletzter. Hg. v. Adhémar Gelb und Kurt Goldstein. III. Wilhelm Fuchs: Untersuchungen über das Sehen der Hemianopiker und Hemiamblyopiker. Str. 67—169. — IV. Adhémar Gelb: Ueber den Wegfall der Wahrnehmung von „Oberflächenfarben“. Str. 193—257. — Hans Friedländer: Ueber Gewichtstäuschungen. Str. 258—291. — Dr. Karl Scholl: Vom absoluten Eindrücke bei Schallstärkevergleichen. Str. 292—337.

VIII.

Archiv für die gesammte Psychologie. XL (1920). 1.—4.

Ch. Theodoridis: Sexuelles Fühlen und Werten. Ein Beitrag zur Völkerpsychologie. Str. 1—88. — Narziss Ach: Zur Psychologie der Amputierten. Ein Beitrag zur praktischen Psychologie. Str. 89—116. — W. Wirth: Unserem grossen Lehrer Wilhelm Wundt in unauslöschlicher Dankbarkeit zum Gedächtnis. Str. 1—XVI. — O. Klemm: Untersuchungen über die Lokalisation von Schalleizen. 4. Mitteilung. Ueber den Einfluss des binauralen Zeitunterschiedes auf die Lokalisation. Str. 117—146. — Eduard Scherrer: Das Problem der anschaulichen Gestaltung in der Lyrik. Str. 147—192. — Julius Ernst Lips: Die gleichzeitige Vergleichung zweier Strecken mit einer dritten nach dem Augenmass. (Zum Drei Reize-Problem in der Psychophysik). Str. 193—267.

IX.

Archiv für Rechts- und Wirtschaftsphilosophie. XIII (1919/20).

Dr. Fritz Berolzheimer: Josef Kohlers Vermächtnis. Str. 3—5. — Josef Kohler: Schiedsgericht und Aequitas. Str. 6—8. — Dr. F. A. Müller-Eisert: Theorie von Schuld und Haftung. Str. 9—26. — Dr. Robert Piloty: Politik als Wissenschaft. Str. 98—109. — Dr. Robert Ad. Pollak: Ueber Rechtsprinzipien. Eine analytische Untersuchung. Str. 110—134. — Prof. Dr. Rud. Kaulla: Die „Weltfremdheit“ der Juristen und

a

die Nationalökonomie. Str. 135—140. — **Dr. Robert Liefmann:** Zur psychischen Wirtschaftstheorie. I. Str. 141—164; 275—284. — **Dr. Ernst Beling:** Strafprozessgesetzgebung und energetischer Imperativ. Str. 253—274.

X.

Rivista di filosofia neo-scolastica. XII (1920). 3.—6.

Guido Rossi: Terenzio Mamiani e la prova ontologica della esistenza di Dio. Str. 169—183. — **Umberto A. Padovani:** Il problema fondamentale nella filosofia di Spinoza. Str. 184—202. — **Angiol Maria d'Anghiari:** La filosofia di Leonardo da Vinci. Str. 203—224; 430—444. — **Amato Masnovo:** L'importanza e l'urgenza attuale del problema della esistenza di Dio. Str. 225—232. — **Luigi Stefanini:** Arte e vita nel pensiero di G. V. Gravina. Str. 233—244; 391—398. — **Giuseppe Gianfranceschi S. J.:** I concetti della nuova meccanica. (A proposito della teoria di Einstein). Str. 265—278. — **Maurizio da Villa Serio:** A proposito di innovazioni in logica. Str. 279—286. — **M. L. Cervini:** I presupposti della filosofia di Giovanni Gentile. Str. 377—390. — Ancora intorno ad astrazione e concretezza: **I. Giuseppe Muzio:** S. Tommaso, Rosmini e Sordi. Str. 399—405. — **II. Emilio Chiochetti:** L'organicità del reale e i massimi problemi. Str. 405—414. — **A. Copelli:** Il giudizio teleologico in Emanuele Kant e il concetto aristotelico di fine. Str. 415—429. — **Pietro Borrelli:** La tabula rasa. Str. 447—449.

ZAPISKI BIBLIOGRAFICZNE.

a) Prace polskie.

Witwicki Władysław. O stosunku nauki do sztuki. — Nauka Polska, III., Warszawa, 1920, str. 53—60.

Rozwadowski Jan. Nauka a życie. — Nauka Polska, II., Warszawa, 1920, str. 5—14.

Kotarbiński Tadeusz. Czy wydziały filozoficzne uniwersytetów mają być wydziałami nauczycielskimi? — Nauka Polska, III., Warszawa, 1920, str. 43—50.

Lutosławski W. Kongres filozofów w Oksfordzie. — Tygodnik Ilustrowany, Warszawa, 13. listopada 1920, str. 857—858.

Rubczyński W. Prof. O filozofii jako lekarce dusz. — Przegląd Powszechny, Kraków, sierpień-wrzesień 1920, str. 110—123.

Kwiatkowski Ks. F. Stosunek filozofii do teologii. — Przegląd Powszechny, Kraków, listopad 1920, str. 287—298.

Polska filozofia narodowa. 15 wykładów. Wydał Prof. Dr. M. Straszewski. Kraków, Gebethner i Ska, 1921. (Wydawnictwo Towarzystwa Filozoficznego w Krakowie).

b

Towlański Andrzej. Biesiada z Janem Skrzyneckim dnia 17. stycznia 1841 roku w Brukseli. — Teozofia, Nydek, II. 6. 7 (1921). str. 80—83. (C. d. n.).

Nitecki Maryan Ks. Dr. Bakoń Werulamski wobec filozofii wiecznej. Warszawa, nakładem Księgarni Kroniki Rodzinnej, 1916, str. V. 195. Rb. 1.20. (Współczesne zagadnienia podstawowe, 15.).

Hoesick Ferdynand. Kuno Fischer i „Pan Tadeusz”. — Gazeta Poranna, Lwów, nr. 5776 z 11. kwietnia 1921.

Michalski Konstanty Ks. Dr. Stanowisko ks. Gabriela w ruchu neoscholastycznym. — Ateneum kapłańskie, XIII (1916). str. 46—56.

Kleiner Juljusz. Filozofia mesyanistyczna Krasieńskiego. (W „Wstępie” do wydania Przedświu). Kraków, Krakowska Spółka wydawnicza, str. 21—29. (Biblioteka narodowa, Serya I. Nr. 18.).

Życzyński Henryk. Estetyka Krasieńskiego. — Pamiętnik literacki, Lwów, XVII. XVIII (1920). str. 56—92.

Pigoń St. Idea St. Martina w „Księgach narodu i pielgrzymstwa”. — Przegląd narodowy, Warszawa, sierpień-wrzesień 1920, str. 917—940.

Rubczyński W. Sprawa wydania różnych pism Mateusza z Krakowa. — Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności, XXVI. 3. str. 6—9.

Kosidowski Zenon. Przypuszczalny ślad Swedenborga w III. części „Dziadów”. [Mickiewicz]. — Zdrój, Poznań, XII. 2. lipiec 1920. str. 32—36.

Mickiewicz zob. St. Martin.

Peretiatkowiec Antoni Dr. Filozofia społeczna J. J. Rousseau'a. Wydanie drugie, przejrzone i uzupełnione. Poznań, Fiszer i Majewski, 1921, str. 4. 2 nl. 216.

Chmaj Ludwik. Marcin Ruar. Studium z dziejów racjonalizmu religijnego w Polsce. Rozprawy Polskiej Akademii Umiejętności. Wydział historyczno-filozoficzny. Serya II. Tom XXXVII. Ogólnego zbioru tom 62. Str. 202—355. Kraków, nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, skł. gł. Gebethner i Ska., 1921. (Także w odbite, tamże, str. 154).

Swedenborg zob. Mickiewicz.

Świdziński Stanisław. Aniela Szygówna. — Gazeta Wieczorna, Lwów, Nr. 5726 z 10. marca 1921.

Weychert-Szymanowska Wł. Ś. p. Aniela Szygówna. — Głos Nauczycielski, Warszawa, V (1921). 5. str. 52—53.

Zdziechowiecki M. Etyka jarska a grzech pierworodny. Religijny światopogląd Ryszarda Wagnera. — Teozofia, Nydek, II. 6. 7 (1921). str. 87—90.

Wilhelm Wundt. — Światło, Warszawa, I (1920). 24. 25. str. 12.

a

Ingarden Roman Dr. Dążenia fenomenologów. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXII (1919). 4. str. 315—351. (dok.).

Zawirski Zygmunt Dr. Czas i przestrzeń w przedstawieniu wielkich filozofów. — Słowo Polskie, Lwów, Nry 41, 43 i 45 z 27. 28. i 29. stycznia 1921.

Huber M. T. Dr. O „teorii względności”. — Słowo Polskie, Lwów, Nry 49, 51, 54, 56, 60, 62, 64, 65, 68, 70, 72, 74, 76 z 1. 2. 4. 5. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 17. lutego 1921.

Huber M. T. Prof. Dr. Albert Einstein i jego teoria. Lwów, nakładem Spki wydawniczej Słowa Polskiego, 1920, str. 31. M. 30. (Odbitka artykułu drukowanego w listopadzie 1920 w lwow. „Słowie Polskiem”).

Wolski Wacław. W obronie absolutu. — Słowo Polskie, Lwów, Nry 587—590 i 592 z 18. 19. 20. i 22. grudnia 1920.

Zawirski Zygmunt Dr. Rzecz o „obronie absolutu”. — Słowo Polskie, Lwów, Nry 19 i 21 z 14. i 15. stycznia 1921.

Zawirski Zygmunt. Relatywizm filozoficzny a fizykalna teoria względności. (Odbitka artykułów drukowanych w lutym i marcu 1921 w lwowskim Słowie Polskiem p. t. „Fizykalna teoria względności a relatywizm filozoficzny”). Lwów, nakładem autora, 1921, str. 79.

Banachiewicz T. O pewnych konsekwencjach z (sic!) ogólnej teorii względności. Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności, XXVI. 3. str. 11.

Lutosławski W. Zadania i metody metafizyki. — Nowy Przegląd literatury i sztuki, Warszawa, I (1920). 4. str. 82—98.

Nuckowski Jan Ks. T. J. Początki logiki ogólnej dla szkół. Wyd. 3. Kraków-Warszawa, J. Czernecki, Lwów, Rehmann, 1920, str. 124.

Ajdkiewicz Kazimierz Dr. Polska filozofia wolności a logika trójwartościowa. — Słowo Polskie, Lwów, Nry 13, 15, 17 z 11., 12. i 13. stycznia 1921.

Wolski Wacław. Logometria. Odbitka rozprawy drukowanej w Przeglądzie filozoficznym, rocznik XXII (1919) zeszyt III. i IV. p. t. „O funkcji hipotetycznej jako podstawie logometrii”. Lwów, nakł. autora, skł. gł. w księgarni Gubrynowicza, 1920, str. 110.

Metzgermann J. Dr. Trzecia zasada dynamiczna Newtona. Przyczynek do analizy pojęć naukowych. Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności, XXVI. 3. str. 5—6.

Radziwiłłowicz Rafał Dr. med. Myśli o myśleniu. Szkice psychologiczne. Warszawa, Biblioteka Polska, 1921, str. 108. M. 156.

Górzycska-Wieleżyńska Adolfina. Wyniki badań znużenia umysłowego. Berlin, nakładem „Dziennika Berlińskiego”, 1921, str. 24.

b

Igel Salomon Dr. Stosunek uczuć do przedstawień ze względu na klasyfikację faktów psychicznych. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXII (1919). 4. str. 352—418.

Gawroński Andrzej. O podstawie psychologicznej zapożyczenia wyrazów obcych. — Język Polski, VI. 1. luty 1921. str. 1—8; 2. marzec, kwiecień 1921. str. 46—55; 3. maj, czerwiec 1921. str. 73—78.

Porębski Eugeniusz. Psychiczne przyczyny wypadków samochodowych. — Czasopismo automobilowe, Kraków, II (1921), 1. str. 2—5; 2. str. 1—4.

Bieńkowski Krzysztof. Idealizm a poczucie rzeczywistości. — Czyn, Warszawa, I (1921). 2. str. 25—26.

Borowski Maryan Wł. Wykład psychologii ogólnej w zastosowaniu do wychowania. Cz. I. Psychologia poznania. Wydanie drugie, rozszerzone i uzupełnione rysunkami. Część II. Psychologia uczuć. Warszawa, M. Arct, 1921, str. 178; 177.

Kretz-Mirski Józef Dr. Idea pedagogii kulturalnej. Ruch pedagogiczny, VII (1920). 9. 10. str. 177—196.

Kretz-Mirski Józef Dr. Krytyka podstaw pedagogiki indywidualistycznej. — Ruch pedagogiczny, VII (1920). 8. str. 127—138.

Rowid Henryk. Szkoła pracy w związku z rozwojem kultury i cywilizacji. (Pogląd historyczny na ideę szkoły pracy i jej podstawy psychologiczne). — Ruch pedagogiczny, Kraków, VII (1920). 8. str. 138—147.

Heilpern M. Uwagi o metodzie postrzegania i t. zw. samodzielnej pracy badawczej dziecka. — Szkoła Powszechna, Warszawa, I (1920). 3. 4. str. 76—89.

Baczyńska Stefania. Wpływ stopni na psychikę dziecka. — Ognisko nauczycielskie, Lublin, II (1921). 1. str. 5—10.

Kutrzebowa z Domaszewskich Janina. Słowniczek półrocznej dziewczynki. — Język Polski, Kraków, VI. 1. luty 1921. str. 8—14.

Naake-Nakęski W. Słowniczek mego synka. — Gazeta Lwowska, Nr. 97 z 29. kwietnia, 1921.

Zieliński Józef Dr. Moralność obywatelska i społeczna. — Tydzień Polski, Warszawa, II (1921). 8. str. 5—7.

Witkowska Helena. Zagadnienia etyczne w nauczaniu historii. — Ruch pedagogiczny, Kraków, VII (1920). 8. str. 147—151.

Zweig Ferdynand Dr. Problem wartości. — Czasopismo prawnicze i ekonomiczne, Kraków, XVIII (1920). 1.—4. str. 100—116; 5.—8. str. 42—47.

Łuniński Ernest. Poczucie zbiorowości. — Tydzień Polski, Warszawa, I (1920). 22. str. 5—7.

Witkowska Helena. Indyjska filozofia Weda a współczesny solidaryzm społeczny. — Teozofia, Nydek, II (1920/21). 3. 4. str. 43—46.

a

Konopański L. Społeczne przesilenia etyczne a ideały wieku XIX. — Przegląd narodowy, Warszawa, sierpień-wrzesień 1920, str. 827—852.

Majewski Erazm. Bankructwo pieniądza papierowego i cywilizacji opartej na wierze w dobroć natury ludzkiej. — Przegląd Narodowy, Warszawa, sierpień-wrzesień 1920, str. 881—896.

Chlebowski E. Współczesny stan teorii ewolucyj i darwinizmu. Łuków, 1920, str. 54.

Szydelski Stef. Ks. Dr. Studya nad początkami religii. Warszawa, Gebethner i Wolff, 1916, str. VIII. 463. K. 10.

Gratry O. A. Credo w rozważaniu filozoficznym. Poznań, księgarnia Św. Wojciecha, str. 189.

Czuj Jan Ks. Buddyzm. Poznań, Księgarnia Św. Wojciecha, 1917, str. 101. M. 1-60. (Głosy na czasie, 41.).

Szymeczko Jan Ks. Dr. Przedmiot apologetyki według zasad filozoficznych. Kraków, nakładem autora, 1916, str. 208. K. 6.

Hausnerowa Stanisława. Zagadnienie dobra i zła w oświeceniu nauk mistycznych. — Zdrój, Poznań, grudzień 1920, str. 112—116.

Polończyk E. Dr. Czem jest Yoga? Lwów, 1921, str. 16. (Z cyklu „Choroba i Zdrowie“).

Wais K. X. Dr. Spirytyzm. — Przegląd teologiczny, Lwów, I (1920), 2. str. 8—113.

Jodziański W. Hipnotyzer, spirytysta i okultysta Czesław von Czyński (Punar Bhava), Brat i Ojciec Zakonu Martynistów. Dodatek: Profesor hipnotyzer Dr. Wacław Radecki, twórca Warszawskiego Studium Psychologicznego. (Warszawa), „Biblioteka Martynistów“, skł. gł. M. Arct, str. 16.

Łempicki Zygmunt. Idea renesansu. [Szkic informacyjny]. Odbitka z Przewodnika Naukowego i Literackiego, Lwów, 1919, str. 60.

b) Przekłady na język polski.

Bhagawadgita. Nowy przekład z sanskrytu Dra St. Fr. Michalskiego-Iwieńskiego. Warszawa-Kraków, „Ultima Thule“, skł. gł. Trzaska, Evert i Michalski, 1921, str. VIII. 88.

Bharata Nara. Gupta widya. Tłum. z czeskiego czasopisma „Lotus“ A. Kajfosz. — Teozofia, Nydek, II. 5 (1920), str. 64—68.

Bławacka. Siedm bram. (Urywek z „Głosu cisy“). Przeł. A. P. — Teozofia, Nydek, II (1920/21), 3. 4. str. 34—37; 5. str. 60—62; 6. 7. str. 79—80. (C. d. n.).

Leadbeater C. W. Teozofia i chrześcijaństwo. Spolszczyła W. H. — Zdrój, Poznań, XIII. 2. październik 1920, str. 42—45.

Leadbeater C. W. Co to jest teozofia? Tłumaczenie z dzieła „Zarys teozofii“. — Teozofia, Nydek, II. 6. 7 (1921), str. 73—76. (C. d. n.).

Raaf H. de. Psychologia elementarna. Przełożyli z niemieckiego K. Król i J. Moszczeńska.

b

Wydanie 4. Warszawa, Arct, 1920, str. 170. Mp. 72.

Schure Edward. Ewolucja duszy. Z francuskiego spolszczyła Wł. Nidecka. (Wyjątek z książki „Wielcy wtajemniczeni“. Nakładem M. Arcta w Warszawie). — Teozofia, Nydek, II. 6. 7 (1921), str. 76—79. (C. d. n.).

Stout G. F. Zarys psychologii. Z oryginału angielskiego „The groundwork of psychology“ przełożył Dr. Cz. Znamierowski. Podręcznik do użytku szkolnego. Warszawa, Trzaska, Evert i Michalski, (1921), str. VIII. 232.

Subhadra Bhiksha. Katechizm buddhystyczny. C. d. Tłum. Jan Skórzak. — Teozofia, Nydek, II (1920/21), 3. 4. str. 52—55; 5. str. 68—70; 6. 7. str. 91—94.

Trine Ralph Waldo. Jak powstawali prorocy. — Teozofia, Nydek, II (1920/21), 3. 4. str. 47—50.

c) Prace w jęz. obcych.

Ruckmich C. A.* Psychology. Review of the literature of 1914. The International Year Book. New York, Dodd, Mead, 1915, str. 581—585.

Giese Fritz Dr. Psychologisches Wörterbuch. Leipzig, Teubner, 1921, str. 170. M. 14.

Langfeld H. S. Psychology. Amer. Year Book, 1914, str. 674—677.

Studies in psychology. Contributed by colleagues and former students of E. B. Titchener. Worcester, Mass., Wilson, 1917, str. 337.

Edgell Beatrice. Psychological studies from the psychological laboratory of Bedford College. University of London Press, 1916, 2 s. 6 d.

Gutjahr Oscar. Skizzen. Psychologische Skizzen. Langensalza, Wendt & Klauwell, 1919, str. 115. M. 5.

Fuller Bampfylde Sir. Man as He is. Essays in new psychology. London, Murray, 1916, str. 247.

Anton G. Prof. Dr. Aus der ärztlichen Seelenkunde. Macht des Geistes über den Körper. Uebergeistige Wechselwirkung beim menschlichen Beisammensein. Psychologie der Masse. Ueber Volksvermehrung und Höherzüchtung. Berlin, Springer, 1918, str. 48. M. 2.

Joss Herm. Grundbedürfnisse des menschlichen Seelenlebens. Die Ich-Kreise und das Gewissen. Besonderheiten des menschlichen Gruppenlebens. Psychologisch-philosophische Abhandlungen, Bern, Francke, 1917, str. 64. M. 1-50.

Schulze Rud. Die moderne Seelenlehre. Ein Blick in die Werkstatt der modernen Psychologie. Leipzig, Voigtländer, 1917, str. VIII. 112. M. 3.

Sanctis S. de. Di alcune tendenze della psicologia contemporanea. — Rivista Italiana di sociologia, styczeń luty 1916.

Dwelshauvers Georges. La psychologie française contemporaine. Paris, Alcan, 1920. Fr. 10.

Tansley A. G. The new psychology and its relation to life. London, Allen & Unwin, 1920, str. 283.

a

Seidemann Walther. Die allgemeine Psychologie der Gegenwart und ihre pädagogische Bedeutung. 2., völlig umgestaltete Aufl. der „Modernen psychologischen Systeme“. Leipzig, Klinkhardt, 1920, str. VIII. 94. M. 15.

Lipmann Otto. Psychologie und Schule. Langensalza, Beltz, 1920, str. 45. M. 5.

Winch W. H., Burt C. L., Lewis E. O., Fox C. & Green J. A. The place and value of experimental psychology in a training college course. — Journal of Experimental pedagogy, II. str. 375—382.

Winkler C. Das Verhalten der Psychologie zur Physiologie des Nervensystems. Utrecht, van Druten, 1915, str. 37.

Lowie R. H. Psychology and sociology. — Amer. Journ. of Sociology, XXI. str. 217—229.

Adler A. Bolschewismus und Seelenkunde. — Internationale Rundschau, IV. 15/16.

Hocart A. M. Psychology and ethnology. — Folk-Lore, XXVI. str. 115—137.

Marett R. R. Psychology and folk-lore. London, Methuen & Co, 1920, str. IX. 275.

Hyslop J. H. Psychology, religion and medicine. — Journ. of the Amer. Soc. for psychical research, IX. str. 191—208.

Huguenin. La vocation psychologique. — Intermédiaire des éducateurs, III. str. 89—107.

Révész Béla Dr. Geschichte des Seelenbegriffes und der Seelenlokalisation. Stuttgart, Enke, 1917, str. VII. 310. M. 8.

Schmidt Walther Dr. Zur Geschichte von Mass und Zahl in der Psychologie. Langensalza, Wendt & Klauvell, 1921, str. 48. M. 5'85.

Watson F. The father of modern psychology. — Psychological Review, XXII. str. 333—353.

Sarlo F. de. T. Vignoli, psicologo. — Rivista di psicologia, XI. str. 305—332.

Franz S. I. The scientific productivity of American professional psychologists. — Psychological Review, XXIV. 3.

Kraepelin Emil Prof. Hundert Jahre Psychiatrie. Ein Beitrag zur Geschichte menschl. Gesittung. Mit 35 Textbildern. Berlin, Springer, 1918, str. III. 115. M. 2'80.

Bentley Madison. The psychological antecedents of phrenology. — Psychological Monographs, XXI (1916).

Kantor J. R. Psychology as a science of critical evaluation. — Psychological Review, XXVI. 1.

Abbott E. St. The biological point of view in psychology and psychiatry. — Psychological Review, XIII. 2.

Kispert Gustav. Das Weltbild, ein Schwingungserzeugnis der Hirnrinde. Eine naturwissenschaftliche Grundlage der Psychologie. München, Müller, 1920, str. XXIV. 400. M. 30.

Wells A. P. Relation between structural and behaviour psychology. — Psychological Review, XXIV. 4. 5.

b

Watson J. B. An attempted formulation of the scope of behaviour psychology. — Psychological Review, XXIV. 5.

Watson J. B. Psychology from the standpoint of a behaviorist. Philadelphia and London, Lippincott Co., 1919, str. 430. 10 S. 6 d.

Russell S. B. Compound substitution in behaviour. — Psychological Review, XXIV. 1.

Woodworth R. S. Dynamic psychology. New York, Columbia University Press, 1918, str. 210.

Wells F. L. Dynamic psychology. — Psychological Bulletin, XII. str. 405—408.

Hirt Walter Dr. Ein neuer Weg zur Erforschung der Seele. Eine psychologische Skizze. München, Reinhardt, 1917, str. VII. 246. M. 6.

Jastrow J. Varieties of psychological experience. — Psychological Review, XXIV. 4.

Claparède E. Les types psychologiques et l'interprétation des données statistiques. — Intermédiaire des éducateurs. 1915, str. 24—26; 33—43.

Toll C. H. Introspection and general methods. — Psychological Bulletin, XII. str. 25—28.

Sarlo F. de. I metodi della psicologia: II. L'esperimento. — Psiche, IV. str. 19—47; 221—247.

Lutosławski W. Psicofisica integrale. — Psiche, IV. str. 1—18.

Yerkes R. M. The role of experimenter in comparative Psychology. — Journal of animal behaviour, V. str. 258.

Coen A. M. Sul significato della misura in psicologia. Bologna, Zanichelli, str. 104.

Kirschmann August. Grundzüge der psychologischen Massmethoden. Berlin und Wien, Urban und Schwarzenberg, 1920, str. 351—475. M. 14. (Methoden der experimentellen Psychologie, A. 2. Heft).

Wirth Wilhelm. Spezielle psychophysische Massmethoden. Berlin und Wien, Urban & Schwarzenberg, 1920, str. I. 349. M. 36.

Masci F. Quantità e misura dei fenomeni psichici. Napoli, 1915.

Amantea Giuseppe. Un estesiometro semplice e pratico. Bologna, 1916, str. 7.

Gratry A. De la connaissance de l'âme. Vol. I. II. 7. édition. Paris, Téqui, 1915, str. XL. 362; 440. Razem Fr. 7'50.

Rehmke Johannes Prof. Die Seele des Menschen. 5. Aufl. Leipzig, Teubner, 1920, str. 143. M. 5'60.

Schleich Carl Ludwig. Von der Seele. Essays. 3. Aufl. 1916, 4. Aufl. 1917. Berlin, Fischer, str. 334. M. 5.

Schleich Carl Ludwig. Vom Schaltwerk der Gedanken. Neue Einsichten und Betrachtungen über die Seele. 7.—10. Aufl. Berlin, Fischer, 1917, str. 287. M. 5'50.

Stutzer Gustav. Geheimnisse des Seelenlebens. 2., neubearbeitete Aufl. Braunschweig, Wollermann, 1918, str. VIII. 181. M. 4'50.

a

Lucka Emil. Grenzen der Seele. Berlin, Schuster & Loeffler, 1916, str. 430. M. 12.

Sallwürk Ernst v. Dr. Die Seele des Menschen. Psychologische und pädagogische Grundbegriffe. Das Wesen der Seele. Vorstellung und Anschauung. Gefühl und Handeln. Karlsruhe, Braun, 1918, str. IV. 134. M. 4-50.

Lazarus M. Prof. Dr. Das Leben der Seele in Monographien über seine Erscheinungen und Gesetze. Unveränd. Neudruck d. 3. Aufl. 1. Bd. Berlin, Dümmler, 1917, str. XV. 415. M. 7-50.

Frobenius Leo. Paideuma. Umriss einer Kultur- und Seelenlehre. München, Beck, 1921, str. V. 125.

Heussner Alfred Dr. Einführung in die Psychologie. Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht, 1918, str. IV. 237. M. 4. — 2. durchgesehene Aufl., str. IV. 247. M. 6.

Dyroff Adolf Prof. Dr. Einführung in die Psychologie. 3. verb. Aufl. Leipzig, Quelle & Meyer, 1917, str. 152. M. 1. — 4. Aufl., 1919, str. 128. M. 2-75.

Pfänder Alexander Prof. Dr. Einführung in die Psychologie. 2., durchgesehene Aufl. Leipzig, Barth, 1920, str. VII. 383. M. 40.

Ude Johann Prof. Dr. Einführung in die Psychologie auf aristotelisch-tomistischer Grundlage mit Berücksichtigung der modernen Psychologie. Graz, „Styria“, 1916, str. XVI. 169. K. 4-30.

Hunter Walter S. General psychology. Chicago, University of Chicago Press, 1919, str. XIII. 351.

Hecke Gustav. Psychologie. Gesamtdarstellung nach dem Stande der Gegenwart mit Berücksichtigung der geschichtlichen und philosophischen Voraussetzungen. Braunschweig, Graff, 1919, str. XVI. 453. M. 12.

Warren Howard C. Human psychology. Boston, Houghton, Mifflin & Co., 1919, str. XVI. 640.

Goddart Henry H. Psychology of the normal and subnormal. London, Kegan, Trench, Trubner & Co., 1919, str. XVII. 349.

Ward J. Psychological principles. Cambridge, The University Press, 1918, str. XIV. 478.

Pillsbury W. B. The fundamentals of psychology. New York, The Macmillan Co., 1916, str. 562. 8 S. 6 d.

Dumville B. The fundamentals of psychology. Baltimore, Warwick and York, 1915, str. IX. 382.

Titchener E. B. A beginner's psychology. New York, The Macmillan Co., 1916, str. XVI. 362.

Marchesini Giovanni. Psicologia elementare, ad uso dei licei, con 100 esercizi. Parte I.—II. Firenze, Sansoni, 1916, str. III. 164. L. 1-80.

D'Alfonso Niccolò R. Piccola psicologia. Torino, Paravia e Co., 1917, str. VI. 101. L. 1.

Erismann Th. Dr. Psychologie. I. Die Grundlagen der allgemeinen Psychologie. 1920, str. 112. II. Die allgemeinsten Eigenschaften der Psy-

b

che. Berlin, Vereinigung wissenschaftlicher Verleger, 1921, str. 87. Po M. 4-20.

Eisenhans Thdr. Prof. Dr. Lehrbuch der Psychologie. Unveränderter Abdruck der 1. Aufl. Tübingen, Mohr, 1920, str. XXIII. 434. M. 31-50.

Ostermann W. Dr. Psychologie. 5. Aufl. Oldenburg, Schulze, 1918, str. VIII. 168. M. 3-50.

Stöhr Adolf Prof. Psychologie. Wien, Braumüller, 1917, str. XVI. 581. M. 14.

Geyser Johannes Prof. Dr. Lehrbuch der allgemeinen Psychologie. 3., völlig umgearbeitete Aufl. I. Bd. Münster, Schöningh, 1920, str. VIII. 368. M. 15-75.

Wundt Wilhelm. Grundriss der Psychologie. 13. Aufl. Leipzig, Kröner, 1918, str. XVI. 414. M. 8. — 14. Aufl. Stuttgart, Kröner, 1920, str. XVI. 414. M. 21.

Ebbinghaus Hermann. Abriss der Psychologie. 6. Aufl., durchgesehen v. Prof. Dr. K. Bühler. Leipzig, Veit und Co., 1919, str. 206. M. 5-75. — 7. Aufl., durchgesehen v. Prof. Dr. K. Bühler. Berlin, Vereinigung wissenschaftlicher Verleger, 1920, str. 206. M. 10.

Münsterberg Hugo. Grundzüge d. Psychologie. 2. Aufl. Unveränd. Abdr. d. 1. Aufl. Mit einem Bildnis des Verf. und einem Geleitwort v. Max Dessoir. Leipzig, Barth, 1918, str. XXVIII. 564. M. 15.

Külpe Oswald. Vorlesungen über Psychologie. Hg. v. Prof. Dr. K. Bühler. Leipzig, Hirzel, 1920, str. VIII. 304. M. 13.

Bumke Oswald Prof. Dr. Psychologische Vorlesungen für Hörer aller Fakultäten. Wiesbaden, München, Bergmann, 1919, str. VI. 194. M. 14.

Buchenau Artur Dr. Kurzer Abriss der Psychologie. 2. Aufl. Berlin, Reimer, 1918, str. 66. M. 2-60.

Kramer Franz Dr. Repetitorium der Psychologie. Berlin, Vereinigung wissenschaftlicher Verleger, 1920, str. VII. 87. M. 6.

Müffelmann Hedwig. Praktische Seelenkunde. Versuch einer volkstümlichen Psychologie, besonders für gereifte junge Mädchen. Hermannsburg, Missions-Handlung, 1921, str. III. 84. M. 5.

Lipmann Otto. Psychologie für Lehrer. Leipzig, Barth, 1920, str. VII. 196. M. 9-60.

Ziehen Th. Prof. Dr. Leitfaden der physiologischen Psychologie in 16 Vorlesungen. 11., umgearbeitete Aufl. Jena, Fischer, 1920, str. VII. 592. M. 60.

Berger Hans Prof. Dr. Psychophysiologie in zwölf Vorlesungen. Jena, Fischer, 1921, str. IV. 110. M. 12.

Lemanski Dr. Notions élémentaires de psychologie physiologique à l'usage des étudiants et des jeunes médecins. Paris, Michel, 1914, str. VIII. 404.

Fröbes Joseph Prof. S. J. Lehrbuch der experimentellen Psychologie. I. Bd. 2. Abt. 1917, str. XXVII. 199—605. M. 8-60. II. (Schluss-) Band, 1920, str. XX. 704. M. 60. Freiburg i. B., Herder & Co.

a

Pauli R. Prof. Dr. Psychologisches Praktikum. Leitfaden für experimentell-psychologische Übungen. 2., verb. Aufl. Jena, Fischer, 1920, str. XVI. 236. M. 18.

Höfler Alois Prof. Dr. und Witasek Stephan. Hundert psychologische Schulversuche mit Angabe der Apparate. 4. Aufl. Weitere 25 Versuche zusammengestellt v. Laboratoriumsleiter Dr. Willibald Kammel. Leipzig, Barth, 1918, str. X. 55. M. 3·20.

Laird John Prof. Problems of the Self. Macmillan, 1915, str. 375. 12 S.

Iqbal Shaikh Mohammad. The secrets of the self. Translated by R. A. Nicholson. Macmillan, 1920.

Calkins M. W. The case of self against soul. — Psychological Review, XXIV. 4.

Galli E. Nel dominio del io. Roma, Unitas, 1919, str. 205.

Merrington Ernest Northcroft. The problem of personality. London, Macmillan & Co., 1916, str. X. 229.

Temple William S. Mens creatrix. An essay. Macmillan, 1917, str. XIII. 367. 7. S. 6. d.

Bergson Henri. Mind-energy. Translated by H. Wildon Carr in collaboration with the Author. London, Macmillan & Co., 1920.

Heymans G. Prof. Ueber die Anwendbarkeit des Energie-Begriffes in der Psychologie. Leipzig, Barth, 1921, str. IV. 39. M. 8.

Gentile Giovanni. La teoria generale dello spirito come atto puro. Pisa, Spoerri, 1918.

Galli E. Nel mondo dello spirito. Roma, Unitas, 1919, str. 253.

Höhn Alois. Die Taubstummenunterrichtsmethode des Abbé de l'Épée im Zusammenhang mit der zeitgenössischen Sprachphilosophie. Freiburg i. B., Caritas-Druckerei, 1915, str. XIII. 80. M. 2·50.

Decoster P. La réforme de la conscience. Bruxelles, Lamertin, 1919, str. 91.

Kehr Thdr. Das Bewusstseinsproblem. Kritik und Lösungsversuch des Problems des Gewahrdens mit einem geschichtlichen Ueberblick. Tübingen, Mohr, 1916, str. X. 144. M. 3·60.

Klages Ludwig Dr. Vom Wesen des Bewusstseins. Aus einer lebenswissenschaftlichen Vorlesung. Leipzig, Barth, 1921, str. VI. 94. M. 12.

Koelsch Adolf. Das Erleben. Berlin, Fischer, 1919, str. IX. 389. M. 12.

McComas H. C. Extravagances in the motor theories of consciousness. — Psychological Review, XXIII (1916). str. 397—406.

Goretti Minati P. Coscienza e fatti psichici. — Gregorianum, I (1920). 1.

Russell S. B. Communication, correspondence and consciousness. — Psychological Review, XXV. 5.

Mager Alois O. S. B. Die Enge des Bewusstseins. Eine experimentell-psychologische Untersuchung. Stuttgart, Spemann, 1920, str. XX. 497—657. M. 10.

b

Anderberg Rudolf. Badania eksperymentalne, dotyczące wpływu jednej pracy psychicznej na drugą. (Po duńsku). — Psyke, XII (1917). 1. str. 27—44.

Sommer Georg. Geistige Veranlagung und Vererbung. Leipzig, Teubner, 1916, str. IV. 118. M. 1.

Peters W. Prof. Dr. Über Vererbung psychischer Fähigkeiten. Statistische und experimentelle Untersuchungen. Leipzig, B. G. Teubner, 1916, str. 185—382. M. 6·50. (Sonder-Abdruck aus: Fortschritte der Psychologie).

Piéron H. La notion d'instinct. — Bulletin de la société française de philosophie, XIV. str. 301—336.

Drever James. Instinct in man. Cambridge University Press, 1917, str. X. 281.

Mc Dougall W., Shand A. F. and Stout G. F. Instinct and emotion. Proceedings of the Aristotelian Society, XV. str. 22—99.

Warren H. C. A classification of reflexes, instincts and emotional phenomena. — Psychological Review, XXVI. 3.

Maudsley Henry. Organic to human: psychological and sociological. London, Macmillan, 1916, str. VIII. 386.

Read Carveth. On the differentiation of the human from the anthropoid mind. — British Journal of Psychology, VIII. 4 (1917).

Verworn Max Prof. Die Entwicklung des menschlichen Geistes. Ein Vortrag. 4. Aufl. Jena, Fischer, 1920, str. 66. M. 3·60.

Hobhouse L. T. Mind in evolution. 2. edition. Macmillan, 1917, 10 S.

Seltmann Otto. Das Urteil der Vernunft. Versuch einer gemeinverständlichen Darstellung über den Ursprung und über die gesetzmässige Entwicklung des geistigen und seelischen Lebens. Calw', Volksschriftenverlag, 1920, str. VII. 568. M. 28.

Bawden H. H. The evolution of behaviour. — Psychological Review, XXVI. 4.

Hellpach Willy Prof. Dr. Die geopsychischen Erscheinungen. Wetter, Klima und Landschaft in ihrem Einfluss auf das Seelenleben dargestellt. 2. verm. u. durchges. Aufl. Leipzig, Engelmann, 1917, str. XXI. 489. M. 14.

Hermesdorf Nic. Dr. Einfluss der Nahrung auf Körper und Geist. Dresden, Pahl, 1921, str. 70. M. 4·50.

Braun Ludwig Prof. Dr. Herz und Psyche in ihren Wirkungen aufeinander. Wien, Deuticke, 1920, str. VII. 153. M. 15.

Marden Orison Swett. L'influence de l'optimisme et de la gaieté sur la santé physique et morale. Neuvième édition française autorisée. Genève, Jeheber. Paris, Fischbacher. Bruxelles, Dewit, 1920, str. 157. Fr. 4.

a

Forel August Prof. Dr. Hygiene der Nerven und des Geistes im gesunden und kranken Zustande. 5., durchgesehene und erweiterte Aufl. Stuttgart, Moritz, 1918, str. 348. M. 6.

Gut Walter Dr. Vom seelischen Gleichgewicht und seinen Störungen. Zürich, Institut Orell Füssli, 1921, str. 163. M. 30.

Pelman Carl Prof. Dr. Psychische Grenzzustände. 4. durchgesehene Aufl. Bonn, Cohen, 1920, str. VII. 318. M. 24.

Driesch Hans. Leib und Seele. Eine Prüfung des psychophysischen Grundproblems. 1916, str. VI. 109. M. 1·80. — 2. verbesserte und teilweise umgearbeitete Aufl. (Leib und Seele. Eine Untersuchung über das psychophysische Grundproblem). 1920, str. VIII. 115. M. 15.

Sommer Georg Dr. Leib und Seele in ihrem Verhältnis zueinander. Leipzig, Teubner, 1920, str. 138. M. 5·60.

Marvin W. T. General problems: mind and body. — Psychological Bulletin, XII. str. 12—17.

Messer A. Ueber den Begriff des Psychischen. — Zeitschrift für pädagogische Psychologie, XVII (1916), str. 401—413; 497—512.

Zander R. Prof. Dr. Vom Nervensystem, seinem Bau und seiner Bedeutung für Leib und Seele im gesunden und kranken Zustande. 3. Aufl. Leipzig, Teubner, 1918, str. 134. M. 1·95.

Pfeifer R. A. Dr. Das menschliche Gehirn nach seinem Aufbau und seinen wesentlichen Leistungen. Gemeinverständlich dargestellt. 3., erweiterte Aufl. Leipzig, Engelmann, 1920, str. VII. 123. M. 18.

Klose Rud. Dr. Das Gehirn eines Wunderkinde (des Pianisten Goswin Sökeland). Ein Beitrag zur Lokalisation des musikalischen Talentes im Gehirn. Berlin, Karger, 1920, str. 44. M. 6.

Hering Ewald. Fünf Reden. Ueber das Gedächtnis als eine allgemeine Funktion der organisierten Materie. Ueber die spezifischen Energien des Nervensystems. Zur Theorie der Vorgänge in der lebenden Substanz. Zur Theorie der Nerventätigkeit. Hg. v. H. E. Hering. Leipzig, Engelmann, 1921, str. 140. M. 14.

Semon Rich. Bewusstseinsvorgang und Gehirnprozess. Eine Studie über die energetischen Korrelate der Eigenschaften der Empfindungen. Nach dem Tode des Verfassers hg. v. O. Lubarsch. Wiesbaden-München, Bergmann, 1920, str. XLVIII. 219. M. 20.

Tolman E. C. Nerve process and cognition. — Psychological Review, XXV. 6.

Cannon W. B. Bodily changes in pain, hunger, fear and rage. An account of recent researches into the function of emotional excitement. New York, Appleton, 1915, str. XIII. 311.

Bechterew Wladimir. La localisation des psycho-réflexes dans l'écorce cérébrale. Bologna, Zanichelli, 1916, str. 16.

b

Velzen Thoden van S. K. Dr. Psychoencephale Studien. 5. vermehrte Aufl. Berlin, Weber 1916, str. 212.

Parker G. H. The elementary nervous system. Philadelphia and London, The J. B. Lippincott Co., 1918, str. 229.

Levi Giuseppe. I fattori che determinano il volume degli elementi nervosi. Firenze, 1916, str. 11.

Keith Lucas. La conduction de l'influx nerveux. Traduit de l'anglais par G. Matisse. Paris, Gauthier-Villars et Cie., 1920, str. 126. Fr. 3·50.

Göthlin G. Fr. Relation entre le fonctionnement et la structure des éléments nerveux. Upsala, Läkareförenings Förhandlingar, Ny följd, XIII. 5 (1917).

Alrutz Sydney. W sprawie dynamiki systemu nerwowego. (Po szwedzku). — Psykes Monographieserie, II. III., 1916/17.

Bianchi L. La meccanica del cervello e la funzione dei lobi frontali. Torino, Fratelli Bocca, 1920, str. XII. 432. L. 50.

Woodrow H. Reactions to the cessation of stimuli and their nervous mechanism. — Psychological Review, XXII. str. 423—453.

Watson J. B. The place of the condition-reflex in psychology. — The Psychological Review, XIII. 2.

Lashley K. S. The human salivary reflex and its use in psychology. — Psychological Review, XXIII (1916). 6.

Brunacci B. e Sanctis T. La fonction de sécrétion de la parotide chez l'homme. Influence inhibitrice de l'activité psychique sur la quantité et la qualité de la salive sécrétée. — Archivio di fisiologia, XII. str. 441—451.

Gildemeister M. Der sg. psycho-galvanische Reflex und seine physikalisch-chemische Deutung. — Pflügers Archiv f. d. ges. Physiologie, CLXII. str. 489—506.

Sutherland A. H. Respiratory, circulatory and psychogalvanic phenomena. — Psychological Bulletin, XII. str. 149—195.

Beckmann K. Aenderungen in der Atmungsregulation durch psychische und pharmakologische Einflüsse. — Deutsches Archiv für klinische Medizin, 1914—15, str. 1314—1316.

Stecher Lorle Ida. The effect of humidity on nervousness and on general efficiency. — Archive of Psychology, XXXVIII (1916).

Miles W. R. Some psycho-physiological processes as affected by alcohol. — Proceedings of the National Academy of Sciences of the U. S. A., II (1916). str. 703—709.

Dodge R. and Benedict F. G. Psychology: Neuro-muscular effects of moderate doses of alcohol. Proceedings of the National Academy of Sciences of the U. S. A., I. str. 605—608.

Gellhorn Ernst Dr. Übungsfähigkeit und Übungsfestigkeit bei geistiger Arbeit. Leipzig, Barth, 1920, str. 77.

a

Münsterberg Hugo Prof. Dr. Arbeit und Ermüdung. Leipzig, Barth, 1917, str. 32. M. 0.45.

Joteyko J. La fatigue. Paris, Flammarion, 1920, str. 380. Fr. 5.75.

Weber. Fortschritte in der Ermüdungsmessung. — Praktische Psychologie, II. 4 (1921).

Garth Th. R. Mental fatigue during continuous exercise of a single function. New York, The Science Press, 1918, str. X. 88.

Dodge R. The laws of relative fatigue. — Psychological Review, XXIV. 2.

Smith May. A contribution to the study of fatigue. — British Journal of Psychology, VIII. 3/1916).

Strong E. K. Jr. Fatigue, work and inhibition. — Psychological Bulletin, XII. str. 416—419.

Fromentin A. et Kotzareff le Dr. Théorie bio-sociale du sommeil. 1917. Fr. 1.

Zahfleisch Joh. Prof. Dr. Was ist Empfindung? Ein Geleitsbrief für jeden modernen Philosophen. Podersam, Selbstverlag, 1916, str. 17. M. 2.

Meyer Semi Dr. Entwicklung der Sinnesorgane und der Empfindungen. Langensalza, Wendt & Klauwell.

Krelbig Josef Klemens Prof. Dr. Die Sinne des Menschen. Sinnesorgane und Sinnesempfindungen. 3. verb. Aufl. Leipzig, Teubner, 1917, str. IV. 116. M. 1.25.

Mangold Ernst Prof. Dr. Unsere Sinnesorgane und ihre Funktion. 2. Aufl. Leipzig, Quelle und Meyer, 1919, str. 14. M. 2.75.

Bentley M. Sensation — General. — Psychological Bulletin, XII. str. 100—102.

Pikler Julius. Sinnesphysiologische Untersuchungen. Leipzig, Barth, 1917, str. VIII. 516. M. 16.

Rahn C. Sensation and its physiological conditions. — Psychological Monographs, XXI (1916).

Laird John. The psychological interpretation of sense data. — The British Journal of Psychology, IX. 3. 4.

Moore G. E. and Stout G. F. The status of sense-data. — Proceedings of the Aristotelian Society, XIV (1914). str. 355—406.

Spiller W. G. Remarks on the central representation of sensation. — Journ. of nervous and mental diseases, XLII. str. 399—418.

Pauli R. Dr. Ueber psychische Gesetzmässigkeit, insbesondere über das Webersche Gesetz. Jena, Fischer, 1920, str. VII. 88. M. 6.

Piéron H. Des lois diverses répondant au type général de la „Loi de Wundt“ pour différentes sensations. Notes et mémoires du Congrès de l'Association française pour l'avancement des sciences, XL (1914), str. 582—589.

Langenfeld H. S. Synaesthesia. — Psychological Bulletin, XII. str. 121—122.

Bötti L. Osservazioni sul concorso e sul rafforzamento reciproco di sensazioni di campi diversi. — Rivista di psicologia, XI. str. 128—133.

b

Holt E. B. Vision — General Phenomena. — Psychological Bulletin, XII. str. 102—108.

Schulz Hans Dr. Das Sehen. Eine Einführung in die psychologische Optik. Stuttgart, Enke, 1920, str. VIII. 146. M. 18.

Kiesel Arthur Dr. Die Welt des Sichtbaren. Eine Betrachtung über die Art und Weise unseres Sehens. 2. (Titel-) Ausgabe. Leipzig, Voigtländer, (1905) 1918, str. 106. M. 1.50.

Stumpf C. Die Attribute d. Gesichtsempfindungen. Berlin, kgl. Akademie d. Wissenschaften, G. Reimer in Komm., 1917, str. 88. M. 3.50.

Bouasse H. Vision et reproduction des formes et des couleurs. Vision mono- et binoculaire. Illusions d'optique. Photométrie. Théorie des couleurs. Photographie. Procédés d'impression. 1917, str. XXVI. 560 z 267 fig. i 7 tab. Fr. 25.

Smith J. S. Visual quality as a determinant of clearness. — The American Journal of Psychology, 26. 3.

Le Prince A. Education de la vision chez un aveuglé. — Journal de psychologie normale et pathologique, XII. str. 46—48.

Kollarits Jenö. Ueber mehrfach geschichtete und kombinierte visuelle Vorstellungen und ihre Analogie mit Kunstversuchen, Traumbildern und Halluzinationen. — Journal für Psychologie und Neurologie, XXII (1916). str. 171—175.

Nienburg B. von der. The apparent rate of light succession as compared with sound succession. — Psychological Review, XXII. str. 56—70.

Dunlap K. The shortest perceptible time-interval between two flashes of light. — Psychological Review, XXII. str. 226—250.

Gradle H. S. The blind spot. — Annales of ophthalmology, XXIV (1916). str. 637—661.

Galtung A. Rhinogene Optikusaffektionen. — Norsk magasin for lægevidenskab, 1917.

Hofmann Franz Bruno Prof. Die Lehre vom Raumsinn des Auges. 1. Tl. Berlin, Springer, 1920, str. III. 213. M. 20.

Mach Ernst. Ueber Erscheinungen an fliegenden Projektile. Vom räumlichen Sehen. 2 Vorträge. Leipzig, Barth, 1917, str. 31. M. 0.45.

Prandtl A. Die spezifische Tiefenauffassung des Einzelauges und das Tiefensehen mit zwei Augen. — Fortschritte der Psychologie und ihrer Anwendungen, IV. 4.

Henning H. Herings Theorie des Tiefensehens, das Panumsche Phänomen und die Doppelfunktion. — Fortschritte der Psychologie und ihrer Anwendungen, V. 3.

Dittler Rudolf Dr. Stereoskopisches Sehen und Messen. Leipzig, Barth, 1919, str. 36. M. 3.

Pierce A. H. A preliminary report of experiments on the stereoscopic efficiency of vision. — Psychological Bulletin, XII. str. 205—212.

Kirschmann A. Ein neuer Apparat zur Untersuchung des binokularen und stereoskopischen Sehens. — Psychologische Studien, X. 4/5.

a

Smith W. G. The prevalence of spatial contrast in visual perception. — *British Journal of Psychology*, VIII. 2 (1916).

Kent Gr. H. A graded series of geometrical puzzles. — *The Journal of Experimental Psychology*, I. 1.

Miles George H. The formation of projected visual images by intermittent retinal stimulation. — *British Journal of Psychology*, VII. 4; VIII. 1.

Hunter W. S. Retinal factors in visual after-movement. — *Psychological Review*, XXII. str. 479—489.

Farigoule L. La vision extra-rétinienne et le sens paroptique. Paris, *Nouvelle Revue Française*, 1920, str. 107.

Franz V. Das psychologische Moment in unseren Eindrücken von der scheinbaren Grösse der Gestirne. — *Das Weltall*, XX. 5/6 (1919).

Dunlap K. Color theory and realism. — *Psychological Review*, XXII. str. 99—103.

Edridge-Green F. W. Colour vision and colour-vision theories, including the theory of vision. — *Science Progress*, IX (1914), str. 471—487.

Parsons J. H. An introduction to the study of color vision. Cambridge, University Press, 1915, str. VIII. 308.

Ostwald W. Prof. Dr. *Farbenpsychologie*. Langensalza, Wendt & Klauwell, 1920.

Yerkes R. M. Psychology: Color vision in the ring-dive (Tutor risorius). Proceedings of the National Academy of Sciences of the U. S. A., I. str. 117—120.

Exner Franz Prof. Zur Kenntniss der Grundempfindungen im Helmholtz'schen Farbensystem. Wien, Hölder in Komm., 1920, str. 20. M. 6.

Pikler Julius Prof. Dr. Hypothesenfreie Theorie der Gegenfarben. Leipzig, Barth, 1919, str. VIII. 104. M. 8.

Hartridge H. Interest as a factor in antagonism and simultaneous contrast. — *Journal of Psychology*, L. str. 47—64.

Pepper S. C. Changes of appreciation for colour combinations. — *Psychological Review*, XXVI. 5.

Łempicka Wanda v. Räumliche Farbmischung auf der Netzhaut. Leipzig, Barth, 1918, str. 35.

Exner Franz Prof. Einige Versuche und Bemerkungen zur Farbenlehre. Wien, A. Hölder in Kommission. 1918, str. 14. M. 1.

Schmidkunz H. Fartheorien. — *Münchener kunsttechnische Blätter*, XIII (1919).

Ostwald Wilhelm. *Farbnormen nach W. O., I.* Farbtonleitern. Leipzig, Verlag Unesma, (1920), str. 10. M. 112. Einzelne Leitern M. 4.

Ostwald Wilhelm. *Farbnormen und Farbharmenien*. 2. Aufl. Leipzig, Verlag Unesma, (1920), str. 23. M. 1·55.

Ostwald Wilhelm. Die Werkstelle für Farbkunde. Eine Denkschrift. 4. Aufl. (Leipzig, Verlag Unesma, 1920), str. 8. M. 0·65.

b

Ferree C. E. and Rand G. A new method of heterochromatic photometry: a reply to Dr. Johnson. — *Psychological Review*, XXIV. 2.

Ferree C. E. and Rand G. A new method of heterochromatic photometry. — *The Journal of Experimental Psychology*, I. 1.

Cobb P. W. Photometric considerations pertaining to visual stimuli. — *The Psychological Review*, XIII. 1.

Ward James. A further note on the sensory character of black. — *British Journal of Psychology*, VIII. 2 (1916).

Edridge-Green F. W. The simple character of the yellow sensation. — *Journal of Psychology*, XLIX. str. 265—270.

Marshall C. D. Colour vision and tests for colour blindness. — *British Medical Journal*, 1914, str. 1093—1095.

The problem of colour blindness. — *British Medical Journal*, 1915, str. 79—80.

Hayes S. P. Vision-color defects. — *Psychological Bulletin*, XII. str. 108—111.

Stilling. Pseudo-isochromatische Tafeln zur Prüfung des Farbensinnes nebst 4 Tafeln zur Bestimmung der Farbensehschärfe. 15. Aufl. hg. v. Prof. Dr. G. Weill. Leipzig, Thieme, 1918, str. 16 i 34 barwnych tablic. M. 11.

Ogden R. M. Hearing. — *Psychological Bulletin*, XII. str. 161—169.

Kuhn W. Experimentelle Untersuchungen über das Tonalitätsgefühl. — Beiträge zur Anatomie, Physiologie, Pathologie und Therapie des Ohres, der Nase und des Halses, XIII (1919).

Rich G. J. A preliminary study of tonal volume. — *The Journal of Experimental Psychology*, I. 1.

Löbmann H. Zur Psychologie des Tonbewusstseins. — *Die Stimme*, XI (1919).

Kühn W. Die Lehre von den Tonvorstellungen und ihre Anwendung im Elementarunterricht. — *Zeitschrift für Musikwissenschaft*, 1919.

Löwenthal Richard. Inwieweit wird die Helmholtzsche Hörtheorie durch neuere Anschauungen gestützt? Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht, 1920, str. 31. M. 0·80.

Gradenigo Giuseppe. Fu Helmholtz veramente l'ideatore della teoria sulla audizione che porta il suo nome? I precursori: Duverney (1683), Valsalva (1704); L'ideatore: Cotugno (1760). Nota I: Duverney. Torino, Unione tipografico-editrice, 1917, str. 11.

Pikler Julius Prof. Theorie der Konsonanz und Dissonanz. Leipzig, Barth, 1919, str. 34. M. 2.

Stumpf C. Die Struktur der Vokale. Berlin, Kgl. Akademie der Wissenschaften, 1918, str. 333—358. M. 1.

Starch D. Auditory space. — *Psychological Bulletin*, XII. str. 213—214.

Weiss A. P. Preliminary report on the relative intensity of successive, simultaneous, ascen-

a

ding and descending tones. — *Psychological Review*, XXIV. 2.

Weiss A. P. Apparatus and experiments on sound intensity. — *Psychological Monographs*, XXII (1916).

Emden R. Ueber abnorme Hörbarkeit. München, Kgl. bayr. Akademie der Wiss., 1916. M. 0-20.

Schaefer K. Die Empfindlichkeit des Ohres für Tonhöhenunterschiede und Intervallenreinheit. — *Musikpädagogische Blätter*, XXXIX (1916).

Eitz C. Das Denkwidrige in der Bezeichnung musikalischer Intervalle. — *Neue Zeitschrift für Musik*, LXXXIV (1919).

Dunlap K. Time and rhythm. — *Psychological Bulletin*, XIII (1916).

Peterson Jos. The nature and probable origin of binaural beats. — *Psychological Review*, XXIII (1916), str. 334—351.

Ottmann F. Akustische Eindrücke im Felde. — *Der Merker*, VII (1916).

Gamble E. A. Mc C. Taste and smell. — *Psychological Bulletin*, XII. str. 112—113.

Henschen S. E. Ueber die Geruchs- und Geschmackszentren. — *Monatsschrift für Psychiatrie und Neurologie*, XLV (1919).

Ribot Th. Le goût et l'odorat. — *Journal de psychologie*, 15. stycznia 1920.

Henning Hans. Der Geruch. Leipzig, Barth, 1916, str. VIII. 533. M. 15.

Chinaglia L. Ricerche intorno all' influenza esercitata della temperatura sulla sensibilità gustativa. — *Rivista di psicologia*, XI. str. 198—226.

Schulte R. W. Die gegenseitige Beeinflussung von Druckempfindungen. — *Psychologische Studien*, X. 4/5.

Cook H. D. Tactual and kinaesthetic space. — *Psychological Bulletin*, XXI. str. 214—215.

Metcalp J. T. Cutaneous and kinaesthetic senses. — *Psychological Bulletin*, XII. str. 114—117.

Carati E. Recherches cliniques sur la sensibilité douloureuse farado-cutanée. — *Revue neurologique*, XXII. str. 296—304.

Piéron H. Hyperesthésie signifie toujours hyperalgésie. — *Revue neurologique*, XXII (1914—1915), str. 947—951.

Boring E. G. Organic sensation. — *Psychological Bulletin*, XII. str. 118—120.

Rahn C. The principle on dynamogenesis in psychology. — *Psychological Monographs*, XXI (1916).

Henmon W. A. C. Reaction time. — *Psychological Bulletin*, XII. str. 414—415.

Loeb Jacques. Forced movements. Tropism and animal conduct. *Monographs on experimental biology*. Lippincott, 1919, 10 S. 6 d.

Russell S. B. The function of incipient motor processes. — *Psychological Review*, XXII. str. 163—166.

b

Langfeld H. S. A study in simultaneous and alternating finger movements. — *Psychological Review*, XXII. str. 453—478.

Krukenberg H. Prof. Dr. Der Gesichtsausdruck des Menschen. 2., neubearbeitete und vermehrte Aufl. Stuttgart, Enke, 1920, str. VII. 328. M. 28.

Grassberger R. Prof. Die Wünschelrute und andere psychophysische Probleme. Wien, Selbstverlag, 1917, str. III. 55. M. 2.

Pillsbury W. B. Attention. — *Psychological Bulletin*, XII. str. 177—178.

Loreta U. Sopra l'attenzione. — *Rivista di psicologia*, XI. str. 235—254.

Gerling Reinhard. Die Kunst der Konzentration. 9. Aufl. Prien, Anthropos-Verlag, (1920), str. 264. M. 12-50.

Woodrow H. Outline as a condition of attention. — *The Journal of Experimental Psychology*, I. 1.

Sachs Hildegard Dr. Methode zur Prüfung der Aufmerksamkeit und Reaktionsweise. Mit einer Einleitung von W. Stern und einem Beitrag von W. Leidner. Leipzig, Barth, 1920, str. 27. M. 2-80.

Martin E. G., Paul B. D. and Welles E. S. A comparison of reflex thresholds with sensory thresholds — the relation of this comparison to the problem of attention. — *The American Journal of Psychology*, 26. 3.

Trüb Max. Ueber Aufmerksamkeit und Auffassungsfähigkeit bei Gesunden und Kranken (unter besonderer Berücksichtigung des Stupors). — *Zeitschrift für die gesamte Neurologie und Psychiatrie*, XL (1918). 4. 5.

Poppelreuter W. Ueber den Versuch einer Revision der psychophysiologischen Lehre von der elementaren Assoziation und Reproduktion. — *Monatsschrift für Psychiatrie und Neurologie*, XXXVII. str. 278—323.

Hunter W. S. A reformulation of the law of association. — *Psychological Review*, XXIV. 3.

Wells F. L. Association type and personality. — *Psychological Review*, XXVI. 5.

Reed H. B. Associative aids. II. Their relation to practice and the transfer of training. III. Their relation to the theory of thought and to methodology in psychology. — *Psychological Review*, XXV. 4. 5.

Wohlgemuth A. Simultaneous and successive associations. — *British Journal of Psychology*, VII. 4.

Roels F. La recherche du mot de réaction dans les expériences de l'association. — *Annales de l'Institut supérieur de philosophie*, 1914, str. 553—573.

Wells F. L. Autistic mechanisms in association reaction. — *Psychological Review*, XXVI. 5.

Crane H. W. A study in association reaction and reaction time. — *Psychological Monographs*, XVIII. 80, str. 76.

a

Hintermann Heinr. Dr. Experimentelle Untersuchung der Bewusstseinsvorgänge mit Hilfe von Reaktionen auf Reizwörter. Zürich, Leemann & Co., 1916, str. 97. M. 2.

Carr H. Length of time interval in successive association. — *Psychological Review*, XXVI. 5.

Carr H. A. and Freman A. S. Time relationships in the formation of associations. — *Psychological Review*, XXVI. 6.

Schütz Anton. Zur Psychologie der bevorzugten Assoziationen und des Denkens. Würzburg, Stürtz, 1917, str. 74.

Bradford C. G. An experiment in association. — *Psychological Review*, XXII. str. 279—288.

Brown W. Practice in associating number-names with number-symbols. — *Psychological Review*, XXII, str. 77—80.

Brown W. Practice in associating color-names with colors. — *Psychological Review*, XXII, str. 45—55.

Sganzini Carlo Dr. Neuere Einsichten in das Wesen der sogenannten Ideenassoziationen und der Gedächtniserscheinungen. Bern, Haupt, 1918, str. 27. M. 1·50.

Müller Alfred Leop. Das Gedächtnis. Mit 22 Abb. 5. Aufl. Stuttgart, Franckh, 1916, str. 92. M. 1.

Valy C. La mémoire. — *La vie universitaire*, II (1921). 6, str. 11—13.

Andrea Maria D'. Appunti sulla memoria Noci, 1916, str. 40.

Erdmann Bruno. Grundzüge der Reproduktionspsychologie. Berlin, Vereinigung wissenschaftlicher Verleger, 1920, str. VIII. 186. M. 20.

Owen R. P. Recognition. A logical and experimental study. *Psychological Monographs*, XX (1916).

Woods Elizabeth L. An experimental analysis of the process of recognizing. — *The American Journal of Psychology*, 26. 3.

Meumann E. Oekonomie und Technik des Gedächtnisses. Experimentelle Untersuchungen über das Merken und Behalten. 5., unveränderte Aufl. Leipzig, Klinkhardt, 1920, str. 280. M. 18.

Kortsen K. K. Etude sur les lois de la liaison et de la reproduction des états de conscience. — *Bulletin de l'Académie des sciences et des lettres de Danemark*, 1914, str. 87—114.

Michotte A. et Fransen F. Note sur l'analyse des facteurs de la mémorisation et sur l'inhibition associative. *Annales de l'Institut supérieur de philosophie*, 1914, str. 367—414.

Dearborn W. F. and Langfeld H. S. Portable tachistoscope and memory apparatus. — *Psychological Review*, 1916, str. 383—387.

Seinig O. Praxis des verändernden Gedächtniszeichnens (Typenzeichnen). Sammlung zeichnerischen Übungs- und Memorierstoffs. 3. Aufl. Leipzig, Wunderlich, 1921, str. 24. M. 8.

Dugas L. La mémoire organique. — *Journal de psychologie normale et pathologique*, XII (1915). str. 1—13.

b

Brown Warner. Incidental memory in a group of persons. — *Psychological Review*, XXII (1915). 1. str. 81—85.

Hormet P. Le manuel de la mémoire, 1917, str. 160. Fr. 2·50.

Julliot Ch. L'éducation de la mémoire. Paris, Flammarion, str. 223. Fr. 3·50.

Piorkowski. Gedächtnisschulung auf natürlicher Grundlage. I. — *Praktische Psychologie*, II (1921). 6.

Engelen Dr. Gedächtniswissenschaft und die Steigerung der Gedächtniskraft. 1., 2. Aufl. M. 9; 3. Aufl. M. 10; 4. Aufl. M. 12. München, Verlag der ärztlichen Rundschau, 1920.

Kruse Uve Jens. Gedächtnisschule. Buchenbach, Felsen-Verlag, 1920, str. 89. M. 6.

Pabst Hugo. Weltbezwinger Gedächtnis. Praktische Anweisungen zur Kräftigung des Gedächtnisses. Berlin; Leipzig; Wien; Zürich, Bobach, 1921, str. 61. M. 6.

Genthe Emil. Wie bilden und stärken Sie Ihr Gedächtnis? Wie studieren Sie mit Erfolg? Wie müssen Sie Ihr Gedächtnis bilden? Dresden, Bilz (1918), str. 28. M. 6.

Ebert Paul Ernst. In 10 Stunden ein gutes Gedächtnis. Eine sichere Methode, schnell ein vorzügliches Gedächtnis zu erlangen. Mit Übungen und vielen Beispielen, sowie einem Zahlwörterverzeichnis. Dresden, Wittig & Schobloch, 1920, str. 38. M. 4.

Jones Ernest. The theory of repression in its relation to memory. — *British Journal of Psychology*, VIII (1915). 1.

Baird J. W. Memory, imagination, learning and the higher mental processes (experimental). — *Psychological Bulletin*, XII. str. 333—354.

Gore W. C. Memory, Concept, Judgment, Logic (Theory). — *Psychological Bulletin*, XII. str. 354—357.

Gates A. J. Correlations and sex differences in memory and substitution. University of California Publications in Psychology, I (1916), str. 345—350.

Zuccari G. Ricerche sulla importanza dei movimenti articolari per la lettura e l'apprendimento a memoria. — *Rivista di psicologia*, XI (1915). str. 182—195.

Stratton G. M. Retroactive hypermnesia and other emotional effects on memory. — *Psychological Review*, XXVI. 6.

Adams H. F. A note on the effect of rhythm on memory. — *Psychological Review*, XXII, str. 289—298.

Arnold F. Obstructed breathing and memory. — *Psychological Clinic*, VIII. str. 234—246.

Tinivella Giovanni. L'uso della memoria in rapporto allo spirito e alla scuola. Milano-Roma-Napoli, soc. ed. Dante Alighieri, di Albrighi, Segati e C., 1917, str. 30.

Eichthal Eugène d'. Du rôle de la mémoire dans nos conceptions métaphysiques, esthétiques, passionnelles, actives. Paris, Alcan, 1920, str. 198.

a

Slade W. Gedächtniskunst, Geheimsprache, Geheimschrift. M. e. Vorwort v. Dr. E. Ferrol: Das Gedächtnis, sein Entstehen u. Vergehen. Genie oder Talent? Bonn, Huthmacher, 1916, str. 58. M 1.

Klugmann Hermann. Ueber Fehler bei der Reproduktion von Zahlen. — Inaug. Diss. Würzburg, 1917, str. 45.

Meyer Paula. Weitere Versuche über die Reproduktion räumlicher Lagen früher wahrgenommener Figuren. Leipzig, Barth, 1919, str. 20.

Stratton G. M. The mnemonic feat of the „Shass Pollak“. — Psychological Review, XXIV, 3.

Starke Dr. Comment guérir les maladies de la mémoire? Paris, Nilsson, 1914, str. 58. Fr. 0.75.

Urbantschitsch Viktor Prof. Dr. Ueber Störungen des Gedächtnisses infolge von Erkrankungen des Ohres. Wien, Urban und Schwarzenberg, 1918, str. 49. M. 3.

Lorand A. Dr. Vergesslichkeit und Zerstretheit und ihre Behandlung durch hygienische und therapeutische Massnahmen. Leipzig, Klinkhardt, (1920), str. VIII. 220. M. 20.

Evans J. E. The effect of distraction on reaction time. — Archives of psychology, XXXVII (1916).

Rodrigues A. A. A dinamica do pensamento. Lisboa, 1919, str. 94.

Ventura Luigi. Il pensiero come attività. Milano-Roma-Napoli, soc. ed. Dante Alighieri, di Albrighi, Segati & Co., 1917, str. 96. L. 2.

Jaensch E. R. Einige allgemeinere Fragen der Psychologie und Biologie des Denkens, erläutert an der Lehre vom Vergleich. Leipzig, Barth, 1920, str. 31. M. 4.

Dearborn George V. N. Intuition. — Psychological Review, XXIII (1916), str. 465—483.

Jung C. G. On psychological understanding. — Journal of abnormal Psychology, IX, str. 384—399.

Titchener E. B. The psychological concept of clearness. — Psychological Review, XXIV (1917), 1.

Hoesslin J. K. v. Das erfindende Denken. — Neue Jahrbücher für das klassische Altertum, Geschichte und deutsche Literatur und für Pädagogik, XXIII. 6. 7 (1920).

Lipska-Librach M. Sur les rapports entre l'acuité sensorielle et l'intelligence. Bruxelles, Lebègue, 1914, str. 150. Fr. 2.50.

Dunlap R. Thought-content and feeling. — Psychological Review, XIII, 1.

Webb E. Character and intelligence. British Journal of Psychology. Monog. Suppl. 1, 1915, str. IX. 99.

Meumann E. Intelligenz und Wille. Hg. v. Prof. Dr. G. Störing. 3, umgearb. u. verm. Aufl. Leipzig, Quelle & Meyer, 1920, str. VIII. 372. M. 21.

Witmer L. On the relation of intelligence to efficiency. — Psychological Clinic, IX, str. 61—86.

b

Bridges J. W. and Coler L. E. The relation of intelligence to social status. — Psychological Review, XXIV, 1.

Ziehen Th. Prof. Dr. Die Prinzipien und Methoden der Intelligenzprüfung, 4., vermehrte Aufl. Berlin, Karger, 1918, str. 111. M. 2.80.

Ziehen Th. Einige Ergänzungen zu den Methoden der Intelligenzprüfungen. — Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten, LIX. 2. 3 (1919).

Terman L. M. The measurement of intelligence. With an introduction by Prof. J. J. Findlay. London, Harrap & Co., 1919, str. XX. 362. 6 S.

Bobertag Otto. Ueber Intelligenzprüfungen nach der Methode von Binet und Simon. 2., unveränderte Aufl. Leipzig, Barth, 1920, str. III. 175. M. 18.

Tabacaru Grigore. Die Untersuchungen Binets über die Psychologie des Denkens. Bukarest, Baer, 1915, str. 60.

Otis A. S. Some logical aspects of the Binet scale. — Psychological Review, XIII, 2.

Pintner R. Experience and the Binet-Simon tests. — Psychological Clinic, VIII, str. 197—200.

Höper Wilhelm. Über den objektiven Wert von Intelligenzprüfungen. Unter besonderer Berücksichtigung der Methode Binet-Simon. Inaug.-Diss. Jena, 1919, str. XII. 112.

Yerkes R. M., Bridges J. W. and Hardwick R. S. A point scale for measuring mental ability. Baltimore, Warwick and York, 1915, str. VIII. 218.

Yerkes R. M. and Anderson H. M. The importance of social status as indicated by the results of the Point scale method of measuring mental capacity. — Journal of educational Psychology, VI, str. 137—150.

Yerkes R. M. Psychology: A point scale for measuring mental ability. Proceedings of the National Academy of sciences, I, str. 114—117.

Gregor Adalbert Prof. Dr. Zur Bestimmung des Intelligenzalters mittels der Definitions-methode. Langensalza, Beyer & Söhne, 1920, str. 25. M. 1.50.

Pintner R. Intelligence as estimated from photographs. — Psychological Review, XXV, 4.

Claparède Ed. Dr. Des diverses catégories de tests mentaux. Extrait des Archives Suisses de Neurologie et de Psychiatrie. Zürich, Institut Orell Füssli, 1918, str. 118.

Ruml B. The measurement of the efficiency of mental tests. — Psychological Review, XXIII, 6.

Porter F. Difficulties in the interpretation of mental tests. Types and examples. — Psychological Clinic, IX, str. 140—158; 167—180.

Brigham Carl C. Two studies in mental tests. Princeton and Lancaster Psychological Review Co., 1917, str. 254.

Pintner R. The factor of experience in intelligence testing. — Psychological Clinic, IX, str. 44—50.

a

Strong E. K. jun. and Gilchrist E. P. A method of recording errors in form board tests. — Psychological Review, XXIV. 3.

Haines Th. H. Mental measurements of the blind. — Psychological Monographs, XXI (1916). 1. str. 86.

Kuntze Frdr. Prof. Die Technik der geistigen Arbeit. Heidelberg, Winter, 1921, str. XII. 85. M. 6.

Jost Henry Edward. Ueber die beste Art geistig zu arbeiten. 46.—50. Taus. Berlin, Concordia, (1921), str. 124, M. 6'90.

Wells F. L. Experiments concerning the threshold of conscious learning. — Psychological Review, XXVI. 5.

Peterson J. Experiments in rational learning. — Psychological Review, XXV. 6.

Dauber Johann. Zur Entwicklung der psychischen Leistungsfähigkeit. Inaug.-Diss. Würzburg, 1918, str. 71.

Witbank R. T. The principles of serial and complete response as applied to learning. — Psychological Review, XXVI. 4.

Ballard J. H. Some phases of the psychology of puzzle learning. New York, Ballard, 1915, str. 93.

Schönherr Walter Dr. Direkte und indirekte Methode im neusprachlichen Unterricht. Experimentelle Beiträge. (Paedagogisch-psychologische Forschungen). Leipzig, Quelle u. Meyer, 1915, str. 83. M. 2'60.

Stumpf C. Empfindung und Vorstellung. Berlin, Reimer, 1918, str. 116. M. 1.

Hofman Paul. Empfindung und Vorstellung. Ein Beitrag zur Klärung psychologischer Grundbegriffe. Berlin, Reuther & Reichard, 1920, str. 76. M. 5.

Daudet Léon. Le monde des images. Paris, Nouvelle librairie nationale, 1919, str. 250.

Rüsché Frz. Ueber die Einordnung neuer Eindrücke in eine vorher gegebene Gesamtvorstellung. — Psychologische Studien. X. 4. 5.

Washburn Marquet F. Movement and mental imagery. Boston and New-York, Houghton Mifflin, 1916, str. XV. 252.

Marx Ludwig Dr. Der Streut um Wesen und Wert der Anschauung. Ein Beitrag zur pädagogischen Psychologie mit besonderer Berücksichtigung ihrer Geschichte. Langensalza, Beyer & Söhne, 1921, str. 25. M. 1'80.

Kollarits Jenő. Ueber mehrfach geschichtete und kombinierte visuelle Vorstellungen und ihre Analogie mit Kunstversuchen, Traumbildern und Halluzinationen. — Journal für Psychologie und Neurologie, XXII (1915). str. 171—175.

Baerwald Richard. Zur Psychologie der Vorstellungstypen mit besonderer Berücksichtigung der motorischen und musikalischen Anlage. Auf Grund einer Umfrage der Psychologischen Gesellschaft zu Berlin bearbeitet. Leipzig, Barth, 1916, str. III. X. 444. M. 14.

b

Segal Jakob Dr. Über das Vorstellen von Objekten und Situationen. Ein Beitrag zur Psychologie der Phantasie. Eine experimentelle Untersuchung. Stuttgart, Spemann, 1916, str. 297—495. M. 6.

Angersbach A. Das Denken und die Phantasie — Die Grenzboten, LXXVI (1919).

Müller-Freienfels Richard. Das Denken und die Phantasie. Psychologische Untersuchungen nebst Exkursen z. Psychopathologie, Aesthetik und Erkenntnistheorie. Leipzig, Barth, 1916, str. XII. 341. M. 8.

Kubbe Karl. Die Phantasie. Langensalza, Beyer u. Söhne, 1916, str. 43. M. 0'55.

Moore T. V. The temporal relations of meaning and imagery. — Psychological Review, XXII, str. 177—225.

Tolman E. C. More concerning the temporal relations of meaning and imagery. — Psychological Review, XXIV. 2.

Morgan C. L. Meaning and significance. — Journal of experimental Pedagogy, III. str. 1—8.

Bartlett F. C. An experimental study of some problems of perceiving and imaging. — British Journal of Psychology, VIII. 2 (1916).

Millech Knud. Przyczynek do psychologii sportstrzegania. (Po duńsku). — Psyke, XII (1917), 1. str. 20—26.

Lange Karl Dr. Ueber Apperzeption. Eine psychologisch-pädagogische Monographie. 13. Aufl. Leipzig, Voigtländer, 1921, str. 257. M. 20.

Linke P. F. Grundfrage der Wahrnehmungslehre. Eine Untersuchung über die Bedeutung der Gegenstandstheorie und Phänomenologie für die experimentelle Psychologie. München, Reinhardt, 1918, str. XXXV. 383 M. 15.

Macpherson William. The psychology of persuasion. London, Methuen & Co., 1920, str. 256.

Wolters A. W. The process of negation. — British Journal of Psychology, VIII. 2 (1916).

Stepanow G. La negazione spontanea. Contributo sperimentale alla psicologia del pensare. — Rivista di Psicologia, maj-październik, 1916.

Harris J. A. Experimental data on errors of judgment in the estimation of the number of objects in moderately large samples, with special reference to personal equation. — Psychological Review, XXII. str. 490—511.

Harris J. A. On the influence of previous experience on personal equation and steadiness of judgment in the Estimation of the number of objects in moderately large samples. — The Psychological Review, XIII. 1.

Thorndicke E. L. Individual differences in judgments of the beauty of simple forms. — Psychological Review, XXIV. 2.

Goh Clément. Comment guérir les maladies du jugement? Paris, Nilsson, (1914), str. 60. Fr. 0'75.

Marcus W. Zur Logik und Psychologie der Frage und der Antwort. — Neue Jahrbücher für Pädagogik, XLII. 10.

Muscio Bernard. The influence of the form of a question. — *British Journal of Psychology*, VIII. 3 (1916).

Adankiewicz. Das Citieren des Vergangenen und das Erschliessen des Zukünftigen als natürliche Verrichtungen der Grosshirnrinde. — *Fortschritte der Medizin*, 1918.

Lindworsky Jhs S. J. Das schlussfolgernde Denken. Experimentell-psychologische Untersuchungen. Freiburg i. B., Herder, 1916, str. XVI. 454. M. 15.

Wertheimer Max. Ueber Schlussprozesse im produktiven Denken. Berlin, Vereinigung wissenschaftlicher Verleger, 1920, str. 22. M. 3.

Rignano Eugenio. Psychologie du raisonnement. Edition française: Paris, Alcan, Fr. 18. Edition italienne: Bologna, Zanichelli, 1920, L. 22.

Thalbitzer S. Dr. Stimmungen, Gefühle und Gemütsbewegungen. Psychophysiologische Beobachtungen und Analysen. Mit einem Vorwort von Prof. Dr. H. Höfding. Uebersetzt v. E. Magnus. Kopenhagen, Neuer nordischer Verlag, 1920, str. 102. M. 12.

Störing Gustav Prof. Dr. Psychologie des menschlichen Gefühlslebens. Bonn, Cohen, 1916, str. VIII. 289. M. 9.

Shand Alexander F. The foundations of character. Being a study of the tendencies of the emotions and sentiments. 2-d and revised edition. Macmillan, 1920. 20 S.

Wohlgemuth A. Pleasure-Unpleasure. An experimental investigation on the feeling-elements. Cambridge, The University Press, 1920, str. 252. 14 S.

Watson J. B. A schematic outline of the emotions. — *Psychological Review*, XXVI. 3.

Smith J. A. On feeling. Proceeding of the Aristotelian Society, XIV. str. 49—75.

Shepard J. F. Affective phenomena. — *Experimental. — Psychological Bulletin*, XII, str. 169—172.

Gardiner H. N. Affective Phenomena. — *Descriptive and theoretical. — Psychological Bulletin*, XII, str. 172—176.

Federn P. Some general remarks on the principles of pain-pleasure and of reality. — *Psychoanalytic Review*, II, str. 1—11.

Pellaçani G. Caratteri e natura dell'emozione. — *Rivista di psicologia*, marzec-kwiecień 1919.

Meinong Alexius. Ueber emotionale Präsentation. Wien, Akad. d. Wiss. 1917, str. 183. M. 4. 25.

Laguna G. A de. Emotion and perception from the behaviourist standpoint. — *Psychological Review*, XXVI. 6.

Labretonne du Mazel Jean de. Emotions et énésthésie. Trévoux, Jeannin, 1914, str. 131.

Carr H. The relation between emotion and its expression. — *Psychological Review*, XXIV. 5.

Mott F. W. The psychic mechanism of the voice in relation to the emotions. — *British Medical Journal*, 1915, str. 845—847.

Ahlberg A. Till inleveisens psykologi. 1.—4.—Psyke, X. str. 51—75.

Jacobsohn-Lask L. Prof. Über die Fernald'sche Methode zur Prüfung des sittlichen Fühlens und über ihre weitere Ausgestaltung. Leipzig, Barth, 1920, str. III. 84. M. 22.

Cochet Marie-Anne. L'intuition et l'amour. Paris, Perrin, 1920, str. XVI. 165.

Höfding Harald. Humor als Lebensgefühl (der grosse Humor). Eine psychologische Studie. Aus dem Dänischen v. Heinrich Goebel. Leipzig, Teubner, 1918, str. VII. 205. M. 4.60.

Dearborn G. Van Ness. The influence of joy. London, Heinemann, 1916, str. X. 277.

WIADOMOŚCI WYDAWNICZE.

Nauka Polska. Jej potrzeby, organizacja i rozwój. Ukazał się w Warszawie tom III. tak zatytułowanego Rocznika Kasy pomocy dla osób pracujących na polu naukowym imienia Dra Józefa Mianowskiego, obejmujący str. 279. Zawiera on Pamiętnik I. Zjazdu, poświęconego zadaniom organizacji i rozwoju nauki polskiej, który się odbył w Warszawie w dniach 7.—10. kwietnia 1920 r. (zob. *Ruch fil.* V. str. 148 b). Rocznik zamykają komunikaty Kasy im. Mianowskiego, Skorowidz rzeczy i nazwisk, Treść t. I. i II. Nauki Polskiej oraz Sprostowania do tomu II. Nauki Polskiej.

Mateusza z Krakowa „Rationale divinorum operum“ w opracowaniu Prof. Dra W. Rubczyńskiego postanowiła wydać Komisja historii filozofii w Polsce przy Polskiej Akademii Umiejętności, skoro tylko ukończy druk mniejszych pism Witelona, będących pod prasą.

Mistrzowie Myśli Naukowej (*Les Maitres de la pensée scientifique*). Tak zatytułowane wydawnictwo wychodzić zaczęło pod redakcją M. Solovine'a nakładem paryskiej firmy Gauthier-Villars. Dotychczas ukazały się cztery tomy: 1. Huyghens, Traktat o świetle. 2. 3. Spallanzani, Obserwacje i doświadczenia dotyczące zwierzętek nasiennych (w przekładzie francuskim Senbiera z końca XVIII. w.). 4. Lavoisier, Rozprawa o oddychaniu i poceniu się zwierząt. Przygotowaniami do dalszych tomów objęci są: Lavoisier, Laplace, d'Alembert, Ampère, Carnot, Clairaut, Dicrochet, Hertz, Galilei, Bouguer, Newton i i.

Revue d'histoire et de philosophie religieuses zaczęła wychodzić z rokiem 1921 staraniem Wydziału teologii protestanckiej Uniwersytetu strasburskiego. Sekretaryat redakcyi objęli profesorowie tegoż uniwersytetu: Causse i Hauter. Prenumerata roczna wynosi 25 Fr. Adres redakcyi i administracyi: Fr. Munch, Strassbourg, 1. Quai Saint-Thomas.

Philosophie und Recht. Zeitschrift für Philosophie und Rechtswissenschaft, Rechtsphilosophie, philosophische Parteienlehre, juristische Erkenntnistheorie (Rechtsfindung) u. Pädagogik,

a

Kwartalnik pod tym tytułem wydawać zaczęli nakładem firmy A. W. Zickfeldt w Osterwieck Dr. C. A. Emge i Prof. Dr. Bruno Bauch. Pierwszy zeszyt ukazał się w październiku 1920. Prenumerata roczna wynosi 24 marek niem.; cena zeszytu pojedynczego — 8 marek niem.

Der Dom. Bücher der deutschen Mystik. Pod tym tytułem zaczęła firma wydawnicza „Insel-Verlag“ wydawać szereg publikacji, poświęconych niemieckiej mistyce. Wyszły dotąd dwa tomy. Pierwszy p. t. „Der Frankfurter. Eine deutsche Theologie“ w przekładzie Józefa Bernharta zawiera obszerny wstęp ogólny o istocie i rozwoju mistyki; tom II. podaje swobodnie przez M. Fischera opracowane w skróceniu dzieło G. T. Fechnera „Zend-Avesta. Gedanken über die Dinge des Himmels und des Jenseits vom Standpunkte der Naturbetrachtung“.

Nowe wydanie dzieł Fichtego zapowiada Prof. Dr. Ernest Cassirer w Almanachu firmy nakładowej Bruno Cassirer za rok 1920. Wydanie to, oparte na gruntownej rewizji filologicznej tekstu obejmie trzy tomy: pierwszy, który ukaże się w najbliższej przyszłości, zawierać będzie pisma, wydane przez Fichtego, drugi — spuściznę rękopiśmienną, trzeci — materiały biograficzne, listy i t. p. Współpracownikami Prof. Cassirera są m. i. Walter Kinkel, Edward Spranger, Otto Buek i Hans Schulz.

Listy Haeckla zaczęto ogłaszać drukiem Archiwum Ernesta Haeckla w Jenie i uprasza wszystkich, którzy posiadają listy filozofa o nadsyłanie ich w oryginale lub w odpisie pod adresem Dr. H. Schmidt, Jena, Ernst-Häckel-Archiv, Berggasse 7. Jako tom I. zamierzonego wydawnictwa ukazały się w maju 1921 młodzieńcze listy Haeckla do rodziców.

WYKŁADY, ODCZYTY, REFERATY.

Polska Akademia Umiejętności (Kraków). Wydział historyczno-filozoficzny: Na posiedzeniu dnia 21. marca 1921 czł. Heinrich przedstawił pracę Dr. J. Metallmana p. t. „Trzecia zasada dynamiczna Newtona. Przyczynek do analizy pojęć naukowych“. Trzecia zasada (równości akcji i reakcji) dynamiczna Newtona jest wyrazem dążenia do ścisłego określenia pojęcia siły. Galileusz umiał siły mierzyć, ale nie stworzył pojęcia ścisłego, podobnie jak Newton nauczył nas mierzenia mas a przeciw jego określeniu masy okazało się teoretycznie niewystarczającym i Mach w miejsce tego pojęcia masy wprowadza nowe, dynamiczne. Galileusz i jego następcy do Newtona operują siłą, pojętą jako własność ciała działającego. To pojęcie siły, oparte na intuicji wysiłku mięśniowego, stanowi punkt wyjścia logicznej analizy i konstrukcji pojęcia siły ścisłego, której dokonał właśnie Newton w trzeciej zasadzie dynamicznej. Jest ona konstrukcją pojęcia siły i niczem więcej; w tym sensie jest jego definicyą. Nie jest natomiast określeniem siły w tem znaczeniu,

b

iżby była od doświadczenia niezależną: jej konsekwencyą jest zasada bezwładności i doświadczenie, któreby się tej zasadzie sprzeciwiło, zmusiłoby nas do porzucenia zasady trzeciej. Nie będąc zasadą niezawisłą od kontroli doświadczenia, zasada trzecia nie jest jednak wyrazem żadnych nowych doświadczeń, innych od tych, które siła Galileuszowska wyrażała, ale jest jedynie nowem — na ich podstawie i przy pomocy logicznej analizy dokonaniem — określeniem siły. Zasada ta pozwala nam zarazem zrozumieć cały sens drugiej dynamicznej zasady; uświadamia nam ona, że możemy stosować „działanie“ pewnego ciała zamiast wzajemnego oddziaływania dwóch ciał bez obawy, że popadniemy w antropomorfizm z jego wszystkimi konsekwencyami. — Z powyższego stanowiska autor: poddaje krytyce poglądy wybitniejszych fizyków na trzecią zasadę oraz na pojęcie siły. (Autoreferat).

Na posiedzeniu dnia 18. kwietnia czł. Heinrich przedstawił pracę M. Lipskiej-Librachowej p. t. „Rozumowanie dzieci w świetle badań eksperymentalnych“.

Wydział matematyczno-przyrodniczy: Na posiedzeniu dnia 7. marca 1921 czł. T. Banachiewicz przedstawił referat p. t. „O pewnych konsekwencyach ogólnej teorii względności“.

Komisyja historii filozofii w Polsce: XVII. posiedzenie dnia 18. grudnia 1920: Prof. Dr. J. Kallenbach odczytał kopię „Wielkiego peryodu“ A. Towiańskiego. — XVIII. posiedzenie dnia 30. marca 1921: Prof. Dr. W. Rubczyński: Sprawa wydania różnych pism Mateusza z Krakowa.

Polskie Towarzystwo filozoficzne (Lwów).

214. posiedzenie naukowe dnia 22. stycznia 1921. Przewodniczy Twardowski. Obecni: Ajdukiewicz, Bad, Banach, Bednarski, Drexlerowa, Fryling, Gromska, Gromski, Kaczorowski, Katzenellenbogen, Łysakowski, Ruziewicz, Smolka, Steinhaus, Wójcikówna, Zawirski. — Inż. Wacław Wolski wygłosił odczyt p. t. „O manowcach nowej logiki. Cz. I.“ W dyskusji nad tym odczytem, którego streszczenie podajemy niżej, wraz ze streszczeniem części II., przemawiali pp. Ajdukiewicz, Banach, Steinhaus, Twardowski i prelegent.

215. posiedzenie naukowe dnia 5. lutego 1921. Przewodniczy Twardowski. Obecni: Ajdukiewicz, Bad, Bednarski, Kaczorowski, Smolka, Sośnicki, Zawirski. Inż. Wacław Wolski wygłosił odczyt p. t. „O manowcach nowej logiki. Cz. II.“ Prelegent rozróżnia w każdym pojęciu treść i wartość bytową, która to ostatnia, mierzona *a posteriori*, zowie się pospolicie jego „zakresem“, oznaczona *a priori* „prawdopodobieństwem“. Na tej podstawie dzieli prel. pojęcia na potencyalne i aktualne tj. nieocenione bytowo i ocenione. Technika mowy nie umie wyrazić różnicy tej inaczej niż w związku z zdaniem tj. sądem wydanym. Ten jest logicznym aktem oceny, mocą którego przypię-

a

sujemy pewnej (realnej albo relacyjalnej) treści pewną wartość bytową. Sądy relacyjne znów mogą być dwojakie: funkcjonalne albo aktualne, stosownie do tego, czy relacja, którą stwierdzają, między potencjalnymi czy też aktualnymi zachodzi terminami. W pierwszym wypadku mamy przed sobą fakt ustanowionej tylko relacji (*relationis ratae*), w drugim realnego jej przejawu czy wykonu (*consumatae*). Samoistność jest formalnym wyrazem ważności zdania, oznajmujący tryb czasownika stwierdza jego aktualność. — Przechodząc do przedwstępnych tych ustaleń do krytyki nowoczesnego pojęcia „funkcyi zdaniowej“, stwierdza prel., że logistycy posiadają dwa równoległe jej kryteria a mianowicie: „niezdolność do prawdy i fałszu“ (=nieaktualność sądu) z jednej strony a „zmiennosc“ (=ogólnosc) terminów z drugiej. Są to sprawdziany nietylko różne ale i rozbieżne. Godzimy je nadając pojęciu „zmiennej“ zamiast treściowego znaczenie bytowe. „Zmienna“ w logice to pojęcie potencjalne, „stała“ aktualne. W dalszym ciągu zarzuca prel. logistykom, że, z myślnych wychodząc definicyi, nie rozróżniają należycie „funkcyi zdaniowej“ i „funkcyjnego zdania“ (tj. sądu wydanego i przedstawionego), że zacieśnili bezprawnie pojęcie „prawdy“ (=zgodności z rzeczywistością) do dwóch tylko specjalnych jej odmian: „maturalnej“ (=aktualności) i „formalnej“ (=identyczności); wreszcie zwalcza pojęcie „pozornej zmiennej“ i funkcjonalną definicyę pojęć i sądów ogólnych. W sprawie relacyi wynikania zwalcza prel. doktrynę logistyków, w myśl której „sąd prawdziwy wynika z wszystkiego a z sądu fałszywego wynika wszystko“. Albowiem krytyczne równanie ($ab'=0$) jest przybliżonym jedynie wyrazem (warunkiem a nie definicyą) funkcyjnej wynikowej, której właściwy przebieg nie daje się inaczej, jak w formie logometrycznego wyrażenia dwurównania. Wytknąwszy w dalszym ciągu logistykom dwuznaczność używanego przez nich znaku i pojęcia „sumy“ (minimalnego „lub“ i dysjunktywnego „albo“), zwalcza prel. peanowskie rozróżnienie pojęć „należenia“ (*appartenance*) i „zawierania“ (*inclusion*), wykazując, że wszelkie istotne w tym kierunku różnice nie mają z liczbą elementów nic wspólnego ale z istnieniem dwóch różnych wynikających hierarchii: treściowej (klas) i zakresowej (zbiorów). Stosunek immanentny klasy do klasy i zbioru do zbioru jest zwrotny i przechodni, nie jest nim natomiast transcendentny stosunek zbioru do klasy, tj. realnego desygnatu do idealnej rubryki. (Autoreferat). — W dyskusyi zabierali głos pp. Ajdukiewicz i prelegent.

216. posiedzenie naukowe dnia 5. marca 1921. Przewodniczy Twardowski. Obecni: Ajdukiewicz, Bad, Baron, Bednarski, Bykowski, Drexler, Drexlerowa, Ernst, Gromski, Günzburg, Igel, Kaczorowski, Katzenellenbogen, Kretz-Mirski,

b

Reiss, Ruziewicz, Smolka, Steinhaus, Treter, Wójcikówna, Wolski, Zachariewicz, Zawirski, Żyliński. Prof. Dr. K. Twardowski wygłosił odczyt p. t. „Symbolomania i pragmatofobia“. — W dyskusyi nad tym odczytem, który został w całości ogłoszony w Ruchu filozoficznym (VI. 1. 2. str. 1—10) zabierali głos pp. Ajdukiewicz, Bad, Ernst, Reiss, Ruziewicz, Steinhaus, Wolski, Żyliński i prelegent.

217. posiedzenie naukowe dnia 12. marca 1921. Przewodniczy Twardowski. Obecni: Ajdukiewicz, Bad, Banach, Baron, Bednarski, Drexler, Gromska, Gromski, Günzburg, Igel, Kaczorowski, Kretz-Mirski, Loria, Reiss, Ruziewicz, Smolka, Sośnicki, Wolski, Zachariewicz, Zawirski, Żyliński. Prof. Dr. Hugo Steinhaus zagaił dyskusyę na temat odczytu Prof. Dra K. Twardowskiego p. t. „Symbolomania i pragmatofobia“. — W dyskusyi zabierali głos pp. Ajdukiewicz, Bad, Kretz-Mirski, Loria, Ruziewicz, Twardowski, Wolski i Żyliński.

218. posiedzenie naukowe dnia 2. kwietnia 1921. Przewodniczy Twardowski. Obecni: Bednarski, Dańciewicz, Drexler, Drexlerowa, Ernst, Fryling, Gromska, Gromski, Günzburg, Kaczorowski, Katzenellenbogen, Kretz-Mirski, Reiss, Smolka, Zawirski. Dr. Kazimierz Ajdukiewicz wygłosił odczyt p. t. „Czas względny i bezwzględny“. Zadaniem odczytu było uchwycenie i sformułowanie różnicy między bezwzględnym a względnym czasem. Różnica ta uwydatnia się przy rozważaniu, jakie znaczenie ma zdanie: „Dwa zjawiska mają równe trwanie“. Równość trwania dwóch zjawisk rozumie absolutny punkt widzenia jako empiryczny fakt, polegający na tem, że od początku do końca jednego zjawiska upłynął taki sam kawałek czasu, jaki upłynął od początku do końca drugiego zjawiska. Suponuje się tu pewien obiektywny czas, różny od zjawisk, który jest podzielony na równe części. Względny punkt widzenia nie potrzebuje różnego od zjawisk czasu dla wyjaśnienia znaczenia twierdzenia, dotyczącego równości trwania dwóch zjawisk. Równie długo trwają dwa zjawiska, jeśli między początek i koniec jednego przypada taka sama ilość pewnych, poniekąd konwencyonalnie przyjętych zdarzeń, służących jako jednostka miernicza, jaka przypada między początek i koniec drugiego. Uchwyciwszy w ten sposób problemat podał prelegent próbę definicyi współczesności, następstwa czasowego i trwania, jakoteż zastosowanie tych definicyi do stanowiska względnego i bezwzględnego. Współczesność przedstawia jako modyfikacyę logicznego „zarazem“, następstwo sprowadza do względnego iloczynu stosunków współczesności i porządku. Nakoniec poddał prelegent analizie definicyę współczesności u Einsteina. (Autoreferat). — W dyskusyi zabierali głos pp. Ernst, Gromski, Katzenellenbogen, Smolka, Twardowski, Zawirski i prelegent.

219. posiedzenie naukowe dnia 16. kwietnia 1921. Przewodniczy Twardowski. Obecni: Ajdu-

a

kiewicz, Bad, Bednarski, Drexlerowa, Gromski, Günzburg, Kaczorowski, Katzenellenbogen, Kretz-Mirski, Smolka, Wolski, Zawirski. Dr. Salomon Igel wygłosił odczyt p. t. „O przedstawionych sądach i uczuciach“. Do jakiej kategorii przedmiotów należą t. zw. sądy i uczucia przedstawił? Zagadnienie to rozwiązać można drogą analizy głównych form przedstawień. W wyobrażeniu spostrzegawczym przedmiotów zmysłowych barwa, dźwięk, smak, ból i t. d. dane są bezpośrednio czyli są przedmiotami immanentnymi świadomości. W pojęciu natomiast przedmioty dane są pośrednio przy pomocy sądów przedstawionych lub wyrazów. Sądy przedstawione lub wyrazy są przedmiotami immanentnymi, przedmioty pojęć transcendentnymi. Wyobrażenie wtórne jest przedstawieniem pośrednim podobnie jak pojęcie. W wyobrażeniu wtórnym dany jest przedmiot zmysłowy przy pomocy obrazu wtórnego jakościowo od zmysłowego różnego. Obrazy wtórne są przedmiotami zastępczymi w stosunku do przedmiotów zmysłowych. Obraz wtórny jest przedmiotem immanentnym, zmysłowy transcendentnym. Gdy mowa o sądach lub uczuciach przedstawionych, nie chodzi o sądy lub uczucia dane w wyobrażeniu spostrzegawczym lub w pojęciu, lecz tylko o sądy lub uczucia wtórnie wyobrażone. Lecz sąd przedstawiony nie jest sądem, uczucie przedstawione nie jest uczuciem. Sądy i uczucia rzeczywiste są przedmiotami transcendentnymi wyobrażenia wtórnego. Sądy i uczucia przedstawione są tem, co dane jest w wyobrażeniu wtórnym i zastępuje sądy i uczucia rzeczywiste, czyli są przedmiotami immanentnymi wyobrażeń wtórnych. Sądy i uczucia przedstawione tworzą razem z obrazami wtórnymi, zastępującymi przedmioty zmysłowe, odrębną kategorię przedmiotów zastępczych, które nie są ani psychiczne, ani fizyczne, ani zmysłowe ani wreszcie idealne. (Autoreferat). — W dyskusji zabierali głos pp. Ajdukiewicz, Bad, Gromski, Katzenellenbogen, Twardowski, Wolski, Zawirski i prelegent.

220. posiedzenie naukowe dnia 21. maja 1921. Przewodniczy Twardowski. Obecni: Bad, Banach, Bednarski, Czeżowski, Ernst, Günzburg, Huber, Igel, Kaczorowski, Kucharski, Loria, Łomnicki, Łysakowski, Przysiecki, Ruziewicz, Sierpiński, Smolka, Steinhaus, Wójcikówna, Wolski, Zawirski. Prof. Dr. E. Żyliński wygłosił odczyt p. t. „O przedmiocie i metodach matematyki współczesnej“. Odczyt miał na celu poinformowanie słuchaczy o poglądzie na istotę matematyki, wyznawanym mniej lub więcej świadomie przez większość matematyków współczesnych. Prelegent zaznaczył na wstępie, że jest to dziedzina, w której do niedawna wśród fachowców nawet nie było zupełnie sprecyzowanych i jednolitych poglądów. Dopiero pod wpływem teorii mnogości oraz wysiłków logistyki pogląd na istotę matematyki dojrzał i skrytalizował się. Poszczególne „teoria matematyczna“

b

uważana być może za zbiór wniosków, które „mogą“ być otrzymane zapomocą pewnych podstawowych pomysłów mnogościowych połączonych z uczuciem pewności, stosowanych do mnogości podstawowej, na której podmnożności nałożone są pewne własności początkowe (aksjomaty). Z tego punktu widzenia stosunek matematyki do logiki zakresowej przedstawiałby się w pewnym stopniu jako stosunek specjalnych teorii mnogości do ogólnej. Uważając „przedmiot“ za pojęcie najpierwotniejsze, będące zarazem najprostszym pojęciem przyrodniczym, otrzymujemy pogląd na matematykę jako na sui generis naukę przyrodniczą o przedmiotach. W badaniach poszczególnych teorii matematycznych (np. teoria liczb) posługujemy się obserwacją a nawet doświadczeniem. Z drugiej strony, ściśle syntetyczny wykład każdej nauki sprowadza się do pewnej teorii matematycznej, której twierdzenia mają moc obowiązującą w tej nauce. Stąd: „Mathesis et ars et scientia dicenda“ (L. Kronecker). — W dyskusji zabierali głos pp. Czeżowski, Huber, Łomnicki, Przysiecki, Sierpiński, Smolka, Steinhaus, Wolski i prelegent.

221. posiedzenie naukowe dnia 11. czerwca 1921. Przewodniczy Ajdukiewicz. Obecni: Bad, Baron, Bednarski, Gromska, Gromski, Günzburg, Huber, Igel, Kaczorowski, Kretz-Mirski, Katzenellenbogen, Kucharski, Łysakowski, Smolka, Wolski, Zawirski. Prof. Dr. Jan Hirschler wygłosił odczyt p. t. „O pojęciu dziedziczności i jego założeniach“. Dziedziczność jest to zjawisko polegające na tem, że organizm z części swojego ciała wytwarza organizm nowy, podobny do organizmu, od którego pochodzi, przyczem to podobieństwo nie jest uwarunkowane środowiskiem. Z tej definicji, ogólnie w biologii przyjętej, wynika, że pojęcie dziedziczności opiera się o następujące założenia: 1. o istnieniu przynajmniej dwóch pokoleń związanych pochodzeniem a tem samem i o możność rozgraniczenia tych dwóch pokoleń; 2. o podobieństwo pokolenia pochodnego do pokolenia, od którego ono pochodzi, a tem samem i o możność stwierdzenia tego podobieństwa; 3. o niezawisłość tego podobieństwa od środowiska i o możność stwierdzenia tej niezawisłości. Jeżeli wedle tych trzech kryteriów będziemy klasyfikowali fakty na takie, które podpadają pod pojęcie dziedziczności i na takie, które pod to pojęcie nie podpadają, to napotkamy na bardzo poważne trudności z następujących powodów: 1. wszelkie rozgraniczenie pokoleń jest sztuczne i dowolne, bez niego nie da się jednak pojęcie dziedziczności utrzymać; 2. wszelkie wykazywanie niepodobieństwa między pokoleniami jest praktycznie niemożliwe i nie może mieć znamion wystarczającego dowodu; 3. wszelkiej niezawisłości podobieństwa pokoleń od środowiska także niepodobna udowodnić. Konkluzja: Pojęcie dziedziczności opiera się o bardzo niepewne założenia. — W dyskusji zabie-

a

rali głos pp. Ajdukiewicz, Gromski, Huber, Igel, Wolski i prelegent.

222. posiedzenie naukowe dnia 25. czerwca Przewodniczy Twardowski. Obecni: Ajdukiewicz, Bad, Baron, Bednarski, Gromska, Gromski, Huber, Igel, Katzenellenbogen, Smolka, Wolski. Dr. Zygmunt Zawirski wygłosił odczyt p. t. „Refleksje filozoficzne nad teorią względności”. Prelegent, zakładając samą teorię jako znaną, zwrócił uwagę na jej założenia epistemologiczne a następnie na wynikające z teorii konsekwencje, nieobojętne dla filozofii, a dotyczące t. zw. relatywizacji czasu i przestrzeni. Konsekwencje te można rozważać albo ze względu na ich zgodność z doświadczeniem, albo ze względu na ich poprawność logiczną, albo wreszcie ze względu na ich stosunek do naszych intuicji, dotyczących się czasu i przestrzeni. Ponieważ pierwsze podpadają pod zakres kompetencji samejże fizyki, prelegent zwrócił się ku tym ostatnim, broniąc teorii przed zarzutami błędów i usterek logicznych, z jakimi n. p. występował przeciw teorii prof. Oskar Kraus, a następnie zwrócił uwagę na to, iż niezgodności konsekwencji teorii z intuicją nie należy rozumieć w ten sposób, jakoby w danym wypadku chodziło o zupełne pogwałcenie intuicji, lecz tylko należy je uważać za takie jej ograniczenie, iż to, co nam intuicja w odniesieniu do czasu i przestrzeni podaje, pozostaje prawdziwe i nadal, ale tylko dla pewnych ograniczonych wypadków, dla ściśle określonych warunków. — W dyskusji zabierali głos pp. Ajdukiewicz, Bad, Huber, Twardowski, Wolski i prelegent.

Sekcja epistemologiczna Towarzystwa odbyła posiedzenia w dniach 7., 4., 21. marca, 11., 18., 25. kwietnia, 2. maja, 13., 20. i 27. czerwca.

Sekcja logiczna Towarzystwa odbyła posiedzenia w dniach 19. i 22. kwietnia 1921.

Warszawski Instytut Filozoficzny. Sekcja logiczna: Dnia 22. grudnia 1910 Prof. Dr. J. Łukasiewicz: O determinizmie. — Dnia 13. stycznia 1921 dyskusja nad określeniem przedmiotu logiki podanem przez Prof. Dra J. Łukasiewicza. — Dnia 24. stycznia 1921 dyskusja nad тезami Prof. Dra T. Kotarbińskiego i Prof. Dra St. Leśniewskiego, przedstawionemi w ich odczytach w Polskiem Tow. Psychologicznem w dniach 3. i 10. stycznia 1921. — Dnia 10. lutego 1921 Prof. Dr. L. Petrażycki: O indukcji. — Dnia 24. lutego 1921 Prof. Dr. L. Petrażycki: Podstawy logiki kondukcijnej (przyczynowościowej). — Dnia 7. marca 1921 Prof. Dr. St. Leśniewski: O stopniach funkcji gramatycznych. — Dnia 24. marca 1921 Prof. Dr. J. Łukasiewicz: O ontologii Prof. Leśniewskiego. — Dnia 14. kwietnia 1921 A. Tajtelbaum: O pojęciu dowodu (z powodu rozprawy K. Ajdukiewicza). — Dnia 26. maja 1921 Dr. L. Chwistek: Antynomie logiki formalnej.

Sekcja filozofii prawa i nauk społecznych: Dnia 1. i 15. grudnia 1920 Prof. Dr. L. Petra-

b

życki: Klasyfikacja nauk prawnych. — Dnia 5. stycznia 1921 Prof. Dr. L. Petrażycki: Prolegomena do socjologii jako nauki. — Dnia 12. stycznia 1921 Dr. Cz. Znamierowski: Co to jest zjawisko społeczne? — Dnia 19. stycznia 1921 Dr. Wł. Maliniak: O przedmiocie nauk społecznych. — Dnia 2. lutego 1921 Dr. Cz. Znamierowski: Zagajenie dyskusji w sprawie przedmiotu socjologii. — Dnia 2. marca 1921 B. Jasinowski: Zagadnienie prawa mniejszości i jednostki wobec państwa. — Dnia 9. marca 1921 Prof. Dr. I. Łyskowski: O prawniczem myśleniu. — Dnia 4. maja 1921 Prof. Dr. Fl. Znaniecki: Stanowisko socjologii w systemie nauk.

● Sekcja historii filozofii: Dnia 7. grudnia 1921 S. Rudniański: Wpływ rewolucji francuskiej na terminologię filozoficzną. — Dnia 20. stycznia 1921 S. Rudniański: Poglądy pedagogiczne encyklopedystów francuskich. — Dnia 11. i 25. lutego 1921 R. Ettingerowa: Teoria świadomości i rzeczywistości w filozofii immanentnej. — Dnia 11. marca 1921 Dr. I. Halpern: Polski wpływ na De Spinozę. — Dnia 15. kwietnia 1921 Dr. I. Halpern zagał dyskusję na temat: Sprawy mianownictwa filozoficznego.

Polskie Towarzystwo psychologiczne (Warszawa). 224. i 225. posiedzenie naukowe dnia 29. listopada i 6. grudnia 1920 Z. Heryng: Świat jako ruch w systemacie filozofii H. Bergsona. — 226. posiedzenie naukowe dnia 13. grudnia 1920 Dr. B. Gawęcki: Czy możemy zrozumieć świat jako ruch? — 227. posiedzenie naukowe dnia 3. stycznia 1921 Prof. Dr. T. Kotarbiński: O przedmiotach idealny h. — 228. posiedzenie naukowe dnia 10. stycznia 1921 Prof. Dr. St. Leśniewski: O podstawach ontologii. — 229. posiedzenie naukowe dnia 17. stycznia 1921 Czeżowski: Stosunki między zakresami pojęć. — 230. posiedzenie naukowe dnia 7. lutego 1921 Dr. Feliks Wiśniewski: O teorii względności — 231. posiedzenie naukowe dnia 28. lutego 1921 Drka J. Kodisowa: O psychologii u Avenariususa. — 232. posiedzenie naukowe dnia 7. marca 1921 Dr. Fr. Jaroszyński: Leczenie psychologiczne według Janet'a. — 233. posiedzenie naukowe dnia 14. marca 1921 R. Ettingerowa: Teoria świadomości i rzeczywistości w filozofii immanentnej. — 234. posiedzenie naukowe dnia 2. maja 1921 Prof. Dr. Fl. Znaniecki: Ewolucja przyrodnicza a rozwój kultury. — 235. posiedzenie naukowe dnia 23. maja 1921 Dr. D. Hellin: Ucho jako narząd równowagi i orientacji. — 236. posiedzenie naukowe dnia 6. czerwca 1921 Dr. T. Czeżowski: Podział sądów w logice klasycznej.

Polskie Towarzystwo filologiczne (Lwów). Posiedzenie dnia 19. listopada 1920 poświęcone było przekładom Platonskim Prof. Dra Wł. Witwickiego. Referaty wygłosili pp. J. Parandowski, St. Pilch i A. Rapaport. W dyskusji zabierali głos pp. Dr. Bednarowski, Prof. Dr. J. Kowalski, Prof. Dr. St. Witkowski i pre-

a

legenci. — Dnia 24. marca i 4. kwietnia 1921 Prof. Dr. J. Kowalski wygłosił dwa odczyty p. t.: Wilamowitza „Platon“.

Wakacyjne kursy dla nauczycielstwa, urządzone w Zakopanem w lecie 1920, obejmowały w dziale filozoficzno-pedagogicznym m. i. następujące wykłady: Prof. Dr. Wł. Heinrich: Zagadnienia etyki a szkolnictwo. — Dr. M. Odrzywolski: Z filozofii wychowania. — Tenże: Zagadnienie inteligencji.

Powszechne wykłady uniwersyteckie, urządzone staraniem Uniwersytetu poznańskiego, obejmowały w styczniu i lutym 1921 następujące wykłady: Prof. Dr. W. Lutosławski: 1. Romantyzm i klasycyzm. 2. Kongres filozofów w Oxfordzie. 3. O skutkach wojny światowej. — Prof. Dr. Wł. M. Kozłowski: Instynkt, telepatya i mistycyzm (3 wykł.). — Doc. Drka L. Dobrzyńska-Rybicka: Społeczno-psychologiczne podstawy moralności (2 wykł.). — Dr. F. K. Wize: Nauka o pięknie i sztuce w starożytności, w chwili obecnej, w Polsce (3 wykł.). — Prof. Dr. M. Sobeski: Z dziejów filozofii średniowiecznej (2 wykł.). — Prof. Dr. Fl. Znaniecki: O istocie i rozwoju kultury (3 wykł.). — Prof. Dr. S. Błachowski: O zjawiskach parapsychicznych (3 wykł.). — Prof. Dr. A. Wrzosek: O Auguście Cieszkowskim (1 wykł.). — Na wykładach tych było obecnych 5247 osób, przeciętnie na jednym wykładzie 262 osoby.

Konwersatorium filozoficzne młodzieży akademickiej (Lwów). Dnia 4. lutego 1921 p. Z. Gottlieb: Referat z rozprawy F. Paulhana p. t. „La sensibilité, l'intelligence et la volonté dans tous les faits psychologiques“. — Dnia 11. lutego 1921 p. M. Kreutz: Czy pragnienia mają zawsze określony przedmiot? — Dnia 18. lutego 1921 dyskusya nad powyższym referatem. — Dnia 25. lutego 1921 p. A. Łysakowski: Referat z rozprawy Th. Haeringa p. t. „Beiträge zur Wertpsychologie, insbesondere zum Begriff der logischen oder Erkenntniswertung“. — Dnia 11. marca 1921 p. H. Słoniewska: Referat z rozprawy W. Mooga p. t. „Die Kritik des Psychologismus durch die moderne Logik und Erkenntnistheorie“. — Dnia 18. marca 1921 p. M. Kreutz: Referat z rozprawy C. L. Morgana p. t. „Instinctive dispositions“. — Dnia 1. kwietnia 1921 dyskusya na temat „Doświadczenie w naukach apriorycznych“. — Dnia 8. kwietnia 1921 dyskusya na temat „Nauki aprioryczne i nauki empiryczne“. — Dnia 15. kwietnia 1921 p. F. Pordesówna: Referat z rozprawy J. St. Milla p. t. „O utylitarynizmie“. — Dnia 22. kwietnia 1921 p. Z. Weitzmann: Referat z rozprawy S. Kovacs p. t. „Ueber das Verhältnis des erkennenden und mitteilenden Gedächtnisses auf musikalischem Gebiete“. — Dnia 29. kwietnia 1921 p. H. Kulikowska: Referat z rozprawy J. K. von Hoesslina p. t. „Das Gesetz der spontanen Nachahmung“. — Dnia 17. czerwca 1921 p. M.

b

Kreutz zagał dyskusyę na temat podstawowych zagadnień teorii stosunków. — Dnia 8. lipca 1921 p. D. Vogelówna: Pojęcie nieświadomej symboliki u Hegla. — Dnia 22. lipca 1921 p. J. Kossonoga: Kilka słów o kardynalnych wadach stylu. — Dnia 29. lipca 1921 p. Z. Gottlieb: Uczucia estetyczne według Ribota.

Biblioteca filosofica (Palermo). Dnia 23. kwietnia 1919 Prof. G. Gentile: Podstawa moralności. — Dnia 28. października 1919 L. Valli: Myśl religijna a myśl spekulatywna. — Dnia 17. stycznia 1920 Prof. M. La Rosa: O teorii elektronicznej metali. — W styczniu 1920 Prof. E. di Carlo: O nowych metodach interpretacyi prawa. — Dnia 3. maja 1920 L. Siciliano: Skojarzenia chorobliwe. — Dnia 19. czerwca 1920 G. Maggiore: W sprawie historii filozofii prawa.

2. Zjazd członków Towarzystwa „Johannes-Rehmke-Gesellschaft“ odbył się w dniach 9. i 10. października 1920 w Gryfii. Program Zjazdu obejmował m. i. odczyty Prof. Dra Hochfelda „O filozofii jako nauce wolnej od przesądów“ i J. Rehmkego „O etyce“.

Dr. H. Demianowski wygłosił na posiedzeniu naukowem Lwowskiego Towarzystwa Lekarskiego dnia 28. maja 1920 odczyt p. t. „Badania eksperymentalne nad uwagą jako przyczynek do psychologii życia gospodarczego“.

Prof. Dr. J. Sleszyński wygłosił 25. listopada 1920 na zebraniu naukowem członków krakowskiego Tow. lekarskiego odczyt p. t. „O podstawach etyki“.

Doc. Dr. J. Reinhold wygłosił dnia 16. grudnia 1920 na posiedzeniu krakowskiego Towarzystwa lekarskiego odczyt p. t. „O niepoczynalności“.

Prof. Dr. Wł. Szumowski wygłosił w Tow. lekarskiem w Krakowie dnia 12. stycznia 1921 odczyt p. t. „Filozofia medycyny jako przedmiot uniwersytecki“.

Prof. Dr. K. Twardowski wygłosił dnia 10. lutego 1921 w Związku naukowo-literackim we Lwowie odczyt p. t. „Historyczne pojęcie filozofii“ a dnia 25. marca 1921 na otwarciu przyrodniczego kursu uzupełniającego dla nauczycieli szkół średnich we Lwowie odczyt „O wartości poznawczej nauk przyrodniczych“.

Ks. Prof. Dr. Konstanty Michalski wygłosił w dniach 25. i 26. lutego oraz 8. marca 1921 w ramach Powszechnych Wykładów Uniwersytetu Jagiellońskiego trzy wykłady: Mistycy i mistyka w wiekach średnich. — Filozofia św. Tomasza i prąd krytyczny w stuleciu XIV. — Poglądy filozoficzno-teologiczne Dantego.

Prof. Wincenty Lutosławski wygłosił staraniem Komisji naukowo-szkolnej Ogniska oficerskiego we Lwowie w dniach 7., 8., 9. i 10. kwietnia 1921 cztery wykłady na następujące tematy: 1. Filozofia i wojsko. — 2. Istota matery i materializm. — 3. Istota myśli i idealizm. — 4. Istota jaźni i spirytualizm.

a

Dr. I. Halpern wygłosił w Warszawie, dnia 16. kwietnia 1921 wykład p. t. „O roli filozofii w całokształcie kultury“ jako „collegium publicum“ Tow. kursów naukowych.

Dr. Bolesław Gawecki wygłosił w Warszawie dnia 17. kwietnia b. r. odczyt p. t. „Co to jest filozofia“?

Dr. Franciszek Smolka wygłosił na posiedzeniu Koła lwowskiego Związku Bibliotekarzy polskich dnia 23. kwietnia 1921 komunikat p. t. „Zastosowanie logistyki w bibliotekarstwie“.

Dr. Karol Richet, profesor uniwersytetu paryskiego, wygłosił podczas swego pobytu w Warszawie, dnia 27. kwietnia 1921, na zaproszenie Tow. Kursów naukowych odczyt p. t. „Descartes, Lavoisier et Laplace“. Odczyt wyprzedziło słowo wstępne, wypowiedziane przez b. uczennicę Prof. Richeta, Drkę J. Joteykównę.

Prof. Dr. Max Wundt wygłosił na posiedzeniu Niemieckiego Towarzystwa Filozoficznego w Jenie dnia 8. października 1920 odczyt „Jena i filozofia niemiecka 1794—99“.

Polskie Towarzystwo filozoficzne we Lwowie.

XVI. Zwyczajne Walne Zgromadzenie członków odbyło się dnia 5. marca 1921. Zagajając zebranie, Przewodniczący poświęcił słowa pamięci zmarłym w r. 1920 członkom, poczem Sekretarz odczytał XVII. Sprawozdanie Wydziału za czas od 1. stycznia do 31. grudnia 1920.— Według tego sprawozdania liczba członków wynosiła z końcem roku 1920 ogółem 120, w tem 7 założycieli, 69 czynnych, 44 wspierających. W ciągu roku 1920 odbyło się czternaście posiedzeń naukowych [zob. Ruch fil. V. str. 92 b, 112 a, 145 a, 169 b, 192 a; VI. str. 26 a], trzy zebrania członków, z których dwa pierwsze poświęcone były omówieniu przysłanego Towarzystwu do zaopiniowania przez Ministerstwo W. R. i O. P. projektu programu nauki propedeutyki w szkołach średnich (zob. Ruch fil. V. str. 171 b), trzecie zaś omówieniu przedstawionego przez prof. W. Lutosławskiego projektu urządzenia zjazdu filozofów polskich z udziałem filozofów zagranicznych wszelako z wyłączeniem Niemców (zob. Ruch fil. VI. str. 26 a), oraz jedno zwyczajne Walne Zgromadzenie w dniu 12. lutego (zob. Ruch fil. V. str. 116 a).— W roku 1920 ukazał się X. tom wydawnictw Towarzystwa, zawierający rzecz Dra Kazimierza Ajdukiewicza p. t. „Z metodologii nauk dedukcyjnych“. — Ministerstwo W. R. i O. P. udzieliło i w tym roku Towarzystwu wydatnej subwencji. — Biblioteka Towarzystwa liczyła z końcem r. 1920 dzieł 410 t. j. powiększyła się w r. 1920 o 6 dzieł. — Dochody Towarzystwa wynosiły 23.315·38 Mp., rozchody 19.863·84 Mp. pozostałość — 3.451·54 Mp. Fundusz wydawnictwa pism ś. p. Dra Bronisława Bandrowskiego wzrósł do kwoty 5.415·19 Mp., fundusz zaś wydawnictwa pism ś. p. Dra Adama Stögbauera do

b

kwoty 1.647·39 Mp. — Załatwiając wniosek Prof. Dra M. Ernsta, przedłożony XV. Walnemu Zgromadzeniu Towarzystwa, Wydział zawarł z wydawnictwem „Ruchu filozoficznego“ umowę, w myśl której członkowie Towarzystwa otrzymują pismo to za połowę ceny. — Dalej powziął Wydział szereg uchwał, zmierzających do unormowania dyskusji po odczytach, wygłaszanych na posiedzeniach naukowych. — W maju 1920 uchwalił Wydział przystąpić do prac przygotowawczych około urządzenia Polskiego Zjazdu filozoficznego we Lwowie. — Na podstawie dyskusji przeprowadzonej na wspomnianych zebraniach członków Wydział Towarzystwa wygotował obszerny memoriał o ministerjalnym projekcie programu nauki propedeutyki filozoficznej w szkołach średnich. Memoriał ten przesłano Ministerstwu W. R. i O. P. i zakomunikowano Radzie szkolnej krajowej. — Sekcja logiczna Towarzystwa odbyła w r. 1920 18 posiedzeń, poświęconych lekturze i omawianiu dzieła Russella i Whiteheada „Principia mathematica“.

Wysłuchawszy streszczonego powyżej sprawozdania Wydziału, uchwaliło Walne Zgromadzenie jednomyślnie bez dyskusji, na wniosek Komisji rewizyjnej, przedstawiony przez Prof. Dra M. Ernsta, udzielić Wydziałowi absolutoryum z jego czynności w roku 1920.

Na wniosek Wydziału uchwaliło Walne Zgromadzenie zmianę § 6 ust. 1 statutu Twa, który odtąd brzmi: „Członkiem zwyczajnym Towarzystwa zostaje każdy, kogo Wydział Twa jednomyślną uchwałą przyjmie i kto zobowiąże się uiszczać na cele Twa wkładkę, którą Wydział każdorazowo oznaczy. Zmiana wysokości wkładki może zostać dokonana co pół roku, przyczem członkowie, którzy wkładkę uiszczyli z góry, winni w razie podwyższenia tejże dopłacić przypadającą na nich ewentualnie różnicę“. Ciąg dalszy tego paragrafu pozostaje bez zmiany. Nadto uchwalono zmienić § 8 statutu, przyjmując następujące sformułowanie: „Członkiem założycielem zostaje każdy, kto złoży jednorazowy datek równy co najmniej dziesięciokrotnej ówczesnie obowiązującej wkładce członka zwyczajnego“.

Członkami Komisji rewizyjnej na rok 1921 wybrało Walne Zgromadzenie Prof. Dr. Marcina Ernsta z grona członków czynnych i Starszego Radcę Napoleona Dorożewskiego z grona członków wspierających.

Na interpelację p. Barona, jaki skutek odniósł memoriał Twa w sprawie nauczania propedeutyki filozoficznej w szkołach średnich, odpowiedzieli, udzielając wyjaśnień, Przewodniczący i Prof. L. Bykowski. Na tem Przewodniczący zamknął obrady Walnego Zgromadzenia.

ORGANIZACYE.

Polskie Towarzystwo Psychologiczne (Warszawa). VIII., IX., X., XI., XII. i XIII. Sprawo-

a

zдание za lata 1914—1919: Liczba członków wynosiła z końcem r. 1914 — 129, z końcem r. 1915 — 140; nominalna liczba członków wynosiła z końcem r. 1916 — 158, z końcem r. 1917 — 162, z końcem r. 1918 — 168, z końcem r. 1919. — 110. — W r. 1914 odbyło się posiedzeń naukowych 22 (zob. Ruch filoz. IV. 54 b, 79 b, 113 b, 161 a, 201 a, 265 b); w r. 1915 — 14 (zob. tamże IV. 265 b); w r. 1916 — 26 (zob. tamże IV. str. 265 b; V. 22 b); w r. 1917 — 16 (zob. tamże V. 22 b); w r. 1918 — 19 (zob. tamże V. 23 a, 60 a); w r. 1919 — 24 (zob. tamże V. 146 a). Oprócz dorocznych Walnych Zgromadzeń odbyło się dnia 4. marca 1918 nadzwyczajne Walne Zgromadzenie członków, poświęcone zmianie statutu. Nadto zorganizował Zarząd szereg wykładów publicznych popularnych. Wzięli w nich udział w r. 1914: pp. Dr. M. Massonius (3 wykłady p. t. „Czego wiedzieć nie możemy?“) oraz Dr. F. Kierski (2 wykłady p. t. „Pragmatyzm współczesny“ i „Monizm współczesny“); w r. 1916: Dr. A. Chojecki (3 wykłady p. t. „Psychologia a życie praktyczne“), A. Cygielstreich (6 wykładów p. t. „Psychika podświadoma“), Dr. W. Radecki (4 wykłady p. t. „Życie uczuciowe“) i Dr. J. Segal (5 wykładów p. t. „Z psychologii piękna i sztuki“). Także w r. 1917 odbyło się 5 cykli wykładów publicznych. — Biblioteka Towarzystwa liczyła z końcem r. 1914 ogółem dzieł 1194 t. j. powiększyła się w tym roku o 92 dzieła, wszystkie ofiarowane przez redakcję Przeglądu filozoficznego; w r. 1916 wzrosła biblioteka — głównie dzięki ofiarności prywatnej, zwłaszcza rodziny zmarłego Dra Henryka Goldberga — do liczby 1381 dzieł oraz 307 tomów czasopism; w r. 1919 wzrosła m. i. skutkiem zakupienia biblioteki po ś. p. A. Mahrburgu, liczącej 1056 tomów do liczby 2485 tomów (książek i czasopism oprawnych) i 1108 zeszytów czasopism nieoprawnych. — Dochody Twa wynosiły w r. 1914 rb. 1.131·34, rozchody 1.039·57, pozostałość 91·77; w r. 1915 wynosiły dochody rb. 796·51, rozchody 780·78, pozostałość 15·73; w r. 1916 dochody rb. 1.015·27, rozchody 685·68, pozostałość 329·59; w r. 1919 dochody 11.576·75 Mp. oraz 94·25 rb. (w tem 9.000 Mp. z zasiłku Ministerstwa W. R. i O. P.), rozchody 6.860·69 Mp., pozostałość 4.716·06 Mp. oraz 94·25 rb. — W październiku 1919 otrzymał Zarząd od Ministerstwa W. R. i O. P. nowy lokal w Pałacu Staszica. — W skład Zarządu wchodził w r. 1914 i 1915: Dr. Władysław Weryho (prezes), Dr. Julian Ochorowicz (wiceprezes), Dr. Tadeusz Kotarbiński (sekretarz), Dr. Artur Chojecki (skarbnik), Dr. Wł. Tatarkiewicz (bibliotekarz), Dr. Adam Zieleniczek i Dr. Fl. Znaniecki; w r. 1916: Dr. Wł. Weryho (prezes do dnia swej śmierci 27. sierpnia), Dr. Wł. Tatarkiewicz (prezes od 5. września), Julian Ochorowicz (wiceprezes do dnia 17. marca), Prof. Dr. Jan Łukasiewicz (wiceprezes od dnia 10. lipca), Dr. Tadeusz Kotarbiński (sekretarz), Dr. Artur Cho-

b

jecki (skarbnik), Dr. Adam Zieleniczek (bibliotekarz), Dr. Fl. Znaniecki (do dnia 2. maja) oraz Dr. Wacław Radecki (od dnia 2. maja); w r. 1917: Dr. Wł. Tatarkiewicz (prezes), Prof. Dr. Jan Łukasiewicz (wiceprezes), Dr. Tadeusz Kotarbiński (sekretarz), Dr. Artur Chojecki (skarbnik), Dr. Apolonia Koperska (bibliotekarka od 4. maja), Dr. Wacław Radecki, Dr. Adam Zieleniczek (do 4. maja) i Dr. Adam Cygielstreich (od 14. maja); w r. 1918: Dr. Wł. Tatarkiewicz (prezes), Prof. Dr. Jan Łukasiewicz (wiceprezes), Dr. Tadeusz Kotarbiński (sekretarz do 27. maja), Dr. Czesław Znamierowski (sekretarz od 27. maja), Dr. Artur Chojecki (skarbnik), Dr. Apolonia Koperska (do 27. maja), Dr. Adam Cygielstreich i Dr. Wacław Radecki; w r. 1919: Dr. Wł. Tatarkiewicz (przewodniczący), Dr. Józefa Kodisowa (zastępczyni przewodniczącego), Dr. Maryan Borowski (sekretarz), Prof. Dr. Tadeusz Kotarbiński (skarbnik), Dr. Adam Cygielstreich (bibliotekarz), Dr. Ignacy Halpern i Dr. Czesław Znamierowski.

Polskie Tow. psychologiczne w Warszawie. Na podstawie dokonanych dnia 9. maja b. r. przez Walne Zebranie członków wyborów w skład Zarządu wchodzi obecnie Dr. Tadeusz Czeżowski jako przewodniczący, Prof. Dr. Kotarbiński jako zastępca przewodniczącego, Dr. Jan Fryling jako sekretarz, Dr. Bolesław Gawecki jako skarbnik, Kazimierz Błeszyński jako gospodarz, Dr. Ignacy Halpern jako bibliotekarz, Dr. Bogdan Nawroczyński jako członek Zarządu.

Towarzystwo filozoficzne w Poznaniu zawiązało się dnia 5. marca b. r. Celem jego jest „praca nad postępem nauk filozoficznych oraz szerzenie wiedzy z zakresu filozofii w szerszych kręgach społeczeństwa“ i „oświetlanie zagadnień życia bieżącego ze stanowiska filozoficznego“. Obok referatów, z dyskusją odbywać się mają z ramienia Towarzystwa także odczyty i wykłady publiczne. Od kandydatów na członków nie wymaga się specjalnych kwalifikacji prócz zainteresowania zagadnieniami filozoficznymi. W skład Zarządu wchodzi: Prof. W. M. Kozłowski jako przewodniczący, Prof. Dr. S. Błachowski jako wiceprzewodniczący, Dr. Dobrzyńska-Rybicka jako sekretarka, W. Skibniewski i F. K. Wize jako członkowie Zarządu. — Na Inauguracji Towarzystwa, która odbyła się dnia 12. marca b. r., Prof. W. M. Kozłowski wygłosił odczyt p. t. „Społeczna misja filozofii“.

Organizacja międzynarodowej pracy intelektualnej. Związek Stowarzyszeń międzynarodowych (Union des Associations internationales) przedłożył Zgromadzeniu Ligi Narodów w Genewie w grudniu 1920 program organizacji międzynarodowej pracy intelektualnej. Program ten obejmuje 1. Badania naukowe: Współpraca uczonych różnych narodowości na podstawie przyjętych programów. Laboratoria międzynarodowe, stacje eksperymentalne, poszukiwania i wyprawy naukowe, zastosowania prze-

a

mysłowe i społeczne badań naukowych. — 2. Nauczanie: Uniwersytet międzynarodowy. Ułatwianie stosunków pomiędzy szkołami. Propagowanie idei, dotyczących współczesnego stanu solidarności międzynarodowej i Ligi Narodów. — 3. Ujednostajnienie terminologii, nomenklatury itp. — 4. Publikacje: Międzynarodowa bibliografia i biblioteka. Wymiana i wypożyczanie książek. Wydawnictwa podstawowe, dokonane wspólnymi siłami lub wspólnym kosztem. Ułatwianie rozchodzenia się książek i czasopism. — 5. Zbiory: Opieka międzynarodowa nad dziełami sztuki i przedmiotami cennymi dla historii ludzkości. Reprodukowanie rzadkich dokumentów; kopie i odlewy. Międzynarodowe Muzeum. — 6. Utrzymywanie stosunków: Rozwój specjalnych Stowarzyszeń Międzynarodowych oraz Zjazdów naukowych. — 7. Opiekowanie się pracownikami umysłowymi: Prawa międzynarodowe i pomoc dla uczonych, artystów, literatów i wychowawców. — Wyjaśnienie udzielają dwaj sekretarze generalni Biura wykonawczego Związku Stowarzyszeń międzynarodowych (Bureau exécutif de l'Union des Associations internationales), pp. H. La Fontaine i P. Ollet, Palais Mondial, Parc du Cinquante-naire, Bruxelles (Belgique).

Societas Spinozana. Pod tą nazwą powstało w styczniu 1921 w Hadze międzynarodowe stowarzyszenie, którego celem jest badanie i wyświechtanie poglądów Spinozy. Do kuratorium należą na razie: Dr. M. Meijer (Haga), Prof. H. Höffding (Kopenhaga), sir F. Pollock (Londyn), Dr. E. Brunschwig (Paryż), Dr. C. Gebhardt (Frankfurt n. M.) i Prof. G. St. Fullerton (Nowy York). Towarzystwo zamierza wydawać rocznik p. t. „Chronicon Spinozanum“, przedruki, facsimilia i nowe prace; z pomiędzy tych wydawnictw ukaże się przedewszystkiem I. tom rocznika, który wyjdzie w ciągu b. r., następnie facsimile biografii Lucasa oraz angielski przekład rozprawy Höffdinga o Etyce Spinozy. Ponadto projektowane jest ogłaszanie prac ludzi z otoczenia Spinozy oraz zupełnej bibliografii jego pism. Bliższych informacji udziela Dr. I. Halpern (Warszawa, Piękną 47 a).

Instytut Psychologiczny ma powstać w najbliższym czasie przy Uniwersytecie Paryskim. Na czele tego Instytutu stanie dyrekcyja, złożona z 5 profesorów pp. H. Delacroix, G. Dumas, P. Janet, H. Pieron i E. Rabaud, oraz z Dziekanów Wydziałów Nauk humanistycznych i Nauk matematyczno-przyrodniczych Uniwersytetu paryskiego, pp. Brunot i Fr. Houssay. Działalność Instytutu polegać będzie na nauczaniu teoretycznym i praktycznym psychologii ogólnej, fizjologicznej, eksperymentalnej, patologicznej i porównawczej. Z Instytutem połączone będą trzy Sekcye: Sekcya pedagogiczna, powstała z przekształcenia Instytutu pedagogicznego Wydziału nauk humanistycznych, Sekcya techniczna zastosowań ogólnych oraz Sekcya porady zawodowej. — Bliższych wyjaśnień udziela: Bureau

b

des Renseignements de l'Université à la Sorbonne, Paris.

Towarzystwo filozofii pozytywistycznej (Gesellschaft für positivistische Philosophie), istniejące w Niemczech od roku 1912, weszło w skład Towarzystwa im. Kanta jako odrębna grupa, na czele której stanął Dr. R. Potonie (Berlin, Geologische Landesanstalt).

Instytut psychologii społecznej pod kierownictwem Prof. Dr. W. Hellpacha powołany został do życia w lecie 1920 w Politechnice w Karlsruhe.

KONKURSY.

Konkurs filozoficzny dla studentów Uniwersytetu. Na fundusz, przeznaczony na nagrodę w tym konkursie (zob. Ruch filoz. VI. str. 28 a) złożyli w dalszym ciągu: Marya Fränklówna Mp. 200, Ks. Józef Krukowski Mp. 1000. Tem samym fundusz ów wzrósł do kwoty Mp. 6.400.

Stowarzyszenie zwolenników idealizmu pozytywistycznego (Vereinigung der Freunde und Förderer des positivistischen Idealismus) rozpięsało w swym organie „Annalen der Philosophie“, t. II, zes. 4. dwa konkursy. Temat pierwszego z nich brzmi: „Rola fikcyj w teorii poznania Fryderyka Nietzschego“. Nagroda konkursowa 3000 M. n. Sąd konkursowy tworzą Prof. Dr. Bergmann, Dr. M. Brahn i Dr. Oehler. Temat drugiego konkursu brzmi: „Stosunek Einsteinowskiej teorii względności do filozofii współczesnej, zwłaszcza do filozofii fikcji“. Nagroda konkursowa 5000 M. n. Sąd konkursowy tworzą Prof. Dr. v. Aster, Prof. Dr. v. Laue i Prof. Dr. Schlick. Bliższych wyjaśnień udziela redaktor „Annalen der Philosophie“, Dr. Raymund Schmidt, Lipsk, Fichtestr. 13.

NAGRODY.

Archiwum Nietzschego w Weimarze przyznało trzy nagrody po 1500 M. n. z fundacyi konsula Lassena w Hamburgu. M. i. odznaczone zostało dzieło Prof. Dra Brunona Baucha p. t. „Immanuel Kant“.

VARIA.

Zjazd gramatyków polskich, który się odbył w Krakowie w dniach 17. i 18. lutego 1921, wystosował do Ministerstwa W. R. i O. P. memoriał w sprawie programu nauki języka polskiego w szkołach średnich. Memoriał ten uważa m. i. za pożądane pogłębienie psychologiczne nauki o języku w kl. VIII.

Trzy nowe portrety Leibniza. Oprócz omówionych przez Prof. Schuchhardta w Sprawozdaniach Berlińskiej Akademii Umiejętności (listopad 1916) portretów Leibniza, znalazły się trzy dalsze portrety. Jeden z nich odkryty świeżo przez Prof. Thierscha w galerii obrazów uniwersytetu getyngńskiego, darował był Leibniz w ostatnich

a

latach swego życia matematykowi Rafałowi Le-
vi'emu; kopie tego portretu znane były już po-
przednio. Drugi, który jest najdawniejszym z zna-
nych dotąd portretów Leibniza, wchodzi w skład
zbiorów Muzeum Marchii w Berlinie; jest to
oryginał sztychu, reprodukowanego w Erdman-
nowskim wydaniu dzieł Leibniza (1840). Trzeci
portret jest własnością berlińskiego adwokata
Dra Rosenstocka.

Ku czci Kartezjusza odbyła się uroczystość
w Amsterdamie dnia 16. października 1920 z ini-
cyatywy kół naukowych holenderskich i fran-
cuskich, zwłaszcza Académie française.

WIADOMOŚCI OSOBISTE.

Dr. Wojciech Gielecki, Bibliotekarz Biblioteki
jagiellońskiej w Krakowie, został powołany w cha-
akterze nadzwyczajnego profesora filozofii na
prywatny Uniwersytet katolicki w Lublinie, gdzie
objął wykłady po ś. p. profesorze Maurycem
Straszewskim.

Dr. G. Heymans, profesor filozofii w uniwer-
sytecie w Groningen, został wybrany członkiem-
korespondentem Wydziału filozoficzno-history-
cznego Berlińskiej Akademii Nauk.

Dr. Jerzy Ellasz Müller, profesor filozofii w uni-
wersytecie getyngenskim, otrzymał od wydziału
przyrodniczego uniwersytetu w Frankfurcie
tytuł doktora honorowego.

Dr. Willy Kabitz, nadzwyczajny profesor filo-
zofii i pedagogiki w uniwersytecie monasterskim,
został zamianowany profesorem zwyczajnym.

Dr. Johannes Hessen habilitował się w uni-
wersytecie kolońskim z zakresu filozofii.

Dr. Paweł Luchtenburg habilitował się w uni-
wersytecie kolońskim z zakresu filozofii.

NEKROLOGIA.

Dr. Maurycy Straszewski, em. zwyczajny pro-
fesor filozofii w Uniwersytecie Jagiellońskim,
założyciel i długoletni przewodniczący Twa Filo-
zoficznego w Krakowie, członek czynny Pol-
skiego Twa Filozoficznego we Lwowie i Wie-
deńskiego Twa Filozoficznego, ur. dnia 22. wrze-
śnia 1848 w Lutoryżu (w rzeszowskim), zmarł
dnia 27. lutego 1921. Studya wyższe odbył
w uniwersytetach praskim i wiedeńskim (pod
kierownictwem prof. Zimmermanna). W r. 1870
uzyskał w uniwersytecie wiedeńskim stopień
doktora filozofii, poczem odbył kilkumiesięczną
podróż po Niemczech i Szwajcaryi. W r. 1872
habilitował się na podstawie rozprawy „O pod-
stawach prawdy i wiedzy u Kartezjusza“ z za-
kresu filozofii w Uniwersytecie Jagiellońskim,
gdzie od r. 1875 (po śmierci Józefa Kremera)
wykładał filozofię jako zastępca profesora. W r.
1878 został zamianowany nadzwyczajnym, w r.
1884 zwyczajnym profesorem filozofii. W r. 1900
powstało z jego inicjatywy Seminarium filozo-
ficzne Uniwersytetu Jagiellońskiego. W latach
1878—1890 był Radcą miejskim krakowskim,

b

rozwijając w tym charakterze gorliwą działal-
ność m. i. na niwie szkolnictwa miejskiego.
W r. 1884 odbył jako delegat Uniwersytetu
Jagiellońskiego na obchód 500-letniej rocznicy
założenia Uniwersytetu w Edinburghu podróż
do Anglii i Szkocji. W latach 1891—1897 był
posłem kurii włościańskiej okręgu Bochnia-
Brzesk do austriackiej Rady państwa. W r. 1897
założył Koło filozoficzne studentów Uniwer-
sytetu Jagiellońskiego, którego został kuratorem,
w r. 1909 — Towarzystwo Filozoficzne w Kra-
kowie. W r. 1910 przeszedł w stan spoczynku,
oddając się nadal pracy naukowej a nawet nau-
czycielskiej: w ostatnich latach wykładał filozofię
w prywatnym Uniwersytecie katolickim w Lu-
blinie. Z okazji ustąpienia jego z katedry filozofii
w Uniwersytecie Jagiellońskim wydali uczniowie
zbiorowe wydawnictwo swych prac p. t. „Szkice
filozoficzne. Księga pamiątkowa ku czci Prof.
Maurycego Straszewskiego“. Kraków, 1910. Księ-
ga ta zawiera na str. 133—141 szczegółową
bibliografię jego prac do r. 1910. Później uka-
zały się m. i.: IV, międzynarodowy kongres
filozofii w Bolonii. Przegląd filozoficzny, 1911. —
Hugo Kołłątaj jako filozof, 1912. — Etyka a po-
lityka. Przegląd filozoficzny, 1916. — Gottfried
Wilhelm Leibniz. Jego osobistość. Stosunki z Pol-
ską. Jego stanowisko w dziejowym rozwoju
myśli ludzkiej, 1917.

Dr. Teodor Flournoy, emerytowany profesor
psychologii w uniwersytecie genewskim, zmarł
w Genewie 5 listopada 1920. Studiował nauki
przyrodnicze w Genewie; medycynę w Strass-
burgu; filozofię, matematykę i psychologię w Lip-
sku, gdzie był uczniem Wundta. W r. 1878
uzyskał stopień doktora medycyny. W r. 1885
habilitował się z historii i teorii nauk w uni-
wersytecie genewskim; w r. 1891 otrzymał
w tymże uniwersytecie katedrę psychologii,
którą na jego życzenie włączono do wydziału
„sciences“ (w przeciwstawieniu do katedry filo-
zofii, należącej do wydziału „lettres“). Od r. 1901
wydawał wspólnie z E. Claparèdem „Archives
de Psychologie“. W r. 1909 był przewodniczą-
cym międzynarodowego kongresu psychologów
w Genewie. — Ogłosił drukiem m. i.: Métaphy-
sique et psychologie, 1890; 2. wyd. 1920. —
Phénomènes de synopsie, 1893. — Des Indes
à la planète Mars, 1900. — Les principes de la
psychologie religieuse, Archives de psychologie,
1902. — Observations de psychologie religieuse.
Tamże. — Le génie religieux, 1904. — Automati-
sme téléologique antisuicide. Archives de psy-
chologie, 1908. — Esprits et médiums. Mélanges
de métaphysique et de psychologie, 1911. —
La philosophie de W. James, 1911. — Spiritism
and psychology, 1911. — Epilepsie émotionnelle.
Archives de psychologie, 1913. — Une mystique
moderne. Tamże, 1915.

Ryszard Falckenberg, zwyczajny profesor filo-
zofii w uniwersytecie w Erlangen, ur. w Magde-
burgu w r. 1851, zmarł w Erlangen z końcem
września 1920. Był wychowankiem Uniwersyte-

a

tów w Jenie, Lipsku, Halle, Erlangen i Getyndze. W r. 1877 uzyskał w Uniwersytecie jenańskim stopień doktora filozofii, w r. 1880 w tymże Uniwersytecie veniam legendi z zakresu filozofii. W r. 1886 został zamianowany profesorem nadzwyczajnym, w r. 1891 powołany na Uniwersytet w Erlangen w charakterze profesora zwyczajnego. W latach 1885—1901 był wydawcą i naczelnym redaktorem, w latach 1902—1918 współredaktorem „Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik“. Nadto wydawał „Abhandlungen zur Philosophie und ihrer Geschichte“ oraz wydawnictwo „Frommanns Klassiker der Philosophie“. — Ogłosił drukiem m. i.: Ueber den intelligiblen Charakter, 1879. — Grundzüge der Philosophie des Nicolaus Cusanus, 1879. — Geschichte der neueren Philosophie, 7. Aufl. 1. Hälfte, 1912; 2. Hälfte, 1913; 8. Aufl. Kap. 1.—14. 1919. — Ueber die gegenwärtige Lage der deutschen Philosophie, 1890. — Hilfsbuch zur Geschichte der Philosophie seit Kant, 1899; 3. Aufl. 1917. — H. Lotze. I., 1901. — Euckens Kampf gegen den Naturalismus, 1901. — Kant und das Jahrhundert. 2. Aufl., 1907. — Hermann Lotze, sein Verhältnis zu Kant und Hegel und zu den Problemen der Gegenwart. Zeitschr. f. Philos. u. philos. Kritik, 150 (1913). — J. G. Fichte. Tamże, 156 (1915). — Zu Rudolf Euckens siebzigstem Geburtstag. Tamże, 160 (1916).

Dr. Beuno Erdmann, profesor filozofii i psychologii w uniwersytecie berlińskim, ur. w r. 1851 w Guhrau, zmarł 7. stycznia 1921 w Berlinie. Był wydawcą „Abhandlungen zur Philosophie und ihrer Geschichte“, w których ogłaszał prace swych uczniów. Zasłużył się jako wydawca Kanta, z którego dzieł wydał — po części z własnymi wstępami: Kritik der reinen Vernunft, 1878; 5. wyd. 1900. — Nachträge zur Kritik der reinen Vernunft. Aus Kants Nachlass herausgegeben, 1881. — Prolegomena, 1878. — Kritik der Urteilskraft, 1880. — Reflexionen zur kritischen Philosophie: 1. Reflexionen zur Anthropologie, 1882; 2. Reflexionen zur Kritik der reinen Vernunft, 1884. — Ogłosił drukiem u. i.: Die Stellung des Dinges an sich in Kants Aesthetik und Analytik. Inaugural-Dissertation, Berlin, 1873. — Martin Knutzen und seine Zeit, 1876. — Die Axiome der Geometrie, 1877. — Kants Kritizismus, 1877. — Eine unbeachtet gebliebene Quelle zur Entwicklungsgeschichte Kants. Philosophische Monatshefte, 1883. — Mitteilungen über Kants metaphysischen Standpunkt in der Zeit um 1774. Tamże, 1884. — Zur Theorie der Apperzeption. Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche Philosophie und Soziologie, 1886. — Kant und Hume um 1762. Archiv für Geschichte der Philosophie, 1887. — Zur Theorie des Syllogismus und der Induktion. Zeller-Festschrift, 1887. — Logik, I. 1892; 2. Aufl. 1907. — Zur Theorie der Beobachtung. Archiv für systematische Philosophie, 1895. — Die psychologischen Grundlagen der Beziehun-

b

gen zwischen Sprechen und Denken. Tamże, 1896 i 1897. — „Psychologische Untersuchungen über das Lesen (wspólnie z R. Dodge'm), 1898. — Umriss zur Psychologie des Denkens. Sigwart-Festschr. 1900; 2. Aufl. 1908. — Die Psychologie des Kindes, 1901. — La critique Kantienne de la connaissance comme synthèse du rationalisme et de l'empirisme. Revue de métaphysique et de morale, 1904. — Ueber Inhalt und Geltung des Kausalgesetzes, 1905. — Wissenschaftliche Hypothesen über Leib und Seele, 1907. — Betrachtungen über die Deutung und Wertung der Lehre Spinozas. Genethliakon, 1910. — Gedächtnisrede auf Wilhelm Dilthey, 1912. — Erkennen und Verstehen. Sitzungsber. d. preuss. Akad. d. Wiss., 1912. — Die Funktionen der Phantasie im wissenschaftlichen Denken, 1913. — Psychologie des Eigensprechens, 1914. — Über den modernen Monismus, 1914. — Kritik der Problemlage in Kants transzendentaler Deduktion der Kategorien, 1915. — Gedächtnisworte auf Leibniz, 1916. — Orientierende Bemerkungen über die Quellen zur Leibnizischen Philosophie, 1917. — Über Inhalt und Bedeutung des Begriffs der Kontinuität bei Leibniz. Sitzungsber. d. preuss. Akad. d. Wiss., 1917. — Die Idee von Kants Kritik der reinen Vernunft. Eine historische Untersuchung, 1917. — Berkeley's Philosophie im Lichte seines wissenschaftlichen Tagebuchs, 1919. — Die philosophischen Grundlagen von Helmholtz' Wahrnehmungstheorie kritisch erläutert. Sitzungsber. d. Berliner Akad. der Wiss., 1921.

Dr. Adolf Stöhr, zwyczajny profesor filozofii w uniwersytecie wiedeńskim, ur. w r. 1855 w St. Pölten, zmarł w lutym 1921 w Wiedniu. Studya wyższe z zakresu botaniki odbył w uniwersytecie wiedeńskim, gdzie uzyskał stopień doktora filozofii i gdzie następnie studiował filozofię. Po kilkunastu latach docentury prywatnej z zakresu filozofii został nadzwyczajnym, a w r. 1910 zwyczajnym profesorem tegoż przedmiotu. — Ogłosił drukiem m. i.: Umriss einer Theorie der Namen, 1889. — Zur natürlichen Behandlung des Tiefensehens, 1892. — Gedanken über Welt-dauer und Sterblichkeit, 1894. — Die Vieldeutigkeit des Urteils, 1895. — Letzte Lebenseinheiten, 1897. — Algebra der Grammatik, 1898. — Sehstoffe und Grundfarben, 1898. — Binokulare Figurenmischung, 1900. — Zur Philosophie des Uratoms und des energetischen Weltbildes, 1904. — Grundfragen der physiologischen Optik, 1904. — Leitfaden der Logik in psychologisierender Darstellung, 1905; 2. wyd. 1915. — Philosophie der unbelebten Materie, 1907. — Der Begriff des Lebens, 1909. — Lehrbuch der Logik, 1910. — Das Zeitproblem, 1910. — Monokulare Plastik. Wiss. Beilage zum Jhrber. d. Phlos. Ges. Wien, 1911. — Gehirn und Vorstellungsreiz. Tamże, 1912. — Ist Metaphysik möglich? Tamże, 1914 i 1915. — Psychologie, 1917. — Heraklit, 1920. — Wege des Glaubens, 1921.

a

KSIĄZKI NADESLANE REDAKCYI.

- Ajdukiewicz K. Dr.** Z metodologii nauk dedukcyjnych. Lwów, 1921.
Czerny S. L'esthétique de L.-Cl. de Saint-Martin. Léopol, 1920.
Dziennik Urzędowy. Min. W. R. i O. P. III. 18.—22. 23. IV. 1.—9.
Ganszyniec R. De Agathodaemone. Warszawa, 1919.
Ganszyniec R. De argumentis immortalitatem vulgo adstruentibus. Posnaniae, 1920.
Ganszyniec R. Die biologische Grundlage der ionischen Philosophie. Leipzig, 1920?
Informations sur W. Lutosławski.
Kochanowski J. Wybór pism. Wydany ściśle według pierwszych druków i objaśniony przez K. Nitscha. Kraków, 1920.
Krasiński Z. Przedświt. Opracował Juliusz Kleiner. Kraków.
Lutosławski W. Polacy i Niemcy. Château Barby.
Lutosławski W. Wojsko Polskie. 3. wyd. popr. Tamże.
Lutosławski W. La conscience nationale et la ligue des nations. Paris, 1919.
Lutosławski W. The Polish nation. Paris, 1919.
Lutosławski W. Bolshevism and Poland. Paris, 1919.
Lutosławski W. La question polonaise.
Lutosławski W. Gdańsk and East Prussia. Paris, 1919.
Lutosławski W. The Ruthenian question in Galicia. Paris, 1919.

b

- Lutosławski W.** Lithuania and White Ruthenia. Paris, 1919.
Lutosławski W. Bolszewizm i Polska. Wilno, 1920.
Łempicki St. Dr. Szymon Szymonowicz jako lekarz. Lwów, 1920.
Łempicki St. Dr. „Wielki tolerant“, jezuita i Skarga. Zamość.
Misicki T. X. Dr. Najuczepszy z ludzi. In memoriam ś. p. X. Dra Pawlickiego. Chicago, 1916.
Peretiatkowiec A. Dr. Wojna a idea prawa. Wyd. 2. Poznań, 1920.
Pollak R. Ze studyów nad „Godfredem“ Tassa-Kochanowskiego. Kraków, 1920.
Sinko T. Historia religii i filozofia w romanse Jana Potockiego. Kraków, 1920.
Słowacki J. Beniowski. Wydanie całkowite w nowym układzie. Opracował Juliusz Kleiner. Kraków.
Wędkiewicz St. Przyczynki do charakterystyki narzeczy południowo-włoskich. Cz. I. Kraków, 1920.
Wolski T. Le rôle de la Pologne. Paris.
Wolski W. Logometrya. Lwów, 1920.

Fundusz wydawniczy Ruchu filozoficznego.

Na fundusz wydawniczy Ruchu filozoficznego złożyli w dalszym ciągu: Ludwika Treterowa 500 Mp., Dr. Mieczysław Treter 500 Mp., Marya Fränklówna 500 Mp., Dr. Ludwik Fränkel 200 Mp., Marya Sztampke 1000 Mp., Dr. Joachim Metallman 100 Mp., Seweryn Horszowski 100 Mp.

Prenumeratoremie Ruchu filozoficznego

nabywać mogą w Administracji (Lwów, Mikołaja 4) następujące publikacje:

- Czeżowski Tadeusz.** Imiona i zdania. O zdaniach bez treści. Dwa odczyty. Odbitka z Przeglądu Filozoficznego. Warszawa, 1919. M. 5.
Czeżowski Tadeusz. Zmienne i funkcyje. Odbitka z Przeglądu Filozoficznego. Warszawa, 1919. M. 5.
Dziesięciolecie Przeglądu Filozoficznego. Spis autorów i szczegółowy indeks treści, zawartej w pierwszych 10 rocznikach. Warszawa, 1907. M. 5.
Twardowski Kasimir Dr. Zur Lehre vom Inhalt und Gegenstand der Vorstellungen. Wiedeń, 1894. M. 10.
Twardowski Kazimierz. O metodzie psychologii. Przyczynek do metodologii porównawczej badań naukowych. Warszawa, 1910. M. 5.
Twardowski Kazimierz. O czynnościach i wytworach. Kilka uwag z pogranicza psychologii, gramatyki i logiki. Kraków, 1911. M. 7.
Twardowski Kazimierz. Psychologia bez przyrządów. Odbitka z Wiedzy i Postępu. Kraków, 1912. M. 2.
Twardowski Kazimierz. Granice puryzmu. Odbitka z Ruchu filozoficznego. Lwów, 1913. M. 2.
Wolski Waclaw. O podstawach myślowych logistyki. Lwów, 1918. M. 3.
Wolski Waclaw. O poznaniu a priori. Lwów, 1918. M. 5.
Wolski Waclaw. Logometrya. Lwów, 1920. M. 100.

Éditeurs: FÉLIX ALCAN-Paris; NICOLA ZANICHELLI-Bologna; WILLIAMS & NORGATE-London;
RUIZ HERMANOS-Madrid; THE MARUZEN COMPANY -Tokyo.

“SCIENTIA,”

REVUE INTERNATIONALE DE SYNTHÈSE SCIENTIFIQUE
Paraissant tous les mois (par livraisons de 100 à 120 pages chacune).
Directeur: EUGENIO RIGNANO.

EST LA SEULE REVUE à collaboration vraiment internationale.

EST LA SEULE REVUE d'une diffusion absolument mondiale.

EST LA SEULE REVUE de synthèse et d'unification du savoir, traitant des questions fondamentales de toutes les sciences: histoire des sciences, mathématiques, astronomie, géologie, physique, chimie, biologie, psychologie et sociologie.

EST LA SEULE REVUE qui, par une enquête auprès des savants et écrivains les plus éminents des pays alliés et neutres, étudie les questions les plus importantes, — démographiques, ethnographiques, économiques, financières, juridiques, historiques, politiques, — soulevées par la guerre mondiale.

Elle a déjà publié des articles de MM.:

Abbot - André - Anthony - Arrhenius - Ashley - Bayliss - Beichman - Beneš - Bigourdan - Bohlin - Bohn - Bonnesen - Borel - Bottazzi - Bouty - Bragg - Brillouin - Bruni - Cabrera - Caracido - Carver - Castelnuovo - Caullery - Chamberlin - Charlier - Ciamician - Claparède - Constantin - Crommelin - Cvijic - Darwin - Delage - De Martonne - De Vries - Durkheim - Eddington - Edgeworth - Emery - Enriques - Fabry - Findlay - Fisher - Foà - Fowler - Fredericq - Galeotti - Golgi - Gregory - Guignebert - Hartog - Heiberg - Hinks - Inigues - Innes - Janet - Jespersen - Kapteyn - Karpiński - Kaye - Kidd - Knibbs - Langevin - Lebedew - Lloyd Morgan - Lodge - Loisy - Lorentz - Loria - Lowell - Matruchot - Maunder - Meillet - Moret - Moreaux - Muir - Naville - Pareto - Peano - Picard - Plans - Poincaré - Puiseux - Rabaud - Reuterskjöld - Rey Pastor - Righi - Rignano - Russell - Rutherford - Sagnac - Sarton - Sayce - Schiaparelli - Sergi - Shapley - Sherrington - Smoluchowski - Soddy - Stojanovich - Struycken - Svedberg - Tannery - Teixeira - Thalbitzer - Turner - Vallaux - Vialleton - Vinogradoff - Volterra - Von Zeipel - Webb - Weiss - Westernmarck - Wicksell - Willey - Zeeman - Zeuthen et plus de cent autres.

„Scientia“ publie ses articles dans la langue de leurs auteurs, et joint au texte principal un supplément renfermant les traductions françaises de tous les articles non français. Elle est ainsi complètement accessible à quiconque connaît la seule langue française. (Demander un numéro spécimen au Secrétaire Général de „Scientia“, Milan).

ABONNEMENT: fr. 47,50 ou 38 sh. BUREAUX DE LA REVUE: 43, Foro Bonaparte, Milan (Italie).

Secrétaire Général: Doct. PAOLO BONETTI.

SPIS RZECZY: Stefan Błachowski: VII. Kongres psychologii eksperymentalnej. — Józef Bednarski: W sprawie „Podręcznika logiki ogólnej“ Wł. Biegańskiego. — Drka Daniela Gromska: Kilka uwag o pracach logicznych Wł. Biegańskiego. — Sprawozdania: Znaniecki Fl. Cultural reality (Z. Łempicki). — Wartenberg M. Zagadnienie czasu (Dr. K. Sośnicki). — Ganszyniec R. De Agathodaemone (Wł. Witwicki). — Ganszyniec R. De argumentis immortalitatem vulgo adstruentibus particula prima (Wł. Witwicki). — Przegląd czasopism: Scientia, Tom XXIII. Nr. LXXXIV. 6; Tom XXIV; Tom XXVIII. Nr. CIV. 12; Tom XXIX. Nr. CV. 1.—CX. 6. — Logos. Rivista internazionale di filosofia, III (1920). 1. 2. — Revue de métaphysique et de morale, XXVIII (1920). 1. — Revue philosophique de la France et de l'Étranger, XLVI (1921). 1. 2. — Archiv für Geschichte der Philosophie, XXV. 1.—4. — Logos, VIII (1919/20). 2. 3; IX (1920/21). 1. 2. — Zeitschrift für Psychologie, LXXXIV (1920). — Archiv für die gesamte Psychologie, XL (1920). 1.—4. — Archiv für Rechts- und Wirtschaftsphilosophie, XIII (1919/20). — Rivista di filosofia neo-scolastica, XII (1920). 3.—6. — Zapiski bibliograficzne. — Wiadomości wydawnicze. — Wykłady, odczyty, referaty. — Polskie Towarzystwo filozoficzne we Lwowie. — Organizacje. — Konkursy. — Nagrody. — Varia. — Wiadomości osobiste. — Nekrologia. — Książki nadesłane Redakcyi. — Fundusz wydawniczy Ruchu filozoficznego. — Ogłoszenia.

Red. odpowiedzialny: Dr. M. Treter.

I. Związkowa Drukarnia we Lwowie, Lindego 4.